

העלמת עין

פטור מעונש על הפרת דיני המלחמה במלחמה ברצועת עזה

Copyright © 2010 Human Rights Watch
All rights reserved.
Printed in the United States of America
ISBN: 1-56432-600-4
Cover design by Rafael Jimenez

Human Rights Watch
350 Fifth Avenue, 34th floor
New York, NY 10118-3299 USA
Tel: +1 212 290 4700, Fax: +1 212 736 1300
hrwnyc@hrw.org

Poststraße 4-5
10178 Berlin, Germany
Tel: +49 30 2593 06-10, Fax: +49 30 2593 0629
berlin@hrw.org

Avenue des Gaulois, 7
1040 Brussels, Belgium
Tel: + 32 (2) 732 2009, Fax: + 32 (2) 732 0471
hrwbe@hrw.org

64-66 Rue de Lausanne
1202 Geneva, Switzerland
Tel: +41 22 738 0481, Fax: +41 22 738 1791
hrwgva@hrw.org

2-12 Pentonville Road, 2nd Floor
London N1 9HF, UK
Tel: +44 20 7713 1995, Fax: +44 20 7713 1800
hrwuk@hrw.org

27 Rue de Lisbonne
75008 Paris, France
Tel: +33 (1)43 59 55 35, Fax: +33 (1) 43 59 55 22
paris@hrw.org

1630 Connecticut Avenue, N.W., Suite 500
Washington, DC 20009 USA
Tel: +1 202 612 4321, Fax: +1 202 612 4333
hrwdc@hrw.org

Web Site Address: <http://www.hrw.org>

העלמת עין

פטור מעונש על הפרת דיני המלחמה במלחמה ברצועת עזה

1 ..... תקציר

3 ..... הימנעות מענישה בישראל וברצועת עזה

6 ..... אמות המידה המשפטיות

7 ..... הפרות פלשתיניות ותגובת חמאס

7 ..... הפרת דיני המלחמה על-ידי חמאס

9 ..... תגובת חמאס

15 ..... הפרות ישראליות ותגובת ישראל

15 ..... הפרת דיני המלחמה על-ידי ישראל

19 ..... תגובת ישראל

38 ..... חובת החקירה

41 ..... המלצות

41 ..... לישראל

41 ..... לחמאס

42 ..... למזכ"ל האו"ם

42 ..... למועצת הביטחון של האו"ם

42 ..... לעצרת הכללית של האו"ם

42 ..... למועצת האו"ם לזכויות האדם

42 ..... לארצות הברית ולמדינות החברות באיחוד האירופי

43 ..... למדינות ערב, לליגה הערבית ולארגון המדינות האסלאמיות

45 ..... תודות

46 ..... נספחים

תקציר

בדו"ח זה מתועד אופן טיפולם של ישראל ושל חמאס בטענות מהימנות על הפרת דיני המלחמה במהלך המלחמה ברצועת עזה, שהתקיימה בחודשים דצמבר 2008 וינואר 2009, כל אחד בידי כוחותיו שלו. למעלה משנה לאחר העימות, אף אחד מהצדדים לא נקט צעדים הולמים לחקירת הפרות קשות או לענישה של מבצעי פשעי מלחמה. בכך הותירו הצדדים את האזרחים שנפגעו בעימות ללא מענה הולם. החקירות שישראל ביצעה אינן עומדות כלל וכלל באמות המידה הבינלאומיות בנוגע לחקירות, ואילו חמאס לא ביצע חקירות מהימנות כלשהן.

בישראל, רשויות הצבא טענו כי הן חקרו כ-150 אירועים שהתרחשו ברצועת עזה, אך כ-120 מפעולות החקירה הוגדרו למעשה "תחקירים מבצעיים", שבמסגרתם נבחנות רק עדויותיהם של חיילים שהיו מעורבים ולא אלה של עדי ראייה ונפגעים. בעניינם של שלושים ושישה אירועים התנהלה או מתנהלת חקירה פלילית (שבעה מהתיקים נסגרו), אך תקריות רבות נוספות שהיה ראוי כי יחקרו נותרו ללא מענה. חמורה ביותר היא העובדה שישראל נמנעה מביצוע חקירות מהימנות של דפוסי מדיניות שאושרו בדרכים הבכירים של ההנהגה הפוליטית והצבאית במדינה, ואשר ייתכן שהובילו להפרה של דיני המלחמה. עם דפוסי מדיניות אלה נמנים פגיעה מכוונת במוסדות פוליטיים של חמאס ובמשטרת עזה, שימוש בארטילריה כבדה ובתחמושת זרחן לבן באזורים מאוכלסים והוראות הפתיחה באש שניתנו למפעילי מטוסים ללא טייס (מל"טים) ולכוחות הקרקע.

כל התחקירים והחקירות שבוצעו בישראל נוהלו על-ידי הצבא, והממשלה דחתה על הסף קריאות לקיומה של בחינה עצמאית. נכון ל-7 באפריל 2010, רשויות הצבא הרשיעו חייל אחד בלבד בביצוע פשע ברצועת עזה: גניבת כרטיס אשראי מפלשתינאי. נכון למועד זה, עומדים לדין שני חיילים נוספים באשמה שהורו לילד פלשתינאי לפתוח תיקים שנחשדו כממולכדים בחומר נפץ.

ברצועת עזה, חמאס לא העניש איש על ביצועה של אף אחת ממאות התקפות הרקטות שכוונו בכוונה תחילה או ללא הבחנה על ריכוזי אוכלוסייה ישראלים, ואשר הביאו למותם של שלושה אזרחים ישראלים ולפציעתם של עשרות אחרים. איש אף לא נענש על מתן הוראה לביצוע ירי כזה. חמאס טען, בניגוד לראיות שנאספו, כי ירה רקטות רק על מטרות צבאיות וכי לא התכוון לפגוע באזרחים. כמו כן, חמאס לא העניש איש על מעשי הרג ועינויים של חשודים בשיתוף פעולה ויריבים פוליטיים שבוצעו בידי כוחות הביטחון שלו.

חוסר נכונותם של ישראל ושל חמאס כאחד לקיים חקירות ללא משוא פנים הוא התרסה נגד קריאות למיצוי הדין הנשמעות מצד מספר גדל והולך של ממשלות בעולם, וכן מצד מזכ"ל האו"ם, העצרת הכללית של האו"ם והפרלמנט האירופי. בחודש פברואר 2010 קראה העצרת הכללית של האו"ם לישראל ולחמאס בפעם השנייה להעניש את מבצעי ההפרות, וקבעה כי עד סוף חודש יולי 2010 עליהם לפתוח בחקירות יסודיות שינוהלו ללא משוא פנים. רוב המדינות החברות באיחוד האירופי תמכו בהחלטה, ובכללן צרפת ובריטניה, שהנן חברות קבועות במועצת הביטחון.

דו"ח זה ממליץ שממשלות וגופים בינלאומיים בעלי השפעה יגבירו את לחצם על שני הצדדים כדי להביא את ישראל וחמאס לקיים בעצמם חקירות מהירות, יסודיות ונטולות משוא פנים. בעניינה של

ישראל, על ארצות הברית ועל ממשלות אירופה לדרוש חקירות שינוהלו באמת ובתמים ללא משוא פנים, ובכלל זה חקירות שיעסקו בדפוסי מדיניות שהותוו בידי גורמים בכירים. גורמים רשמיים בארצות הברית בפרט שיבחו את תפקודה של מערכת המשפט הצבאית של ישראל, ולא הכירו בכך שמערכת זו לא נתנה מזור לפלשתינאים רבים שנפגעו במלחמה ברצועת עזה.

ממשלות בעלות השפעה על חמאס וגופים דוגמת הליגה הערבית וארגון המדינות האסלאמיות צריכים לדרוש כי הרשויות ברצועת עזה יבצעו חקירות מהימנות. נכון להיום, אף אחד מהגורמים התומכים בחמאס לא קרא למיצוי דין או לחץ לביצוע חקירות רציניות.

מזכ"ל האו"ם באן קי-מון יוכל גם הוא למלא תפקיד מועיל יותר אם יפקח וידווח על החקירות שהצדדים מנהלים בעצמם, ואם יקבע האם חקירות אלה אמנם עצמאיות, מהימנות ועומדות באמות המידה הבינלאומיות, כפי שהתבקש לעשות על-ידי העצרת הכללית עד ה-26 ביולי 2010.

אם שני הצדדים ידבקו במדיניותם לפטור אנשים שביצעו הפרות קשות במהלך העימות ברצועת עזה מעונש, הרי שהדבר יפגע במאמצים להשכנת שלום בר-קיימא. ענישת מבצעי ההפרות ותיעוד פומבי של הפרות אלה יוכלו לסייע בבניית אמון, לקדם את תהליך השלום ולהניח את היסודות ליציבות ולביטחון ארוכי טווח. קידום מיצוי הדין אינו מכשול לשלום, כפי שטוענים אחדים, אלא תנאי מוקדם להשגתו.

ממשלות שלא ידרשו את מיצוי הדין על הפרות קשות שבוצעו במהלך העימות ברצועת עזה יחשפו בכך מוסר כפול של הקהילה הבינלאומית בכל הנוגע לעשיית הצדק. ממשלות המגלות סובלנות להימנעות מענישה בסכסוך הישראלי-פלשתיני, מחלישות בכך את קריאתן למיצוי הדין במקומות אחרים דוגמת סרי לנקה, סודאן והרפובליקה הדמוקרטית של קונגו.

לבסוף, אם ייכשלו החקירות בישראל וברצועת עזה, תיוותר רק דרך אחת שבה יוכלו אזרחים שנפגעו בעימות המזוין לזכות בכך שיעשה הצדק בעיניים: העמדה לדין של האחראים במסגרת מנגנוני עשיית הצדק הבינלאומיים. במקרה כזה, יהיה על מועצת הביטחון של האו"ם להפנות את הטיפול בעימות לבית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג.

לצורך הכנתו של דו"ח זה שיגר ארגון Human Rights Watch מכתבים הן לפרקליט הצבאי הראשי בצה"ל והן לראש הממשלה ברצועת עזה אסמאעיל הנטיה, וביקש מהם מידע על החקירות שכל אחד מהצדדים מנהל (רי' נספחים). משרדו של הנטיה לא השיב לפניית הארגון. ב-4 בפברואר 2010 נפגשו עורכי דין צבאיים של צה"ל עם ארגון Human Rights Watch בתל אביב, והמידע שהם סיפקו כלול בדו"ח זה, כמו-גם מידע שנכלל בהצהרות פומביות ובדוחות של ישראל ושל חמאס.

הדו"ח אינו בוחן חקירות מטעם הרשות הפלשתינית בגדה המערבית, הנשלטת בידי הפתח, אף כי דו"ח הוועדה לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה (דו"ח גולדסטון) התייחס גם אל הרשות הפלשתינית כאחד הגורמים האחראים להפרת זכויות האדם. המעצרים השרירותיים, העינויים והפרות ההליך ההוגן של פלשתינאים בגדה המערבית המתועדים בדו"ח גולדסטון, ואשר תועדו קודם לכן גם על ידי ארגון Human Rights Watch, אינם נוגעים במישרין לעימות המזוין ברצועת עזה ובישראל.

הימנעות מענישה בישראל וברצועת עזה

בין ה-27 בדצמבר 2008 וה-18 בינואר 2009 נהרגו במבצע "עופרת יצוקה" שניהלה ישראל ברצועת עזה כמה מאות אזרחים פלשתינאים ורבים אחרים נפצעו. חלקם נפגעו בהתקפות שישראל ביצעה ללא הבחנה או באופן בלתי מידתי, ומקצתם בהתקפות שכוונו, ככל הנראה, על אזרחים, כלומר בניגוד לדיני המלחמה. כוחות ישראלים אף הרסו ברצועת עזה, באופן נרחב וללא צורך צבאי חוקי, אובייקטים אזרחיים, כולל בתים, אדמה חקלאית ומפעלים.

בישראל נהרגו שלושה אזרחים ועשרות נפצעו מפגיעת רקטות שנורו על-ידי חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים. היעדרם של כוחות צבא ישראלים מאזורים שהותקפו, לצד הצהרות שנשמעו מפי מנהיגי חמאס בזכות הירי, הם הוכחה לכך שהיורים התכוונו לפגוע באזרחים ישראלים ובאובייקטים אזרחיים. גם אם נמצאו באזורים אלה מטרות צבאיות, הרי שהרקטות שנורו היו כולן נשק לא מבחין כשכוונו לאזורים מאוכלסים. בנוסף לכך, חמאס וארגונים חמושים אחרים ירו רקטות מתוך אזורים צפופי אוכלוסין ברצועת עזה, ובכך חשפו אזרחים פלשתינאים שלא לצורך לסכנה של התקפות-נגד מצד ישראל.

רשויות הצבא בישראל קיימו כ-150 "חקירות" של תקריות שאירעו ברצועת עזה, אך לא סיפקו רשימה מלאה של מקרים אלה. כ-120 מתוך 150 החקירות הן למעשה מה שמכונה בצבא "תחקיר מבצעי". אלה אינן חקירות פליליות אלא דוחות המחוברים לאחר ביצוע הפעולה. לצורך הכנת התחקיר המבצעי קצין בשרשרת הפיקוד מראיין את החיילים המעורבים. במסגרת התחקיר לא נגבות כלל עדויות מנפגעים או מעדי ראיה. התחקירים המבצעיים עשויים להוביל לענישה משמעתית או לחקירה פלילית, אך אין בהם משום תחליף לחקירות יסודיות בדבר הפרות של דיני המלחמה. עד ל-7 באפריל 2010 הורה הפרקליט הצבאי הראשי על סגירתם של 65 מ-120 התיקים הללו, משום שלא מצא בהם כל יסוד להורות על חקירה פלילית. החלטותיו של הפרקליט הצבאי הראשי כפופות לבחינה של היועץ המשפטי לממשלה ושל בג"ץ, אך על-פי ארגונים ישראלים לזכויות האדם, ביקורת כזו מתקיימת רק לעתים רחוקות.

שלושים ושישה תיקים הועברו לחקירה רצינית יותר של המשטרה הצבאית החוקרת, שבמהלכה זימנו החוקרים עדים מרצועת עזה למתן עדות ולהצגת ראיות. נכון ל-7 באפריל, רק אחד מהתיקים הללו הוביל להרשעה (החייל שגנב כרטיס אשראי) ותיק אחד הוביל להעמדה לדין (שני החיילים שלכאורה הכריחו ילד פלשתינאי בן 9 לפתוח תיקים שנחשדו כממולכדים). הפרקליט הצבאי הראשי סגר שבעה תיקים בשל היעדר ראיות או משום שהמתלוננים סירבו להעיד. 27 התיקים הנותרים עדיין נמצאים בחקירה, אך צה"ל לא פרסם רשימה שלהם.

אף כי ארבעה חיילים ומפקדים הועמדו לדין משמעתי, צה"ל סיפק מידע חלקי בלבד באשר לנסיבות האירועים שבגינם נשפטו. באחד המקרים, קצין בדרגת אלוף משנה וקצין נוסף בדרגת תת-אלוף ננזפו בגין ירי של "כמה" פגזי ארטילריה נפיצים שפגעו במתחם אונר"א במרכז הרצועה חרף עשרות פניות טלפוניות של גורמים באו"ם שביקשו להפסיק את ההפגזה. המקרים האחרים כוללים ירי לא מורשה על שיירת האו"ם ותקרית הקשורה בהרס רכוש אשר פרטיה אינם ידועים.

צה"ל גם פתח "תחקירים פיקודיים" בנוגע לחמישה סוגים של הפרות שבוצעו לכאורה במהלך המבצע ברצועת עזה: התקפות על מתקני האו"ם, התקפות על צוותי רפואה ומתקנים רפואיים, פגיעה באזרחים שלא היו מעורבים במעשי האיבה, הרס מבנים אזרחיים ושימוש בתחמושת זרחן לבן.

בחודש אפריל 2009 קבע צה"ל כי כוחותיו פעלו "בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי" לכל אורך העימות, וכי "מספר לא גדול" של תקריות "בלתי נמנעות" אירעו בשל "טעויות ושגיאות מודיעיניות או מבצעיות". במסמך, שפורסם בשפה האנגלית, דווח כי לצורך תיקון של טעויות ושגיאות אלה הורה הרמטכ"ל, רא"ל גבי אשכנזי, לבצע שיפורים ב"פעולות פיקודיות מסוימות" ("certain command operations" כלשון המסמך), אך הצבא לא סיפק פרטים כלשהם בעניין זה.

מסקנות צה"ל על השימוש בתחמושת זרחן לבן ועל הפגיעה באזרחים שלא היו מעורבים במעשי האיבה סתרו את ממצאי ארגון Human Rights Watch, שתיעד את נסיבות מותם של 53 אזרחים ב-19 תקריות שונות שבהן נראה כי כוחות ישראלים הפרו את דיני המלחמה. דומה שחלק ממקרי המוות הללו נבעו מדפוסי מדיניות שהותוו במכוון.

בחודש נובמבר 2009 פתח צה"ל תחקיר פיקודי שישי בעניינם של שלושה מקרים שהובאו בדו"ח הוועדה לבידוק העובדות. אחד המקרים – הריגתם לכאורה של למעלה מעשרים בני משפחת א-סמוני בשכונת א-זייטון שבעיר עזה ב-5 בינואר – היה מוכר כבר ב-7 בינואר 2009, יום שבו הצלב האדום הבינלאומי ביקר בפומבי את צה"ל על כך שמנע גישה של צוותי רפואה לפצועים ולהרוגים. בדומה לחמשת התחקירים הפיקודיים הראשונים, הופקד על ביצוע התחקיר קצין בדרגת אלוף משנה שלא היה מעורב במישרין בתקריות הנחקרות, אך לא ברור אם קצין בדרגה זו יוכל להטיל אחריות על קובעי מדיניות מקרב הקצונה הבכירה.

על אף שבוצעו תחקירים וחקירות בתוך הצבא, ממשלת ישראל נמנעה מקיום חקירות הולמות של החלטות חשובות שקיבלו בכירים בצבא ומנהיגים פוליטיים ושבמסגרתן הותוו דפוסי מדיניות שייתכן כי הגבירו את הרג האזרחים. עם דפוסים אלה נמנים:

- פגיעה מכוונת בתשתית הפוליטית של חמאס;
- פגיעה מכוונת בשוטרים בעזה שלא השתתפו במישרין במעשי האיבה;
- חידוש השימוש בארטילריה כבדה (155 מ"מ) ברצועת עזה לאחר השעיה בפועל למשך שנתיים בעקבות פגיעה באזרחים;
- שימוש בתחמושת זרחן לבן בירי ארטילריה לאזורים צפופי אוכלוסין ברצועת עזה;
- שימוש באזרחים פלשתינאים לצורך עריכת חיפוש בבתים או כ"מגנים אנושיים";
- הוראות הפתיחה באש שניתנו למפעילי המל"טים ולכוחות הקרקע.

אחת מבעיות היסוד שארגונים ישראליים לזכויות האדם מצביעים עליה היא היעדר העצמאות של הפרקליטות הצבאית הראשית, הממלאת תפקיד מפתח בחקירות הצבאיות. לפני מבצע "עופרת יצוקה" ברצועת עזה, סייעה הפרקליטות הצבאית בהתוויית המדיניות, ובכלל זה בקביעת המטרות ובבחירת כלי הנשק, ואילו לאחריו היא עסקה בחקירה של התקפות לא חוקיות לכאורה. לדברי צה"ל, שני תפקידיה של הפרקליטות מובחנים זה מזה וההעמדות לדן מתקיימות ללא מעורבות הרמטכ"ל.

חקירות צבאיות בנוגע להפרת דיני המלחמה אינן מנוגדות לאמות המידה הבינלאומיות בנוגע לחקירות מהירות, יסודיות ונטולות משוא פנים. אך כפי שארגון Human Rights Watch תיעד בדו"ח "יצירת אקלים של פטור מעונש" משנת 2005, צה"ל תפקד בעבר באורח בלתי מספק בכל הנוגע

למיצוי הדין עם חיילים ומפקדים שנטען כי היו מעורבים בפגיעה בפלשתינאים בגדה המערבית וברצועת עזה תוך הפרת משפט זכויות האדם הבינלאומי והמשפט ההומניטארי הבינלאומי. לפי ארגונים ישראליים לזכויות האדם, חלה מאז שנת 2000 צניחה במספר החקירות הפליליות, במספר ההעמדות לדין ובמספר ההרשעות של חיילים ישראלים בגין ביצוע הפרות נגד פלשתינאים, וזאת למרות מספרם הגבוה של מקרי ההרג הלא חוקי לכאורה.

חששות לגבי מידת יסודיותן של חקירות צה"ל ולגבי משוא פנים שהן לוקות בו הובילו ארגונים ישראליים לזכויות האדם לקרוא לביצוע חקירה עצמאית של המבצע ברצועת עזה. עד כה הממשלה סירבה לכך. תחת זאת, גורמים רשמיים בכירים טוענים כי צה"ל עשה כל שלא יזדו כדי למזער את הפגיעה באזרחים וכי חמאס הוא האשם במניינם הגבוה של האזרחים שנהרגו, משום שאנשיו נלחמו מתוככי האוכלוסייה האזרחית והשתמשו באזרחים כמגנים אנושיים. חמאס חשף לעתים אזרחים לסכנה בכך שנלחם מתוך אזורים צפופי אוכלוסין, אך ב-19 האירועים שארגון Human Rights Watch חקר, שבהם נהרגו 53 אזרחים, לא נכחו לוחמים פלשתינאים באזור בשעת ביצועה של ההתקפה הישראלית.

במקום ליישם את חובתה החוקית של ישראל לבצע חקירות ללא משוא פנים, ראש הממשלה בנימין נתניהו קרא להגמשת המגבלות הקבועות בדיני המלחמה באופן שיאפשר למדינות מרחב פעולה רב יותר במסגרת עימותים עם ארגונים חמושים בתוך אזורים מיושבים.

ברצועת עזה, חמאס לא נקט צעדים משמעותיים כלשהם כדי לחקור הפרות של דיני המלחמה ולהעניש את האחראים לביצוען. לאחר שחמאס דחה את הביקורת שנמתחה על התנהלותו במהלך המלחמה, הוא הקים ועדה בראשות שר המשפטים של עזה שתבדוק את הטענות שהופיעו בדו"ח גולדסטון. בחודש ינואר 2010 פרסם חמאס את ממצאי הוועדה. לפי ממצאים אלה, הזרוע הצבאית של הארגון, גדודי עז א-דין אל-קסאם, וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים, ירו רקטות רק על מטרות צבאיות ישראליות, וכל פגיעה באזרחים במסגרת ירי זה הייתה טעות שנבעה מהמגבלות הטכנולוגיות של כלי הנשק.

טענה זו מתעלמת מכך שהרקטות שנורו לשטח ישראל ולא נפלו בשטח פתוח פגעו לרוב באזורים המאוכלסים באזרחים, כולל עיירות וערים, הרחוקים מכל מטרה צבאית לגיטימית. גם לו טענתו של חמאס הייתה נכונה, הרי שהרקטות שנורו מרצועת עזה – הן רקטות הקסאם, המיוצרות ברצועה עצמה, והן רקטות הגראד, שהטווח שלהן גדול יותר – אינן מצוידות בכל מערכת הנחייה שהיא ולכן נחשבות כולן לנשק בלתי מבחין כאשר יורים אותן לתוך אזורים המיושבים בצפיפות.

בנוסף לכך, הצהרות שהשמיעו מנהיגי חמאס לפני העימות שהתחולל בשנה שעברה ובמהלכו הן עדות איתנה לכך שפגיעה באזרחים הוגדרה כמטרה להתקפות, וכי לא הייתה תוצאה מקרית שלהן. כך למשל, דובר מטעם גדודי עז א-דין אל-קסאם שהזדהה בשם אבו עוביידה אמר כי "המשך הפלישה רק יגרום לנו להגביר את טווח ירי הרקטות שלנו... נכפיל את מספר הישראלים בטווח הירי". מחמוד א-זהאר, מבכירי חמאס, אמר כי ישראל הפגיזה "ילדים ובתי חולים ומסגדים, וכשהם עשו זאת, הם נתנו לנו לגיטימציה לתקוף אותם באותה דרך".

מאזן הכוח והפוליטיקה של סכסוך לעולם אינם נותנים הכשר בידי אחד הצדדים הלוחמים לתקוף אזרחים. הפרת דיני המלחמה בידי צד אחד אינה מצדיקה את הפרתם בידי הצד השני.

נוסף על הפרת דיני המלחמה, כוחות הביטחון של חמאס ביצעו במהלך הלחימה גם הפרות קשות של זכויות האדם של תושבי רצועת עזה, ובייחוד של חשודים בשיתוף פעולה עם ישראל ושל תומכי הפתח, שהנה יריבתה העיקרית של חמאס, אך גם של אנשים שביקרו את חמאס. ארגון Human Rights Watch וארגונים נוספים לזכויות האדם תיעדו מעצרים שרירותיים, מעשי עינויים, פגיעות גופניות קשות ומקרי הרג של פלשתינאים אשר נותרו ללא מענה במהלך השנה החולפת במידה רבה, ללא שאיש ייתן עליהם את הדין.

הימנעותו של חמאס מחקירת ההפרות הללו אינה דפוס חדש. מאז שתפס את השלטון ברצועת עזה בשנת 2007 ועד היום, תקופה שבה נורו אלפי רקטות במכוון או ללא הבחנה על ריכוזי אוכלוסייה ישראלים, לא ידוע ולו על מקרה אחד שבו חמאס העניש מי מלוחמיו או ממפקדיו על ירי רקטות כלשהו. נהפוך הוא, בהצהרות פומביות רבות שהשמיעו מנהיגים פוליטיים בחמאס תמכו הדוברים בהתקפות בלתי חוקיות אלה.

אמות המידה המשפטיות

כל הצדדים לעימות המזוין ברצועת עזה ובישראל מחויבים לציית לכללי המשפט ההומניטארי הבינלאומי, הלוא הם דיני המלחמה. החוק החל במקרה זה כולל את המשפט הבינלאומי ההסכמי, כלומר את אמנת ג'נבה הרביעית משנת 1949 העוסקת בשטחים כבושים, והמשפט הבינלאומי המנהגי, שהוראותיו נוגעות לאמצעי לוחמה ולשיטות לוחמה. הן מדינות והן ארגונים חמושים שאינם מדינות יכולים להימצא אחראים להפרת דיני המלחמה.

אנשים המבצעים הפרות קשות של דיני המלחמה בכוונה פלילית – במכוון או בפזיזות – אחראים לביצוע פשעי מלחמה. מפקדים עלולים להימצא אחראים לתכנון פשעי מלחמה או למתן הוראה לביצועם. כמו כן, אפשר שמפקדים יישאו באחריות פיקודית לפשעי מלחמה כאשר הם ידעו או היו צריכים לדעת על ביצועם של פשעים בידי הכוחות הנתונים לפיקודם אך לא עשו דבר כדי להפסיק אותם.

מדינות הנושאות באחריות להפרת דיני המלחמה נדרשות לתקן את העוול. דרישה זו כוללת מתן פיצוי הוגן ונאות לנפגעים ולבני משפחותיהם וחשיפה של האמת לגבי האירועים.

כמו כן, מדינות מחויבות לחקור פשעי מלחמה שבוצעו לכאורה בידי הכוחות המזוינים שלהן, ואם יש בכך צורך, להעמיד לדין את האחראים. אף כי המשפט הבינלאומי אינו מספק אמת מידה אחת ויחידה לביצוען של חקירות, עקרונות היסוד של הצדק דורשים כי החקירות יהיו מהירות, יסודיות ונטולות משוא פנים, וכי ההעמדות לדין שאליהן עשויות החקירות להוביל יהיו גם הן עצמאיות.

הפרות פלשתיניות ותגובת חמאס

הפרת דיני המלחמה על-ידי חמאס

מאז שנת 2001 ירו חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים אלפי רקטות לשטח ישראל, הרגו 15 אזרחים, פצעו רבים אחרים והיוו איום מתמשך על ביטחונם של כמעט 800 אלף אזרחים ישראלים החיים ועובדים בטווח ירי הרקטות. במהלך 22 ימי הלחימה בחודשים דצמבר 2008 וינואר 2009 נהרגו מפגיעת רקטות שלושה אזרחים ישראלים, ורבים נוספים נפצעו. כמו כן, נגרם נזק לתשתית אזרחית. שתי אזרחיות פלשתינאיות ברצועת עזה נהרגו גם הן בשל כשלים בירי הרקטות.

במשך הלחימה פגעו רקטות פלשתיניות באזורים מיושבים עד לטווח של 40 קילומטרים בתוך שטח ישראל, וחלקן הגיעו עד לפאתי תל אביב. ב-27 בדצמבר 2008 נהרג בעיירה נתיבות בבר ועקנין, מתקין חלונות בן 58, מפגיעת רקטה שנורתה מרצועת עזה. ב-29 בדצמבר נפלה רקטת גראד בעיר אשקלון, ומפגיעתה נהרג האני אל-מהדי, פועל בניין בן 27 מהכפר הבדואי ערוער, וכמה אנשים נוספים נפצעו. באותו יום פגעה רקטה נוספת שנורתה מרצועת עזה במכונית בעיר אשדוד, הרגה את אירית שטרית, מזכירת בית ספר בת 39, ופצעה את אחותה. הזרוע הצבאית של חמאס, גדודי עז א-דין אל-קסאם, קיבלה על עצמה את האחריות לכל שלוש ההתקפות.¹

גורמים רשמיים מסוימים בחמאס טענו כי הרקטות כוונו רק אל מטרות צבאיות, וכי אזרחים נפגעו שלא במתכוון בשל איכותם הירודה של כלי הנשק. אולם, מהצהרות של מנהיגי חמאס עולה כי ירי הרקטות נועד למעשה לפגוע באזרחים ובאובייקטים אזרחיים.²

כך למשל, דובר מטעם גדודי עז א-דין אל-קסאם שהזדהה בשם אבו עוביידה אמר בסרטון וידאו שפורסם ב-5 בינואר 2009, כי "אם הפלישה תימשך זה רק יגרום לנו להגדיל את טווח הרקטות שלנו... אנחנו נכפיל את מספר הישראלים שנמצאים תחת אש".³ מחמוד א-זהאר, מבכירי חמאס, אמר בנאומו ששודר באותו יום כי "האויב הישראלי... הפגיו את כולם בעזה. הם הפגיו ילדים ובתי חולים ומסגדים, וכשהם עשו זאת, הם נתנו לנו לגיימצייה לתקוף אותם באותה דרך".⁴

¹ "גדודי עז א-דין אל קסאם הפגיו את נתיבות הציונית בשמונה רקטות קסאם והאויב הודה במותה של ציונית ובפציעתם של אחרים", <http://www.alqassam.ps/arabic/statments1.php?id=4066>, כניסה לאתר ב-29 באפריל 2009. "גדודי עז א-דין אל-קסאם הפגיו את העיר מג'דל [אשקלון] הכבושה ברקטות גראד והאויב הודה כי מת ציוני ונפצעו אחרים", <http://www.alqassam.ps/arabic/statments1.php?id=4088>, כניסה לאתר ב-29 באפריל 2009; וכן: "הדרום תחת אש; שני ישראלים נהרגו", שמוליק חדד, ynet באנגלית, 30 בדצמבר 2008, <http://www.ynet.co.il/english/articles/0,7340,-3646829,00.html>, כניסה לאתר ב-16 במרס 2009. ר' גם "גדודי עז א-דין אל-קסאם הפגיו את נמל אשדוד ואת העיר אשקלון הכבושה בשתי רקטות גראד והאויב הודה כי נהרגו שני ציונים וכי ציונים אחרים נפצעו קשה", <http://www.alqassam.ps/arabic/statments1.php?id=4098>, כניסה לאתר ב-30 באפריל 2009.

² ר' דו"ח ארגון Human Rights Watch, "רקטות מעזה: ירי רקטות על-ידי ארגונים פלשתיניים חמושים ופגיעתו באזרחים", 6 באוגוסט 2009, <http://www.hrw.org/he/node/84885/section/1>.

³ "חמאס מוכן לקרב; הניצחון יגיע 'בעזרת האל'", חנאן עוורוכה, אל-מנאר, 5 בינואר 2009, <http://www.almanar.com.lb/NewsSite/NewsDetails.aspx?id=69218&language=en>, כניסה ב-12 במרס 2010.

⁴ "גורמים רשמיים: הצבא הישראלי מכתיר את העיר עזה", סי-אן-אן, 5 בינואר 2009, <http://edition.cnn.com/2009/WORLD/meast/01/05/israel.gaza/index.html>, כניסה לאתר ב-12 במרס 2010.

תהא אשר תהא מטרת ההתקפות, רקטות הקסאם ורקטות הגראד, שטווח הירי שלהן גדול יותר, הנורות מרצועת עזה, אינן מצוידות בכל מערכת הנחייה שהיא. לכן, כאשר מכוונים רקטות אלה לא ניתן להבחין בין מטרות צבאיות לבין אזרחים ואובייקטים אזרחיים, ולפיכך הן מהוות כולן נשק בלתי מבחין כאשר יורים אותן לתוך אזורים מיושבים. כיוון שכך, ירי שלהן על אזורים מיושבים בישראל הוא הפרה של דיני המלחמה.

במקרים מסוימים החטיאו הרקטות את יעדן ונחתו בתוך רצועת עזה. ב-26 בדצמבר 2008 נחתה רקטה שירו פלשתינאים בבית בעיירה בית לאהיה, ומפגיעתה נהרגו שתי ילדות פלשתינאיות, סבאח אבו חיוסא, בת 12 וחנין עלי אבו חיוסא, בת 5, וילדה נוספת נפצעה.

דיני המלחמה מחייבים את הצדדים לסכסוך לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי לחוס על אזרחים ולהגן עליהם מפני הסכנות הנובעות מפעולות צבאיות. אף שלחימה באזורים עירוניים אינה אסורה בדיני המלחמה, הצדדים לסכסוך מחויבים להימנע מהצבת מטרות צבאיות בתוך אזורים מיושבים בצפיפות או בקרבתם. חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים הפרו לעתים את דיני המלחמה בכך שירו רקטות מתוך אזורים מיושבים בצפיפות ללא כל צורך, ובכך חשפו אזרחים פלשתינאים לסכנה של התקפות-נגד מצד ישראל. כוחות המשתלטים על בתים, בתי ספר ומבנים אחרים שנהוג להניח כי הם אזרחיים באופיים, הופכים אותם לאובייקטים צבאיים שמותר להתקיפם. על הכוחות הפלשתיניים שהשתלטו על מבנים כאלה חלה חובה לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי להרחיק מהם אזרחים הנמצאים בקרבת מקום. כוחות המתפרסים במכוון מאחורי אזרחים כדי להרתיע את האויב מפני התקפה מבצעים שימוש ב"מגנים אנושיים" – דפוס פעולה שהנו פשע מלחמה. באירועים שבהם נהרגו ברצועת עזה 53 האזרחים שארגון Human Rights Watch חקר את נסיבות מותם – מקרים שנבחרו לצורך תיעוד מותם של אזרחים בשל המדיניות הצבאית של צה"ל – לא נכחו לוחמים פלשתינאים באזור בעת ההתקפה. עם זאת, ייתכן כי במקרים אחרים לוחמים ירו רקטות מתוך אזורים הסמוכים לאזרחים מתוך כוונה להרתיע את הכוחות הישראליים מפני ביצוע התקפות-נגד.⁵

עם הארגונים הפלשתיניים החמושים ברצועת עזה שקיבלו על עצמם את האחריות לירי רקטות לשטח ישראל נמנו גדודי עז א-דין אל-קסאם של חמאס, גדודי סראיא אל-קודס של הג'יהאד האסלאמי, גדודי חללי אל-אקצא הקשורים לפתח, גדודי סלאח א-דין של ועדות ההתנגדות העממיות וגדודי אבו עלי מוסטפא של החזית העממית לשחרור פלשתינ. חמאס והג'יהאד האסלאמי נושאים באחריות לרוב התקפות הרקטות, ויחדיו הם טוענים כי ירו 820 רקטות מה-27 בדצמבר 2008 ועד ל-18 בינואר 2009.⁶

⁵ הקבוצה הבינלאומית לטיפול במשברים, "העסק הלא גמור של עזה", 23 באפריל 2009, עמ' 3, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=6071>, כניסה לאתר ב-15 בפברואר 2010. ר' גם "Hamis and Its Discontents", רוד נורדלנד, ניוזוויק, 20 בינואר 2009, <http://www.newsweek.com/id/180691/page/1>, כניסה לאתר ב-25 במארס 2010.

⁶ על-פי אתר האינטרנט של גדודי עז א-דין אל-קסאם, הארגון ירה בין ה-27 לדצמבר 2008 ל-18 בינואר 2009 345 רקטות קסאם, 213 רקטות גראד, 402 פגזי מרגמה ו-82 רימונים הנורים באמצעות רקטה ופגזים דומים. ("סיכום פעולות אל-קסאם במהלך 23 ימי קרב אל-פורקאן", www.alqassam.ps, כניסה לאתר ב-8 באפריל 2009). ב-20 בינואר 2009 דיווחה רשת אל-ג'זירה כי הג'יהאד האסלאמי טען כי הוא נושא באחריות לירי 262 רקטות לשטח ישראל מאז ה-27 בדצמבר 2008 ("המלחמה מאחדת פלגים פלשתיניים", מאת שיין באוור, אל-ג'זירה באנגלית, 20 בינואר 2009, http://english.aljazeera.net/focus/war_on_gaza/2009/01/200911915455957756.html, כניסה לאתר ב-16 במארס 2009).

בנוסף לכך, חמושים הקשורים ככל הנראה לחמאס הפעילו ברצועת עזה כוח קטלני נגד חשודים בשיתוף פעולה ונגד יריבים פוליטיים במהלך העימות ברצועת עזה ולאחריו, והרגו במסגרת זאת לפחות 32 בני אדם החל בדצמבר 2008 ועד מארס 2009.⁷ ארגון Human Rights Watch תיעד את נסיבות מותם של זאהר אחמד א-זענין, בן 40, ג'מיל שאקורה, בן 51, ניהאד סעדי א-דבאכה, בן 27, ועטא יוסף עבד אל-והאב אל-בורעי. אנשים אלה כולם מתו ככל הנראה מעינויים לאחר שנעצרו או נחטפו בידי אנשים שטענו כי הם עובדים עבור כוח הביטחון הפנימי של חמאס או עבור כוחות ביטחון אחרים של חמאס. רעולי פנים חמושים אף הכו פלשתינאים קשות במהלך העימות ולאחריו או ירו ברגליהם בכוונה להטיל בהם מום.

התקפות אלה תועדו גם הן בדו"ח גולדסטון. בנוגע לירי הרקטות לשטח ישראל, הרי שהדו"ח קבע כי פעילות זו הגיעה לכדי "ביצוע התקפות חסרות הבחנה על האוכלוסייה האזרחית של דרום ישראל, דבר המהווה פשע מלחמה, ועשוי להגיע לכדי פשעים נגד האנושות".⁸

דו"ח גולדסטון התייחס גם לשאלה האם ובאיזו מידה הארגונים הפלשתינאים החמושים נקטו את כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי להגן על אזרחים ברצועת עזה מפני הסכנות הנובעות מפעולות צבאיות. בדו"ח נקבע כי הארגונים הפלשתינאים החמושים ירו רקטות מתוך אזורים עירוניים, אך לא נמצאו ראיות ישירות כלשהן לכך שהדבר נעשה מתוך כוונה להגן על יורי הרקטות מפני התקפות-נגד.

תגובת חמאס

בשנה החולפת אמרו דוברים מטעם חמאס כי הרשויות ברצועת עזה יחקרו מקרים של הפרת דיני המלחמה בידי גדודי עז א-דין אל-קסאם וארגונים פלשתינאים חמושים אחרים. אולם, עד למועד פרסום הדו"ח לא נודע על שום פלשתינאי שנענש על הפרות שבוצעו במהלך המלחמה. כפי שיתואר להלן, דו"ח שהגיש חמאס לאו"ם בחודש ינואר 2010 קבע כי הלוחמים הפלשתינאים ברצועת עזה ציינו באורח מלא למשפט ההומניטארי הבינלאומי.

מאז הסתיימה הלחימה בחודש ינואר 2009 דחה חמאס את הביקורת שנמתחה על התנהלותו במהלכה. חמאס אמר לדוגמה כי דו"ח ארגון Human Rights Watch בנושא ירי הרקטות של חמאס על מרכזי אוכלוסייה ישראלים "פוטר את הכיבוש מהפשעים שהוא מבצע" וכי הוא "לוקה בחוסר אובייקטיביות ובמשוא פנים".⁹ את דו"ח ארגון Human Rights Watch בנושא מעשי העינויים וההרג של פלשתינאים ברצועת עזה במהלך המלחמה פטר חמאס בטענה כי הוא "אינו מדויק ופורסם בחופזה", וכי הוא "פוגע במדיניות של תנועת חמאס ברצועת עזה".¹⁰

⁷ Human Rights Watch, "בחסות המלחמה", 19 באפריל 2009, <http://www.hrw.org/he/reports/2009/04/20-0>.

⁸ "דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה", 15 בספטמבר 2009, עמ' 366, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/specialsession/9/FactFindingMission.htm>, כניסה לאתר ב-28 בפברואר 2010.

⁹ "דו"ח: חמאס ביצע פשעי מלחמה", אל-ג'זירה באנגלית, 13 באוגוסט 2009, <http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2009/08/20098610557310919.html>, כניסה לאתר ב-4 בינואר 2010.

¹⁰ "חמאס מואשם בהרג יריבים", אל-ג'זירה באנגלית, 21 באפריל 2009, <http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2009/04/200942074324860133.html>, כניסה לאתר ב-3 בינואר 2010.

חמאס שיתף פעולה עם ועדת האו"ם לבדיקת העובדות, ותגובתו לדו"ח הוועדה הייתה מעורבת. הארגון מתח ביקורת על כך שהדו"ח משווה בין "הקרוב" (פלשתינאים) לבין "התוקפן" (ישראל). בה בעת, שיבח הארגון את הדו"ח על ששם דגש על הפרות רבות של דיני המלחמה שבוצעו בידי כוחות ישראלים, ואמר כי ישם את המלצות הדו"ח הנוגעות לחמאס.

ב-1 באוקטובר 2009 אמר אחמד יוסף, גורם רשמי בכיר מטעם חמאס, כי הארגון "ינסה לעשות את כל מה שאפשר" כדי לחקור טענות על הפרות. כמו כן טען יוסף כי "חמאס אמר כל העת כי הוא מכוון את התקפותיו אל בסיסים צבאיים" ולא אל אזרחים. לדבריו, "אולי משום שאלה כלי נשק פרימיטיביים – הרקטות, היות שהן תוצרת בית – אולי חלק מהרקטות האלה החטיאו את המטרות שלהן, חלק מהן לא הגיעו למטרה".¹¹

ב-14 באוקטובר, יומיים לפני שמועצת זכויות האדם של האו"ם אימצה את דו"ח גולדסטון, שיבח ראש ממשלת עזה אסמאעיל הנייה את הדו"ח ואמר: "ממשלתי לא תחסוך במאמצים כדי ליישם כל המלצה שיעלה האו"ם".¹²

ב-15 באוקטובר הרחיבו גורמים רשמיים במשרד החוץ של עזה בעניין הכרזתו של הנייה והצהירו: "אף שאנחנו לא מסכימים עם היבטים מסוימים של הדו"ח שלו [גולדסטון], אנחנו מתכוונים לפעול בהתאם להמלצותיו ולבצע חקירה משלנו בנוגע לכל פשע שבוצע כביכול בידי חברים בתנועות ההתנגדות בעזה".¹³ גם דובר חמאס, טאהר א-נונו, הביע עמדה זו באומרו כי הממשלה התחייבה להתחיל לבחון את המלצות הדו"ח.¹⁴

המרכז הפלשתיני לזכויות האדם, שבסיסו בעזה, קידם בברכה את הצהרת חמאס וכינה אותה "צעד ראשון לקראת מימוש זכויותיהם של הקרבנות ואכיפת שלטון החוק".¹⁵

חמישה ימים לאחר מכן פנה ארגון Human Rights Watch לממשלת חמאס במכתב ודחק בראש הממשלה הנייה "לקיים ללא משוא פנים חקירות יסודיות ועצמאיות" ו"להעמיד לדין בהתאם לכללי

---

¹¹ "חמאס: הרשויות בעזה יחקרו את ממצאי גולדסטון", 1 באוקטובר 2009, <http://www.maanneews.net/eng/ViewDetails.aspx?ID=228039>, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2009. יוסף השמיע הערה דומה ב-15 בספטמבר 2009, בזו הלשון: "כיוונו אל בסיסים צבאיים, אבל כלי הנשק הפרימיטיביים טועים" ("חקירה מצאה כי שני הצדדים ביצעו פשעי מלחמה", ניל מקפרקוהאר, ניו יורק טיימס, 16 בספטמבר 2009, http://www.nytimes.com/2009/09/16/world/middleeast/16gaza.html?_r=1&hpw).
¹² "ממשלת חמאס תומכת בדו"ח הוועדה לבדיקת העובדות על רצועת עזה", Xinhua, 14 באוקטובר 2009, http://news.xinhuanet.com/english/2009-10/14/content_12233990.htm, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2009. ר' גם דיווח בערבית באתר א-דוסתור, http://www.addustour.com/ViewTopic.aspx?ac=%5CArabicAndInter%5C2009%5C10%5CArabicAndInter_issue737_day15_id182296.htm, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2010.
¹³ "חמאס יבחן טענות על פשעי מלחמה", מייקל ג'אנסן, אייריש טיימס, 16 באוקטובר 2009, <http://www.irishtimes.com/newspaper/world/2009/10/16/1224256787193.html>, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2010.
¹⁴ "מועצת זכויות האדם מאמצת את דו"ח גולדסטון", 17 באוקטובר 2009, דאר אל-חיאט, <http://international.daralhayat.com/internationalarticle/66781>, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2010.
¹⁵ "המרכז הפלשתיני לזכויות האדם מקדם בברכה את החלטת חמאס לחקור טענות בדבר פשעי מלחמה ולציית לדו"ח גולדסטון", המרכז הפלשתיני לזכויות האדם, 16 באוקטובר 2009, <http://www.pchrgaza.org/files/PressR/English/2009/107-2009.html>, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2010.

המשפט ההוגן הבינלאומיים את האנשים שיימצאו אחראים להתקפות רקטות שכוונו על ריכוזי אוכלוסייה ישראלים" (ר' נספח). נכון ל-7 באפריל 2010 לא התקבל בארגון Human Rights Watch מענה על מכתב זה.

במכתבו ביקש ארגון Human Rights Watch גם הבהרות להצהרה שהשמיע אחמד יוסף, ולפיה חמאס כיוון את התקפותיו אל מטרות צבאיות ישראליות ולא אל אזרחים, וציין כי טענה זו מנוגדת להצהרות קודמות שהשמיעו מנהיגי חמאס.

בעבר ביקשו מנהיגי חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים להצדיק התקפות על אזרחים ישראלים בטענה שהן מעשי תגמול לגיטימיים על התקפות ישראליות נגד אזרחים פלשתינאים.¹⁶ במקרים אחרים, נראה כי מנהיגי חמאס הכירו בכך שהתקפות רקטות כווננו אל אזרחים ישראלים, אך טענו כי הן היו מוצדקות כחלק מטקטיקות ההתנגדות שלהם נגד הכיבוש הישראלי.¹⁷

אמנם ארגון Human Rights Watch לא קיבל כל מענה על מכתבו, אך בתקשורת דווח כי גורמים רשמיים בחמאס התייחסו לנושא ב-21 באוקטובר: יוסף ריזקה, יועץ לראש הממשלה הנייה, אמר אז לכתבים כי חמאס "יבצע את כל המלצות גולדסטון הנוגעות לרצועת עזה, שבשליטת חמאס".¹⁸ ריזקה הוסיף כי היה על ארגון Human Rights Watch "לשלוח את המכתב שלו לישראל" כיוון שהפלשתינאים שנהרגו רבים בהרבה מההרוגים הישראלים. לדבריו, חמאס וממשלת עזה האיצו בארגונים הפלשתיניים החמושים שלא לכוון התקפות אל אזרחים ישראלים, וכי כל פגיעה באנשים שאינם לוחמים נבעה ככל הנראה מאיכותן הירודה של הרקטות הפלשתיניות.

כמה ימים קודם לכן אמר ריזקה כי הוטל על שר המשפטים של חמאס, פרג' אל-ר'ול, לעמוד בראש החקירה בנוגע לטענות המופיעות בדו"ח גולדסטון. ריזקה לא ציין מתי ישלים השר את חקירתו.¹⁹ מאוחר יותר אישר אל-ר'ול כי הקים ועדה שתבחן את ממצאי הדו"ח.²⁰

ב-5 בנובמבר 2009 אימצה העצרת הכללית של האו"ם את דו"ח גולדסטון וקראה לשני הצדדים לקיים חקירות מהימנות ועצמאיות בתוך שלושה חודשים – כלומר, עד ל-5 בפברואר 2010. חמאס קידם בברכה את ההחלטה ושב ואמר כי יקים ועדה שתבחן את יישום הדו"ח.²¹

¹⁶ ב-11 ביוני 2006 הצהיר ארגון גדודי עז א-דין אל-קסאם כי בתגובה להתקפה ישראלית שכוונה אל לוחמים פלשתינאים ירה הארגון רקטות על העיירה שדרות וכי הארגון ימשיך לתקוף את שדרות "עד שכל תושביה ימלטו באימה. אנו נהפוך את שדרות לעיר רפאים". (אתר האינטרנט el-madar.net, 11 ביוני 2006, <http://www.el-madar.net/default1.asp>, כניסה לאתר ב-10 באוקטובר 2006).

¹⁷ להצדקות שנתנו חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים להתקפות על אזרחים ר': Human Rights Watch, "ירי ללא הבחנה: התקפות רקטות פלשתיניות על ישראל והפגזות ארטילריה ישראליות ברצועת עזה", 30 ביוני 2007, <http://www.hrw.org/en/news/2007/06/30>.

¹⁸ "ארגון בינלאומי לזכויות האדם: חמאס חייב לחקור את ההתקפות על אזרחים ישראלים", הארץ – המהדורה האנגלית, 21 באוקטובר 2009, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1122626.html>, כניסה לאתר ב-1 בינואר 2010.

¹⁹ מען – סוכנות הידיעות הפלשתינית, 19 באוקטובר 2009.

²⁰ "ארגון פלשתיני לזכויות האדם קורא לחקירה עצמאית של התנהלות חמאס במהלך הלחימה ברצועת עזה", מוחמד דר'ארמה, אי-פי, 18 בינואר 2010.

²¹ "חמאס מקדם בברכה את אימוץ דו"ח גולדסטון בידי האו"ם ומסכים להקים ועדת חקירה", זמין באתר "אל-מעדה אל-ערבי", 21 באפריל 2010, <http://www.ma3hd.net/vb/ma3hd3/arab127832>, כניסה לאתר ב-21 במרץ 2010.

ב-23 בנובמבר 2009 שלח ארגון Human Rights Watch מכתב נוסף לראש הממשלה הנייה, ובו ביקש מידע על מצבן של החקירות (ר' נספח). נכון ל-7 באפריל לא השיבו רשויות חמאס על המכתב.

הצהרה נוספת שמסר לאחר מכן מנהיג בכיר בחמאס היושב מחוץ לרצועת עזה העמידה בספק את נכונותו של הארגון לקיים חקירה ללא משוא פנים. ב-2 בדצמבר 2009 אמר מוסא מרזוק, סגן ראש הלשכה המדינית של הארגון, לעיתון סעודי כי דו"ח גולדסטון "מטהר את חמאס מכל אשמה"²². מרזוק לא התייחס לוועדה הממשלתית שהוזכרה בהצהרות קודמות.

11 ארגונים פלשתיניים לזכויות האדם הביעו ב-16 בינואר 2010 חשש מהיעדרן של חקירות פלשתיניות מקומיות וקראו לרשויות הפלשתיניות ברצועת עזה ובגדה המערבית לקיים חקירות עצמאיות בנוגע לטענות שהופיעו בדו"ח גולדסטון. במכתבים זהים שנשלחו אותו יום לנשיא מחמוד עבאס ולראש ממשלת חמאס אסמאעיל הנייה נאמר: "אנו דוחקים בשתי הרשויות הפלשתיניות בגדה המערבית וברצועת עזה לפתוח לאלתר בחקירות פנימיות מהימנות בהתאם לאמות המידה הבינלאומיות וכפי שנדרש בדו"ח הוועדה לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה". בהמשך המכתב נאמר: "אנו מאיצים בכך לנקוט לאלתר אמצעים ברורים ופומביים כדי לחייב את כל מי שיוכח כי הוא נושא באחריות להפרות שפורטו בדו"ח לתת עליהן את הדין"²³.

ב-27 בינואר פרסם חמאס את תקציר הדו"ח שהכינה הוועדה בראשות השר אל-ריוול. בתקציר נכתב כי חמאס "קרא בכמה הזדמנויות לארגונים פלשתיניים חמושים להימנע מכיוון התקפות על אזרחים", וכי הפגיעה באזרחים נבעה כולה מ"ירי כושל"²⁴. בהצהרה לתקשורת שליוותה את פרסום תקציר הדו"ח נכתב: "על אף הביטחון שלא בוצעו שום הפרות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי או של זכויות האדם העולות לכדי פשעי מלחמה, הוועדה פתחה את שעריה כדי לקבל את תלונותיהם של אנשים, לחקור אותן ככל שניתן ולהעמיד לדין את האחראים להפרות בהתאם לחוק הפלשתיני"²⁵.

ב-3 בפברואר הגיש חמאס למזכ"ל האו"ם את הדו"ח המלא שלו, המשתרע על פני 52 עמודים, ואשר דוחה את הטענה כי ביצע פשעי מלחמה במהלך מלחמת עזה. בתגובתו ביטא חמאס את "מחויבותו לעקרונות המשפט הבינלאומי בכל הנוגע להגנה על אזרחים" ואמר כי כל פגיעה באזרחים בשל ירי הרקטות שלו לא הייתה מכוונת. על-פי הדו"ח, ארגונים פלשתיניים חמושים ברצועת עזה:

עובדים קשה ככל הניתן כדי שלא לחשוף אזרחים לכל פגיעה שהיא, אבל יש לדעת כי ההתנגדות הפלשתינית – אף שהנה ארגון התנגדות – אינה צבא סדיר עם כלי נשק מתקדמים טכנולוגית, ולכן ההתנגדות עשויה לקבוע מטרה צבאית והירי עלול

²² "עמדת חמאס בנוגע לפיוס לאומי פלשתיני: ראיון עם ד"ר מוסא מרזוק", היומון "עוקאז" (ערב הסעודית), 2 בדצמבר 2009, <http://www.okaz.com.sa/new/Issues/20091202/Con20091202318343.htm>, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2010; וכן "חמאס אינו מנסה להקים נסיכות אסלאמית ולא מערכת פוליטית משולבת ברצועת עזה", אל-מושאאיד א-סייאסי, 5 בדצמבר 2009, <http://www.almushahidassiyasi.com/ar/4/7704/>, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2010.

²³ מכתב לנשיא מחמוד עבאס ולראש הממשלה אסמאעיל הנייה בקריאה לפתיחה מידית בחקירות פנימיות בהתאם להחלטה A/RES/64/10 של העצרת הכללית של האו"ם, 16 בינואר 2009, http://www.mezan.org/en/details.php?id=9463&ddname=ESC%20rights&id_dept=26&p=center וכן http://www.mezan.org/en/details.php?id=9462&ddname=ESC%20rights&id_dept=26&p=center, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2010.

²⁴ "חמאס מטהר עצמו מהאשמות האו"ם בדבר ביצוע פשעי מלחמה ברצועת עזה", רשת אל-ערבייה, 27 בינואר 2010, <http://www.alarabiya.net/articles/2010/01/27/98609.html>, כניסה לאתר ב-21 במרס 2010.

²⁵ "הודעה לעיתונות מאת הוועדה הממשלתית למעקב אחר דו"ח צוות גולדסטון", עזה, 27 בינואר 2010.

לסטות מעט או הרבה ולכן הוא עלול לפגוע ליד אתר אזרחי, על אף המאמצים לשמור על ביטחונם של האזרחים. אנו מבטיחים לך שההתנגדות אינה קובעת במכוון מטרות אזרחיות, וכי היא מתמודדת עם תקריות לא מכוונות.²⁶

בדו"ח אף נעשה ניסיון להצדיק את ירי הרקטות בטענה שמדובר באסטרטגיה פוליטית. נטען בו כי "ההתנגדות לא התכוונה לפגוע בקרבנות אזרחיים בישראל כיוון שהירי המתמשך של הרקטות היה קריאת תיגר פוליטית על התוקפנות הישראלית, הטוענת כי היא [הפעולה הצבאית] נועדה להפסיק את ירי הרקטות".²⁷

חמאס הביע צער על הפגיעה באזרחים ישראלים בהתקפותיו, וזאת ככל הנראה בפעם הראשונה: "אנו מביעים את צערנו על מה שקרה לכל אזרח ישראלי שהוא ואנו מקווים שאזרחים ישראלים מבינים שנקודת המוצא העיקרית היא ההתקפות המתמשכות נגדנו מצד הממשלה שלהם".²⁸

דיאא אל-מדהון, שופט פלשתינאי שסייע בכתיבת הדו"ח של חמאס, אמר לתקשורת כי הבעת החרטה תאמה את מחויבותו של הארגון למשפט הבינלאומי. לדבריו, "חלק מהדת שלנו הוא לא לפגוע באזרחים, נשים, ילדים וקשישים, שלא לוקחים חלק במעשי התוקפנות נגדנו".²⁹

בה בעת, חזר בו שר המשפטים אל-ריו'ל מהצהרתו. "מלים מסוימות או משפטים מסוימים הוצאו מהקשרם", אמר אל-ריו'ל. "הדו"ח הטיל על הכיבוש [הישראלי] את מלוא האחריות והוא לא כלל התנצלויות".³⁰ דובר מטעם חמאס אמר לתקשורת בעילום שם כי הבעת החרטה לא תשנה את האסטרטגיה של חמאס. לדבריו, "אין שום שינוי במדיניות של התנועה, וזה כולל את העמדה שלנו בנושא פעולות ההקרבה".³¹ המילים "פעולות הקרבה" נוגעים לפיגועי ההתאבדות, המכוונים הן נגד מטרות צבאיות והן נגד אזרחים.³²

המרכז הפלשתיני לזכויות האדם הגיב על דו"ח חמאס וכינה אותו "מאכזב". לדברי הארגון, הדו"ח "רק מאשר כי הממשלה בעזה נמנעה מהקמת ועדת חקירה מהימנה ונטולת משוא פנים שתנהל

---

²⁶ משרד המשפטים של עזה, "דו"ח ועדת המעקב אחר יישום המלצות ועדת האו"ם לבדיקת העובדות", 3 בפברואר 2010, עמ' 50.

²⁷ שם.

²⁸ שם.

²⁹ ר' גם "חמאס מביע חרטה' על מות אזרחים, ישראל אינה מתרגשת", רויטרס, 5 בפברואר 2010, <http://www.reuters.com/article/idUSTRE6143UB20100205>, כניסה לאתר ב-9 בפברואר 2010.

³⁰ "יריבים תוקפים את חמאס על 'התנצלותו' בפני הישראלים", רויטרס, 5 בפברואר 2010, <http://www.reuters.com/article/idUSMAC647764?feedType=RSS&feedName=everything&virtualBrandChannel=11563>, כניסה לאתר ב-20 במארס 2010.

³¹ "חמאס מביע חרטה' על מות אזרחים, ישראל אינה מתרגשת", רויטרס, 5 בפברואר 2010, <http://www.reuters.com/article/idUSTRE6143UB20100205>, כניסה לאתר ב-31 למרץ 2010.

³² ר' Human Rights Watch, "נמחקו ברגע אחד: פיגועי התאבדות נגד אזרחים ישראלים", 15 באוקטובר 2002, <http://www.hrw.org/en/reports/2002/10/15/erased-moment>.

חקירה בנוגע לטענות דו"ח גולדסטון".³³ המרכז אף הביע חשש כבד בנוגע למהימנותן של החקירות הישראליות, חשש שהוצג מאוחר יותר בדו"ח מפורט בנושא.³⁴

מאז תום מעשי האיבה בחודש ינואר 2009 הפסיק חמאס במידה רבה את ירי הרקטות לתוך ישראל, אף שארגונים פלשתיניים חמושים אחרים ירו כ-150 רקטות, וב-19 במארס 2010 נהרג מירי זה מהגר עבודה בן 33 מתאילנד בשם מאני סינגמונפון.³⁵ בשתי הזדמנויות לפחות עצר חמאס חברים בארגונים חמושים אחרים שביצעו התקפות ולמעשה הוכיח כי יש ביכולתו לאכוף את החוק כאשר הוא מעוניין בכך. בחודש מארס 2009, לדוגמה, אמר ארגון הג'יהאד האסלאמי כי כוחות ביטחון של חמאס עצרו כמה מחבריו בגין ירי רקטות, וכי הם שוחררו רק לאחר שהבטיחו שלא לבצע התקפות כאלה.³⁶ בחודש יולי 2009 אמר ארגון הג'יהאד האסלאמי כי חמאס עצר שניים נוספים מחבריו בעת שהתעמתו עם כוחות צה"ל בסמוך לקו הגבול במזרח רצועת עזה.³⁷

---

³³ המרכז הפלשתיני לזכויות האדם, "המרכז הפלשתיני לזכויות האדם מביע חשש כבד בנוגע למהימנות החקירות שבוצעו בתגובה להמלצות דו"ח גולדסטון", 5 בפברואר 2010, http://www.pchrgaza.org/portal/en/index.php?option=com_content&view=article&id=5984:pchr-expresses-grave-concern-regarding-credibility-of-investigations-carried-out-in-response-to-recommendations-of-the-goldstone-report-&catid=36:pchrpressreleases&Itemid=194, כניסה לאתר ב-12 בפברואר 2010.

³⁴ המרכז הפלשתיני לזכויות האדם, "אי-נכונות אמיתית: חקירות ישראל בנוגע להפרות של המשפט הבינלאומי כולל פשעי מלחמה שבוצעו במהלך המתקפה על רצועת עזה, 27 בדצמבר 2008 – 18 בינואר 2009", פברואר 2010, <http://www.pchrgaza.org/files/2010/israeli-inve-%20english.pdf> (אנגלית), כניסה לאתר ב-12 בפברואר 2010.

³⁵ אנסאר א-סונה, ארגון חמוש ברצועת עזה שלא היה מוכר קודם לכן, קיבל על עצמו את האחריות להתקפה (ר) הודעה לעיתונות של ארגון Human Rights Watch, "רצועת עזה: יש להפסיק את מדיניות הפטור מעונש על ירי רקטות חסר הבחנה", 19 במארס 2010, <http://www.hrw.org/he/news/2010/03/19>.

³⁶ "חמאס מאיים על יורי הרקטות", בי-בי-סי, 12 במארס 2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7940371.stm, כניסה לאתר ב-26 בינואר 2010.

³⁷ "חמאס עצר שני אנשי ג'יהאד אסלאמי שהתכוננו לירות פגזי מרגמה על ישראל", הארץ – המהדורה האנגלית, 11 ביולי 2009, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1099318.html> (כניסה לאתר ב-26 בינואר 2010).

הפרות ישראליות ותגובת ישראל

הפרת דיני המלחמה על-ידי ישראל

במהלך 22 ימי מבצע "עופרת יצוקה" של ישראל ברצועת עזה בוצעו הפרות של דיני המלחמה שהובילו למותם של אזרחים. בנוסף לתקריות ספציפיות, כמה מההחלטות שהתקבלו בישראל, אשר התוו את המדיניות הנוגעת לבחירה בכלי הנשק והמטרות, הגבירו ככל הנראה את הרג האזרחים.

הדוחות שפרסם ארגון Human Rights Watch בנוגע להתנהלותה של ישראל בעימות מזוין זה התמקדו בשלושה נושאים: שימוש צה"ל בזרחן לבן באזורים מיושבים, הרג אזרחים באמצעות טילים ששוגרו ממל"טים והרג אזרחים שנופפו בדגלים לבנים. סוגיות נוספות המעוררות דאגה הן השימוש בארטילריה כבדה באזורים מיושבים, הרס רכוש אזרחי ללא צורך צבאי והשימוש בפלשתניאים כמגנים אנושיים.

ארגון Human Rights Watch תיעד בסך הכול את נסיבות מותם של 53 אזרחים ב-19 אירועים שבהם נראה כי הכוחות הישראליים הפרו את דיני המלחמה. בשש מהתקריות נעשה שימוש בלתי חוקי בזרחן לבן; בשש תקריות נוספות נהרגו אזרחים מפגיעת טילים ששוגרו ממל"טים; ובשבע תקריות ירו חיילים באזרחים שהיו בקבוצות של אנשים שאחזו בדגלים לבנים.

בנוגע לזרחן הלבן, ארגון Human Rights Watch תיעד כיצד צה"ל פוצץ שוב ושוב תחמושת מסוג זה באוויר, מעל אזורים מיושבים, ובכך הרג ופצע אזרחים וגרם נזק למבנים אזרחיים, כולל בית ספר, שוק, מחסן של האו"ם המיועד לסיוע הומניטארי ובית חולים. השימוש בזרחן הלבן לא הביא להרג אזרחים רבים – אנשים רבים הרבה יותר נהרגו מפגיעת טילים, פצצות ופגזי טנקים וארטילריה ומירי מנשק קל – אך השימוש בתחמושת זו בשכונות מיושבות בצפיפות, כולל במרכז העיר עזה, הפר את דיני המלחמה, המחייבים נקיטה של כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי להימנע מפגיעה באזרחים, ואוסרים על התקפות חסרות הבחנה. במקרים שארגון Human Rights Watch תיעד בדו"ח "גשם של אש", בהם צה"ל השתמש בזרחן לבן, נהרגו 12 אזרחים מפגיעת שבבי זרחן בוערים שהתפזרו מתוך פגזים, או מהאש שהציתו שבבים אלה. עם ההרוגים בתקריות הללו נמנו שלוש נשים ושבעה ילדים, בהם תינוקת בת שנה ושלושה חודשים. עשרות בני אדם נוספים נכוו או נפגעו משאיפת עשן.³⁸

בנוגע לטילים ששוגרו מתוך מל"טים, שהם אחד מכלי הנשק המדויקים ביותר העומדים לרשות צה"ל, ארגון Human Rights Watch תיעד את הריגתם של 29 אזרחים, כולל שמונה ילדים. מספרם הכולל של האזרחים שנהרגו ברצועת עזה מפגיעת טילים ששוגרו ממל"טים טרם נודע. ארגונים ישראליים ופלשתיניים לזכויות האדם – בצלם, המרכז הפלשתיני לזכויות האדם ומרכז אל-מזאן לזכויות האדם – דיווחו בסך הכול על 42 התקפות מל"טים שבהן נהרגו 87 אזרחים.³⁹

³⁸ Human Rights Watch, "גשם של אש", 25 במרץ 2009, <http://www.hrw.org/he/reports/2009/03/25>.

³⁹ ר' אתרי ארגון בצלם (<http://www.btsalem.org/Hebrew>), המרכז הפלשתיני לזכויות האדם (<http://www.pchrgaza.org>), ומרכז אל-מזאן לזכויות האדם (<http://www.mezan.org/en>). ארגון אמנסטי אינטרנשיונל אמר לתקשורת כי תיעד 48 מקרי מוות של אזרחים בהתקפות מל"טים, וכי נתון זה אינו מייצג את מספרם המלא של ההרוגים. אמנסטי אינטרנשיונל צוטט בהקשר זה בסרטון וידאו שהופק בידי עיתון ה"גרדיאן". ר' "נקרעו לגזרים: המשפחה הפלשתינית ששתתה תה בהצר",

דו"ח ארגון Human Rights Watch "עוול מדויק" התמקד בשש התקפות מל"טים ישראליות. על סמך ראיונות שנערכו עם נפגעים ועדים, על סמך חקירות של אתרי ההתקפות, על סמך דיווחים של צה"ל וכלי התקשורת על הלחימה, ובמקרה אחד על סמך תיעוד וידאו של ההתקפה כפי שצולמה בידי צה"ל, קבע ארגון Human Rights Watch כי הצבא הישראלי כיוון התקפות על אנשים שלא היו לוחמים אלא אזרחים. ארגון Human Rights Watch לא מצא באף אחד מהמקרים ראיות לכך שלוחמים פלשתינאים נכחו באזור המידי של ההתקפה בעת ביצועה. אף אחת מהמטרות להתקפה לא נעה במהירות ולא ניסתה לעזוב את האזור, ולפיכך עמדו לרשות מפעילי המל"טים די זמן ויכולת אופטית מספיקה כדי לקבוע האם הם צופים באזרחים או בלוחמים, ולנצור את האש במקרה שבו אין הם יכולים להבחין.⁴⁰

בתקריות שנחקרו בידי ארגון Human Rights Watch, כוחות ישראלים נמנעו מנקיטת כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי לוודא כי האנשים שהוגדרו כיעד להתקפה הם לוחמים, והציבו בכך ככל הנראה סף נמוך שאינו קביל לביצוע התקפות, או לחלופין, לא הבחינו בין לוחמים לבין אזרחים ונמנעו מכיוון התקפות נגד לוחמים בלבד. התקפות אלה הפרו את דיני המלחמה.

בנוגע לירי באזרחים שהניפו דגלים לבנים, ארגון Human Rights Watch תיעד שבעה אירועים שבהם חיילים ישראלים ירו על אזרחים באמצעות נשק קל, הרגו 11 אזרחים, בהם חמש נשים וארבעה ילדים, ופצעו לפחות שמונה אזרחים נוספים. אמנם, נפגעים אלה מהווים רק חלק קטן מכלל האזרחים הפלשתינאים שנהרגו ונפצעו במהלך מבצע "עופרת יצוקה", אך המקרים בולטים לעין בשל הנסיבות שבהן בוצע הירי. בכל אחד מהמקרים הללו, הקרבנות עמדו, הלכו או נסעו לאט בכלי רכב יחד עם אזרחים לא חמושים נוספים שניסו לסמן שאינם לוחמים באמצעות הנפת דגל לבן. כל הראיות הזמינות מצביעות על כך שלכוחות הישראליים הייתה שליטה בשטח המדובר, כי בעת האירוע לא התקיימה במקום לחימה וכי לוחמים פלשתינאים לא הסתתרו בין האזרחים שנורו. גם אילו לא הניפו דגל לבן, עדיין היו אנשים אלה בגדר אזרחים שלא לקחו חלק פעיל במעשי האיבה, ולפיכך על פי דיני המלחמה אסור היה לתקוף אותם.

עד כה הכחישו ממשלת ישראל וצה"ל כי כוחותיהם ביצעו מעשים פסולים שהובילו למות אזרחים במהלך הלחימה ברצועת עזה. גורמים אלה טוענים כי הצבא עשה כל שניתן כדי למזער את הפגיעה באזרחים. אחד המרכיבים בטיעון זה הוא הטענה שחמאס חשף אנשים שאינם לוחמים לסכנה בכך שהסתתרו בקרב אזרחים והתעמת ממקום מחבוא עם כוחות ישראלים, ובכך יצר מצב שבו היה זה בלתי אפשרי עבור הכוחות הישראליים לתקוף מבלי לגרום ל"נזק נלווה". כפי שצוין לעיל, ב-19 ההתקפות של צה"ל שארגון Human Rights Watch תיעד, ואשר נבחרו כדי להדגיש דפוסי מדיניות שונים שהובילו להרג בלתי חוקי, לא מצאנו כל ראיות לכך שחמאס או לוחמים פלשתינאים אחרים נכחו במקום בעת ההתקפה.

---

⁴⁰ Human Rights Watch, "עוול מדויק", <http://www.guardian.co.uk/world/2009/mar/23/gaza-war-crimes-drones>, כניסה לאתר ב-26 באפריל 2009. אמנסטי אינטרנשיונל אף פרסם רשומה בבלוג בנוגע לשימוש שישראל עשתה בטילים המשוגרים ממל"טים. ר' Amnesty International Livewire, "מודיעין לקוי, פזיזות מופקרת או שילוב של השניים", 1 בפברואר 2009, <http://livewire.amnesty.org/2009/02/02/faulty-intelligence-wanton-recklessness-or-a-combination-of-the-two/>, כניסה לאתר ב-29 באפריל 2009. מאוחר יותר העביר אמנסטי אינטרנשיונל לארגון Human Rights Watch את שמותיהם של 58 אזרחים שנהרגו להערכת הארגון בהתקפות ששוגרו ממל"טים. ⁴⁰ Human Rights Watch, "עוול מדויק", <http://www.hrw.org/he/node/84111/section/1>.

מרכיב נוסף בטיעון הישראלי הוא הטענה שצה"ל הזהיר את האזרחים ברצועת עזה מפני פעולות צבאיות ממשמשות ובאות בכך שפיזור כרוזים, התקשר לאנשים באמצעות הטלפון ושידר הודעות בתחנות הרדיו והטלוויזיה המקומיות.⁴¹

המשפט ההומניטארי הבינלאומי מחייב את הכוחות המזוינים לתת אזהרה מוקדמת להתקפה כאשר הנסיבות מאפשרות זאת, אך על אזהרה זו להיות "יעילה". האזהרות שנתן צה"ל ברצועת עזה היו מעורפלות מדי, ולעתים קרובות יועדו באופן כללי אל "תושבי האזור". על-פי רוב פיזור צה"ל את הכרוזים מגובה רב על-פני אזורים נרחבים; תושבים רבים ברצועה אמרו לארגון Human Rights Watch כי לא התייחסו לכרוזים כיוון שהיו כה רבים, התפזרו על-פני שטח נרחב, ולא היו מדויקים. בנוסף לכך, האזהרות לא הורו לאזרחים היכן יוכלו למצוא מקלט בטוח לאחר שימלטו מבתיהם. עם ראשיתה של המתקפה הקרקעית ב-3 בינואר הזהיר צה"ל את התושבים כי עליהם "לעבור למרכזי הערים", אך לאחר מכן תקף כמה מרכזי ערים, כולל בתי ספר של האו"ם באזורים עירוניים שבהם אזרחים תפסו מחסה. בסופו של דבר, לאזרחים הפלשתינאים לא היה כל מקום בטוח להימלט אליו, בהינתן הסגר ההדוק על גבולותיה של הרצועה, הנאכף בידי ישראל וכן בידי מצרים בדרום.

לבסוף, גם לאחר שפורסמו האזהרות, דיני המלחמה מחייבים את הכוחות התוקפים לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי להימנע מאבדן חיי אזרחים ורכוש אזרחי. כוח תוקף אינו רשאי להתעלם מחובתו למזער את הפגיעה באזרחים רק משום שפרסם אזהרה; כוחות תוקפים אינם רשאים להניח כי כל האנשים שנותרו באזור כלשהו לאחר פרסום אזהרה הם בבחינת מטרות לגיטימיות.⁴²

ארגונים נוספים לזכויות האדם תיעדו הפרות רבות של דיני המלחמה שבוצעו במהלך המבצע הישראלי. בדו"ח העיקרי של ארגון אמנסטי אינטרנשיונל על העימות תועדו התקפות על אזרחים ועל אובייקטים אזרחיים, התקפות חסרות הבחנה, התקפות בלתי חוקיות באמצעות פגזי פלאשט, התקפות על צוותים רפואיים והפרעה לעבודתם והרס חסר הצדקה של תשתית אזרחית. ארגון אמנסטי אינטרנשיונל הגיע למסקנה כי חלק ניכר מההרס "נגרם במישרין מהתקפות על אובייקטים אזרחיים או מהתקפות שלא הבחינו בין מטרות צבאיות לגיטימיות לבין אובייקטים אזרחיים".⁴³ ארגונים ישראליים ופלשתיניים לזכויות האדם תיעדו הפרות דומות של דיני המלחמה. ארגון בצלם, שמושב בירושלים, הגיש לפרקליט הצבאי הראשי עשרים תלונות הנוגעות למותם של 95 אזרחים פלשתינאים.⁴⁴ הארגון הישראלי הלא ממשלתי "שוברים שתיקה", שהחברים בו הם חיילים משוחררים, פרסם בעילום שם את עדויותיהם של 26 חיילים שהשתתפו במבצע במסגרת שירות סדיר

⁴¹ להאזנה לאזהרות השונות שפרסם צה"ל, ר' אתר משרד החוץ של ישראל,

http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiqués/2009/IDF_warns_Gaza_population_7-Jan-2009.htm, כניסה לאתר ב-6 באפריל 2009.

⁴² בחודש יולי, לאחר שהכיר ככל הנראה בכך שאזהרותיו ברצועת עזה לא היו יעילות, הכריז צה"ל כי בעתיד יכללו האזהרות מידע ספציפי יותר, כגון מועדי ההתקפות וצירי המילוט (חנן גרינברג, "תושב עזה יקר, היכון לטיל בחצות וחצי", ynet, 29 ביולי 2009, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3753386,00.html>, כניסה לאתר ב-6 באפריל 2010).

⁴³ "מבצע 'עופרת יצוקה': 22 יום של הרס וחורבן", <http://www.amnesty.org/en/library/asset/MDE15/015/2009/en/bedfc852-224a-4a7b-a5de-5c17d00e9b0a/mde150152009heb.pdf>, כניסה לאתר ב-3 באפריל 2010.

⁴⁴ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם נועה טל, ירושלים, 3 בדצמבר 2009, והודעת דואר אלקטרוני שהתקבלה ב-17 בפברואר 2010.

או מילואים.⁴⁵ החיילים סיפרו על הרס רכוש פרטי ללא צורך צבאי, על שימוש בפלשתינאים כמגנים אנושיים, על ירי זרחן לבן לתוך אזורים מיושבים ועל הרג אזרחים באמצעות נשק קל. הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, ארגון שמושב בירושלים, הגיש לרשויות הישראליות חמש תלונות על תקריות הנוגעות לשימוש במגנים אנושיים או למעצר בלתי חוקי של פלשתינאים.⁴⁶

מרכז אל-מזאן לזכויות האדם והמרכז הפלשתיני לזכויות האדם, שמושבם ברצועת עזה, פרסמו כל אחד סדרה של דוחות שבחנו תקריות ספציפיות כמו-גם את המבצע הצבאי בכללותו. ארגון אל-מזאן תיעד אירועים שהגדיר כהרג מכוון של אזרחים, מקרי ירי באזרחים שאחזו בדגלים לבנים, התקפות חסרות הבחנה ובלתי מידתיות, שימוש באזרחים כמגנים אנושיים, ופגיעה מכוונת באנשי צוותים רפואיים.⁴⁷ המרכז הפלשתיני לזכויות האדם תיעד הפרות לכאורה שכללו הרג מכוון, הרס רכוש אזרחי, פגיעה מכוונת באזרחים ובאובייקטים אזרחיים, שימוש במגנים אנושיים והתקפות חסרות הבחנה.⁴⁸ הארגון הציג בפני הפרקליט הצבאי הראשי תיעוד ל-450 תקריות שבהן נפגעו 941 פלשתינאים.

דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות (דו"ח גולדסטון) מצא כי ישראל ביצעה הפרות חמורות של משפט זכויות האדם הבינלאומי ושל המשפט ההומניטארי הבינלאומי, וכי חלק מן ההפרות הללו עולות לכדי פשעי מלחמה וייתכן שאף פשעים נגד האנושות.⁴⁹

דו"ח גולדסטון תיעד 36 תקריות שהתרחשו ברצועת עזה – מבחר של תקריות הכוללות התקפות חסרות הבחנה, הרג מכוון של אזרחים, הימנעות מנקיטה בכל אמצעי הזהירות האפשריים כדי למזער פגיעה באזרחים, פגיעה מכוונת באובייקטים אזרחיים, הרס מופקר של רכוש אזרחי, וענישה קולקטיבית באמצעות הסגר הישראלי המוטל על גבולות הרצועה.

דו"ח גולדסטון מייחס הפרות ישראליות של דיני המלחמה להחלטות שהתקבלו בדרגים בכירים:

בהינתן היכולת לתכנן, האמצעים לביצוע התכניות באמצעות הטכנולוגיה הזמינה המתקדמת ביותר וההצהרות של הצבא הישראלי שלפיהן לא נפלו כמעט שום טעויות, מצאה הוועדה כי התקריות ודפוסי האירועים שנבחנו בדו"ח הם תוצאה של תכנון מכוון והחלטות שהתנו דפוסי מדיניות.⁵⁰

⁴⁵ "שוברים שתיקה: חיילים מספרים על מבצע 'עופרת יצוקה', עזה 2009", 15 ביולי 2009,

http://www.shovrimshatika.org/oferet/Hebrew_oferet.pdf, כניסה לאתר ב-4 באפריל 2010.

⁴⁶ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם מג'ד בדר, ירושלים, 29 בנובמבר 2009.

⁴⁷ מרכז אל-מזאן לזכויות האדם, "מתקפת עופרת יצוקה במספרים", 2 באוגוסט 2009,

<http://www.mezan.org/upload/8941.pdf>, כניסה לאתר ב-12 בינואר 2010.

⁴⁸ המרכז הפלשתיני לזכויות האדם, "23 ימי מלחמה, 928 ימי סגר", 23 בדצמבר 2009,

http://www.pchrgaza.org/files/Reports/English/pdf_spec/23-days.pdf, כניסה לאתר ב-12 בינואר 2010.

⁴⁹ דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה, 15 בספטמבר 2009,

<http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/12session/A-HRC-12-48.pdf>, כניסה לאתר ב-19 במרס 2010.

⁵⁰ דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה, עמ' 24.

צה"ל מוסיף לטעון כי עשה כל שניתן כדי למזער את הפגיעה באזרחים, וכי הוא חוקר כל טענה מהימנה על התנהלות בלתי חוקית. עד כה לא הוכיח צה"ל כי חקירות אלה הן יסודיות או כי הן מתנהלות ללא משוא פנים.

תגובת ישראל

נכון ל-7 באפריל 2010, ישראל לא חקרה באורח יסודי ונטול משוא פנים את התנהלות כוחותיה במהלך פעולות האיבה או החלטות שקיבלו מפקדים ואשר ייתכן שתורמו לביצוען של הפרות. הממשלה דחתה קריאות מבית ומחוץ להקים ועדת חקירה עצמאית, והסתפקה בחקירות פנימיות שנוהלו בידי צה"ל עצמו.

הממשלה והצבא טוענים ככלל כי ישראל עשתה כל שיכלה כדי למזער את פגיעת פעולות הצבא באזרחים. גורמים אלה מציגים את חמאס כאחראי הבלעדי לכל הנפגעים מקרב האזרחים, משום שכוחות פלשתיניים פעלו מתוך אזורים מיושבים ולטענתם השתמשו באזרחים כ"מגנים אנושיים".⁵¹

במהלך המבצע הצבאי של ישראל ומיד לאחריו דיווחו ארגונים לזכויות האדם וכלי התקשורת על מקרי הרג לא חוקיים לכאורה של אזרחים. אולם, בכירים בצה"ל דחו על הסף קריאות לחקירתן של טענות אלה. אל"מ לירון ליבמן, שמונה לאחר המבצע לעמוד בראש מחלקת הדין הבינלאומי בפרקליטות הצבאית, אמר: "מפקדים שפעלו בזמן הלחימה לא אמורים לא לישון בלילה בגלל התחקירים. אי-אפשר בסביבה כל כך צפופה, בתנאי לחץ, לא לעשות שגיאות". לדבריו, האשמות על כך שחיילים וקצינים ישראלים הפרו את דיני המלחמה הן בגדר "טרור משפטי".⁵²

בכירים בממשלה ביטאו השקפה דומה. לדברי אהוד אולמרט, ראש ממשלת ישראל בזמן הלחימה, "המפקדים והחיילים שנשלחו למשימות בעזה צריכים לדעת שהם בטוחים מפני טריבונאלים שונים, ושמדינת ישראל תסייע להם בנושא זה, ותגן עליהם כפי שהם הגנו עליה בגופם, בעזה".⁵³

מאז תום המבצע הצבאי, ארגונים ישראלים לזכויות האדם קוראים לממשלה לקיים חקירות מהימנות של תקריות ספציפיות ושל החלטות שהתוו דפוסי מדיניות שהובילו להרג אזרחים. ב-20 בינואר 2009 שלחו שמונה ארגונים מכתב משותף ליועץ המשפטי לממשלה מני מזוז בדרישה שיוורה על פתיחתן של חקירות עצמאיות ויעילות של הטענות על התנהלות בלתי חוקית של צה"ל. "נוכח ניסיון העבר המראה כי חובת החקירה לא קוימה", נאמר במכתב, "אנו פונים אליך כבר עתה על מנת שתקים מנגנון לחקירת המקרים שבהם עולה חשד כי בוצעו הפרות של המשפט ההומניטארי על-ידי

---

⁵¹ כך למשל, ב-3 בפברואר 2010 אמר סגן שר החוץ דני איילון: "כל הפגיעות שהיו... באזרחים בעזה נבעו אך ורק מכך שהחמאס... הפר את כל האמנות... כל נורמות בינלאומיות". (משרד החוץ של ישראל, "תגובת סגן שר החוץ להצעה לסדר היום בעניין דו"ח גולדסטון", 3 בפברואר 2010, <http://www.mfa.gov.il/MFA/About+the+Ministry/MFA+Spokesman/2010/Ayalon-replies-to-motion-regarding-Goldstone-Report-3-Feb-2010.htm>, כניסה לאתר ב-15 בפברואר 2010; הנוסח העברי מובא כאן מתוך פרוטוקול הכנסת, <http://www.knesset.gov.il/plenum/data/00539210.doc>, כניסה לאתר ב-28 במרס 2010).

⁵² תומר זרחין, "צה"ל: נגד ישראל מופעל טרור משפטי בינלאומי", הארץ, 19 בפברואר 2009, <http://www.haaretz.co.il/hasite/pages/ShArt.jhtml?itemNo=1065443>, כניסה לאתר ב-28 במרס 2010. במהלך מבצע "עופרת יצוקה" עמדה בראש מחלקת הדין הבינלאומי בפרקליטות הצבאית אל"מ פנינה שרביט-ברוך.

⁵³ דברי ראש הממשלה אהוד אולמרט, הודעת מזכיר הממשלה בתום ישיבת הממשלה, 25 בינואר 2009, <http://www.pmo.gov.il/PMO/Archive/mazkir/2009/01/govmes250109.htm>, כניסה לאתר ב-28 במרס 2010.

קציני צה"ל וחייליו". לדברי הארגונים, החקירות "צריכות לכלול גם התייחסות לחוקיות הפקודות וההנחיות שניתנו בפועל לכוחות בשטח, הן במסגרת הכשרתם ותדרוכם לקראת הפעילות והן במהלכה".⁵⁴

בפניית הארגונים צוין עוד כי המכתב נשלח דווקא ליועץ המשפטי לממשלה ולא לפרקליט הצבאי הראשי בשל "מעורבותם של אנשי הפרקליטות והיועץ המשפטי הבכיר של הצבא בשלב קבלת ההחלטות, שאיננה מאפשרת את מינויים כעת כגורם החוקר".

תגובת לשכת היועץ המשפטי לממשלה התקבלה ב-24 בפברואר 2009. מחבר התגובה הגן על פעולות צה"ל ברצועת עזה בטענה שהן בוצעו "בהתאם לעקרונות דיני הלחימה של המשפט הבינלאומי", ודחה את הבקשה לחקור טענות על מעשים לא חוקיים. במכתב התשובה נמסר כי "צה"ל החל בביצוע תחקיריו המבצעיים", וכי כמה מהתחקירים מנוהלים על-ידי קצינים בכירים שהרמטכ"ל מינה למשימה זו.⁵⁵

ב-4 בפברואר 2009 פרסמה הממשלה את ממצאי החקירה הראשונה שידוע עליה, ואשר נגעה לנסיבות מותן של שלוש מבנותיו של רופא פלשתינאי בשם עז א-דין אבו אל-עייש ושל אחייניתו. הריגתן של ארבע הנערות, שנפגעו ב-16 בינואר בדירת הרופא שבג'באליא עוררה עניין רב בישראל משום שד"ר אבו אל-עייש התראיין תכופות לתכניות טלוויזיה ישראליות ומסר עדות ראייה לאירועי הלחימה, ובעת האירוע, ב-16 בינואר, התראיין בשידור חי לתכנית טלוויזיה באמצעות מכשיר הטלפון של עיתונאי ממש כאשר טנק של צה"ל ירה שני פגזים על דירתו והרג את הנערות.⁵⁶

צה"ל טען כי מפקדי הכוחות באזור, ובכלל זה מפקד האוגדה, ביצעו תחקיר שאושר על-ידי ראש אגף המבצעים במטה הכללי ועל-ידי אלוף פיקוד הדרום, האלוף יואב גלנט. החקירה העלתה כי כוח מחטיבת "גולני" פעל כשורה כאשר ביצע ירי הגנתי לאחר שנתקל בירי צלפים ומרגמות ממקור סמוך לבית הרופא. "במהלך ירי התגובה של כוחותינו זוהו דמויות אשר נחשדו כתצפיתנים שכיוונו את ירי הצלפים והמרגמות של חמאס מהקומות העליונות של בית הרופא", נטען בצה"ל. "לאחר הערכת מצב ממושכת של מפקד הכוח, שבמהלכה נמשכה אש האויב על כוחותינו, ניתנה הוראה לבצע ירי לעבר הדמויות. מירי זה נהרגו שלוש בנותיו של ד"ר עז א-דין אבו אל-עייש".⁵⁷ צה"ל ציין כי הוא "מצר על הפגיעה בבני משפחת [אבו] אל-עייש", ויחד עם זאת סבור כי "אל מול האילוצים בשטח, כמות וריבוי

⁵⁴ המכתב נשלח על-ידי האגודה לזכויות האזרח בישראל, במקום, בצלם, גישה, המוקד להגנת הפרט, הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, יש דין ועמותת רופאים לזכויות אדם-ישראל. ר'

http://www.btselem.org/Download/20090120_ACRI_to_Mazuz_on_Castlead_Investigations_Heb.pdf, כניסה לאתר ב-28 במארס 2010.

⁵⁵ מכתב מאת רז נזרי, עוזר בכיר ליועץ המשפטי לממשלה, ללימור יהודה מהאגודה לזכויות האזרח בישראל, 24 בפברואר 2009.

http://www.btselem.org/Download/20090224_States_Attorney_Office_to_ACRI_on_Castlead_Investigations_Heb.pdf, כניסה לאתר ב-28 במארס 2010.

⁵⁶ ניתן לצפות בד"ר אבו אל-עייש מדווח על מותן של הנערות בכתובת <http://www.youtube.com/watch?v=OnEe2N-kxjk>, כניסה לאתר ב-20 בינואר 2010.

⁵⁷ "ממצאי תחקיר פגיעה בביתו של ד"ר עז א-דין אבו אל-עייש", דובר צה"ל, 4 בפברואר 2009, <http://dover.idf.il/IDF/announcements/09/02/0401.htm>, כניסה לאתר ב-29 במארס 2010.

האיומים שבהם נתקל הכוח ואינטנסיביות הלחימה במקום, פעולת הכוח וההחלטה על ביצוע ירי לעבר המבנה היו סבירות".

הפרקליט הצבאי הראשי של צה"ל בחן את ממצאי התחקיר וקבע כי אין יסוד להורות על פתיחה בחקירה פלילית.⁵⁸ ד"ר אבו אל-עייש טען מצדו כי שום לוחמים פלשתינאים לא נכחו בביתו או על הגג.⁵⁹ בשיחה עם ארגון Human Rights Watch סיפר אבו אל-עייש כי לצה"ל הייתה שליטה מלאה על סביבות ביתו בעת ההתקפה וכי לא שמע או ראה לוחמים פלשתינאים כלשהם באזור במועד האמור. צה"ל לא יצר קשר עמו או עם איש מבני משפחתו במסגרת חקירת האירוע.⁶⁰

ממשלת ישראל המשיכה להימנע מביצוע חקירות עצמאיות גם לאחר שחיילים ישראלים שלחמו במבצע "עופרת יצוקה" השמיעו טענות על התנהלות בלתי חוקית של צה"ל. בכנס של בוגרי מכינה קדם-צבאית שהתקיים בצפון ישראל ב-13 בפברואר 2009 שוחחו עשרות טייסי קרב וחיילי חי"ר שלחמו ברצועת עזה על חוויותיהם, וכלי התקשורת הישראליים פרסמו חלק מדבריהם. הציטוטים כללו דיווח על הוראות מתירניות לפתיחה באש ועל תקריות שבהן בוצעו התקפות לא חוקיות.⁶¹

בתגובה לדברי החיילים הורה הפרקליט הצבאי הראשי תא"ל אביחי מנדלבליט למשטרה הצבאית החוקרת לבדוק את הטענות.⁶² הרמטכ"ל, רא"ל גבי אשכנזי, אמר על חקירה זו:

אני לא מאמין שחיילים בצה"ל פגעו בדם קר באזרחים, אבל נמתין לתוצאות הבדיקה. צה"ל הוא הצבא המוסרי בעולם, הפועל על-פי רוח צה"ל וערכים גבוהים מאוד גם בלחימה. אם היו מקרים בודדים נטפל בהם...⁶³

שבוע לאחר מכן הודיע צה"ל כי החליט לסגור את החקירה משום שטענותיהם של החיילים "לא היו פרי ידיעה אישית אלא פרי שמועות".⁶⁴ אף על פי שלא הסביר כיצד בוצעה הבדיקה וחרף העובדה

---

⁵⁸ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", 29 בינואר 2010, עמ' 30, http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-Obstacle+to+Peace/Hamas+war+against+Israel/Gaza_Operation_Investigations_Update_Jan_2010.htm, כניסה לאתר ב-14 בפברואר 2010.

⁵⁹ בן לינפילד, "הבנות שלי, הם הרגו אותן: רופא מראה לישראלים את זוועות המלחמה", האינדפנדנט, 19 בינואר 2009, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/my-daughters-they-killed-them-doctor-shows-israelis-horror-of-war-1419286.html>, כניסה לאתר ב-15 בפברואר 2010.

⁶⁰ ראיון טלפוני שערך ארגון Human Rights Watch עם ד"ר עז א-דין אבו אל-עייש, 26 במארס 2010.

⁶¹ כנס בוגרי המכינה הקדם-צבאית על-שם יצחק רבין במכללה האקדמית אורנים שבטבעון. ניתן לקרוא את פרוטוקול הכנס בכתובת <http://www.news1.co.il/uploadFiles/38412119976044.pdf>, כניסה לאתר ב-15 בפברואר 2010. ר' גם: עמוס הראל, "עדויות החיילים נחשפות: ירי צלפים על נשים וילדים, הפצצות עיוורות ותאוות הרס", הארץ, 19 במארס 2009, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1072036.html>, כניסה לאתר ב-29 במארס 2010.

⁶² "הפצ"ר מורה לחקור טענות שהושמעו בכנס המכינה הקדם-צבאית ע"ש רבין", הודעת דובר צה"ל, 19 במארס 2009, <http://dover.idf.il/IDF/English/Press+Releases/09/03/1902.htm>, כניסה לאתר ב-27 במאי 2009.

⁶³ "דברי הרמטכ"ל בגיוס לחיל ההנדסה", הודעת דובר צה"ל, 23 במארס 2009, <http://dover.idf.il/IDF/announcements/09/03/2301.htm>, כניסה לאתר ב-29 במארס 2010.

⁶⁴ "חוות דעת של הפצ"ר לתיק מצ"ח בעניין טענות שהועלו בכנס בוגרים במכינה הקדם צבאית ע"ש רבין בנוגע להתנהגות צה"ל במבצע 'עופרת יצוקה'", הודעת דובר צה"ל, 30 במארס 2009, <http://dover.idf.il/IDF/announcements/09/03/3003.htm>, כניסה לאתר ב-29 במארס 2010.

שלא נגבו עדויות מתושבי רצועת עזה טען צה"ל כי הדוברים בכנס הציגו את האירועים ב"הקצנה" במטרה "להמחיש תחושות אישיות או מסרים שביקשו להעביר לקהל".

לדברי שר הביטחון אהוד ברק, החקירה הוכיחה כי צה"ל הוא "הצבא המוסרי ביותר בעולם". השר התייחס לפגיעה בתדמיתו של צה"ל וגינה את "השמועות שנפוצו, לא רק בארץ, אלא עם נזקים לא מעטים ברחבי העולם".⁶⁵ הפרקליט הצבאי הראשי, אביחי מנדלבליט, סיכם את ממצאי הבדיקה בדברי ביקורת על החיילים שהשמיעו את הטענות:

יש להצטער אפוא כי איש מן הדוברים לא נקט זהירות בעת שהציג את טענותיו במסגרת שיח הבוגרים, ויתרה מכך, על כך שהדוברים בחרו להציג סיטואציות "עובדתיות" שונות בעלות אופי חמור על אף שהיו ערים לכך שאין להם כל ידיעה אישית לגביהן. נדמה כי יקשה לאמוד את הנזק התדמיתי והערכי שגרמו דברים אלה לצבא ההגנה לישראל וללוחמי מבצע "עופרת יצוקה" עצמם, בארץ ובעולם.⁶⁶

עם זאת, בראשית חודש נובמבר 2009 סתרה ממשלת ישראל את מסקנות צה"ל בהודעה שפרסמה ולפיה המשטרה הצבאית החוקרת פתחה בחקירה פלילית "בעקבות דיווחים שפורסמו בנוגע לכנס שנערך במכונה הקדם-צבאית על-שם יצחק רבין".⁶⁷ הממשלה לא ציינה איזו תקרית או אילו תקריות שהוזכרו בכנס נבדקות במסגרת החקירה הפלילית. לטענת ישראל, חקירות פליליות נפתחות ככלל כאשר מתעורר "חשד סביר לפעילות פלילית".⁶⁸

בחודש פברואר 2010 אמרו עורכי דין של צה"ל לארגון Human Rights Watch כי המשטרה הצבאית סגרה את החקירה בנוגע לתקריות שהוזכרו בכנס הבוגרים, משום שדיווחי החיילים התבססו על עדויות שמיעה. עדיין אין זה ברור באילו תקריות עסקה החקירה, ואף לא מדוע נפתחה מלכתחילה לאחר שצה"ל דחה את הטענות על הסף וקבע שאין נכוונות.

ב-22 באפריל 2009 פרסם צה"ל ממצאי תחקירים שביצע "בעניין טענות ונושאים מרכזיים הקשורים למבצע 'עופרת יצוקה'". חמישה תחקירים פיקודיים בראשות קצינים בדרגת אלוף משנה שלא היו "מעורבים באופן ישיר בשרשרת הפיקוד" בחנו חמישה נושאים שונים: התקפות שבמהלכן ירה הצבא על מתקני האו"ם; התקפות על מתקנים רפואיים וצוותי רפואה; טענות על פגיעה באזרחים שלא היו מעורבים בפעולות האיבה; השימוש בתחמושת זרחן לבן; והרס מבנים אזרחיים. התחקירים הפיקודיים בנוגע להתקפות על מתקני האו"ם, על מתקנים רפואיים ועל אזרחים שלא היו מעורבים במעשי האיבה כללו בחינה צבאית של תקרית ספציפיות. התחקירים הפיקודיים בנוגע לשימוש בזרחן

⁶⁵ עמוס הראל, "שר הביטחון, אהוד ברק, על סגירת תיק העדויות: אין צבא שבודק עצמו כמו צה"ל", הארץ, 31 במארכ 2009, <http://www.haaretz.co.il/hasite/spages/1075209.html>, כניסה לאתר ב-29 במארכ 2010.

⁶⁶ "חוות דעת של הפצ"ר לתיק מצ"ח בעניין טענות שהועלו בכנס בוגרים במכונה הקדם צבאית ע"ש רבין בנוגע להתנהגות צה"ל במבצע 'עופרת יצוקה'", הודעת דובר צה"ל, 30 במארכ 2009, <http://dover.idf.il/IDF/announcements/09/03/3003.htm>, כניסה לאתר ב-29 במארכ 2010.

⁶⁷ משרד החוץ של ישראל, "בדיקת טענות על-ידי צה"ל", 1 בנובמבר 2009. המסמך ככל הנראה אינו זמין באתר משרד החוץ, אך ניתן לקרוא עותק שלו, הנושא את התאריך 29 באוקטובר 2009, בכתובת <http://www.reliefweb.int/rw/rwb.nsf/db900sid/JBRN-7XBGXP?OpenDocument&RSS20&RSS20=FS>, כניסה לאתר ב-21 במארכ 2010.

⁶⁸ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", 29 בינואר 2010, עמ' 18.

לבן ולהרס מבנים אזרחיים כללו בחינה צבאית שנערכה "מנקודת מבט כללית" ללא בחינה של תקריות ספציפיות.⁶⁹ צה"ל מצא לגבי כל חמשת הנושאים כי:

ככלל, פעל צה"ל במהלך הלחימה בעזה בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי, תוך שמירה על רמה ערכית ומקצועית גבוהה, מול אויב אשר ביצע באופן מכוון פעולות טרור נגד אזרחים ישראלים, תוך שהוא מנצל את האוכלוסייה האזרחית שברצועת עזה כמחסה ומגן אנושי לפעילות טרור. עם זאת, במהלך התחקירים התגלו מספר מועט ביותר של מקרים שבהם אירעו טעויות מודיעיניות או מבצעיות תוך כדי לחימה. מדובר במקרים מצערים אך בלתי נמנעים בכל לחימה, ודאי בלחימה מן הסוג שכפה חמאס על צה"ל כאשר בחר להילחם מקרב האוכלוסייה האזרחית ובחסותה.⁷⁰

תוצאות התחקירים עמדו בסתירה לממצאי המחקרים שערכו ארגון Human Rights Watch וארגונים נוספים לזכויות האדם וכן ועדת האו"ם לבדיקת העובדות. כך למשל, צה"ל קבע במסקנות התחקירים כי "לא נעשה שימוש בחימוש המכיל זרחן לבן בשטחים בנויים", טענה שהופרכה על-ידי פגזי הארטילריה הרבים שהכילו זרחן לבן, פנימיות של מכלים, ושבבי לבד שרופים שהכילו זרחן לבן ואשר נמצאו כולם לאחר תום המלחמה על-ידי הארגונים Human Rights Watch ואמנסטי אינטרנשיונל ועל-ידי עיתונאים זרים ברחובות, על גגות של בתי מגורים, בחצרות בתים ובבית ספר של האו"ם. פגזי ארטילריה משומשים שהכילו זרחן לבן וסימנים של שרפה גדולה העידו על כך שהן בית החולים אל-קודס והן מפקדת אונר"א, סוכנות הסעד והתעסוקה לפליטים פלשתינאים של האו"ם, בעיר עזה הותקפו בנשק מתלקח זה.⁷¹ ארגון Human Rights Watch תיעד גם שבע תקריות שבהן חיילים ישראלים ירו על אזרחים פלשתינאים בנשק קל, הרגו 11 מהם – כולל חמש נשים וארבעה ילדים – ופצעו לפחות חמישה אזרחים נוספים. בכל אחת מתקריות אלה הראיות שנאספו מספקות אינדיקציה איתנה לכך שחיילים ישראלים לא נקטו את כל האמצעים האפשריים כדי להבחין בין אזרחים לבין לוחמים בטרם ביצעו את ההתקפה, ושבחלק מהתקריות ייתכן שהם ירו על אזרחים כוונה תחילה.⁷²

אף כי נטען שהקצינים שביצעו את התחקירים לא היו חלק משרשרת הפיקוד של המבצע, ספק אם התחקירים נוהלו ביסודיות וללא משוא פנים. ללא גישה לרצועת עזה, החוקרים הצבאיים לא גבו עדויות מפלשתינאים שנפגעו בהפרות שבוצעו לכאורה או מעדי ראיה פלשתינאים להפרות אלה. הקצינים שעמדו בראש צוותי החקירה, כולם בדרגת אלוף משנה, ואשר מונו על-ידי הרמטכ"ל אשכנזי, לא היו בכירים דיים כדי לבחון את דפוסי המדיניות שהותוו על-ידי המפקדים בדרגים הגבוהים ואשר ייתכן שעמדו בניגוד למשפט ההומניטארי הבינלאומי. המגוון הרחב של מטרות

⁶⁹ משרד החוץ של ישראל, "בדיקת טענות על-ידי צה"ל", 1 בנובמבר 2009.

⁷⁰ "מסקנות תחקירי מבצע 'עופרת יצוקה'", הודעת דובר צה"ל, 22 באפריל 2009.

<http://dover.idf.il/IDF/announcements/09/04/2201.htm>, כניסה לאתר ב-29 במארס 2009.

⁷¹ Human Rights Watch, "גשם של אש", 25 במארס 2009; וכן: אמנסטי אינטרנשיונל, "מבצע 'עופרת יצוקה': 22 יום של הרס וחורבן", 2 ביולי 2009.

⁷² Human Rights Watch, "נהרגו עם דגל לבן", 13 באוגוסט 2009, <http://www.hrw.org/he/reports/2009/08/13-2>.

להתקפה וההחלטה להשתמש בתחמושת זרחן לבן ובארטילריה כבדה באזורים צפופי אוכלוסין הם דוגמאות לדפוסי מדיניות כאלה.⁷³

צה"ל טען כי הקצינים שביצעו את התחקירים פעלו באופן עצמאי. לדברי צה"ל, כל אנשי הצבא שזומנו נדרשו לשתף פעולה עם התחקירים, והחיילים שתוחרו לא היו רשאים לשמור על שתיקה, בניגוד לנהוג בחקירות פליליות. צה"ל טען עוד כי הפרקליט הצבאי הראשי יבחן את ממצאי התחקירים ויקבע "אם יש מקום לבדיקה נוספת או בסיס לחקירה של האירועים שתוחרו אף באמצעי חקירה אחר".⁷⁴

ב-4 במאי 2009 התפרסמו ממצאי צוות בדיקה של האו"ם שבחן התקפות על מתקני האו"ם ועל עובדי האו"ם. הצוות הוקם בחודש פברואר אותה שנה על-ידי מזכ"ל האו"ם באן קי-מון כדי לחקור תשע תקריות שהתרחשו ברצועת עזה ואשר במסגרתן נפגעו אנשי האו"ם, רכוש של האו"ם או פעולות שלו. ישראל התירה לצוות להיכנס לשטחה וסיפקה לו פרטי מידע מסוימים בתמורה להבטחה שלא יפורסמו. ב-21 באפריל שיגר הצוות למזכ"ל האו"ם את הדו"ח שחיבר, וב-4 במאי העביר המזכ"ל למועצת הביטחון סיכום שהוכן במשרדו באורך של 23 עמודים, וכן את הנוסח המלא של ההמלצות שצורפו לדו"ח. כנהוג בכל צוותי הבדיקה של האו"ם, לא פורסם הדו"ח המלא, המשתרע על-פני 184 עמודים.

הצוות מצא כי בשבע מתוך תשע התקריות שנחקרו, נגרמו ההרג, הפציעה והנזק מפעולות של צה"ל. תקרית אחת נגרמה בידי אחד הארגונים הפלשתיניים החמושים, ככל הנראה חמאס. בתקרית נוספת, לא הצליח הצוות להכריע בעניין זה.

בשבע התקריות שצה"ל גרם להן, נאמד הנזק שנגרם לאונר"א בלמעלה מ-10.4 מיליון דולר ארה"ב, והנזק שנגרם למשרד המתאם המיוחד של האו"ם למזרח התיכון (UNSC) בלמעלה מ-750 אלף דולר ארה"ב. ההתקפה שבוצעה בידי לוחמים פלשתינאים גרמה לנזק בשווי 29 אלף דולר ארה"ב. הצוות קבע כי "פעולות צה"ל כללו רשלנות ופזיזות בדרגות שונות בכל הנוגע למתחמי האו"ם ולביטחונם של אנשי צוות האו"ם ושל אזרחים אחרים ששהו במתחמים הללו, ואלה הובילו למוות, פציעה ונזק גופני נרחב ולאבדן רכוש".⁷⁵

בחודש ינואר 2010 שילמה ישראל לאו"ם 10 מיליון דולר וחצי בגין נזקים שנגרמו לארגון בתקריות שנחקרו על-ידי צוות הבדיקה.⁷⁶ דיפלומט ישראלי באו"ם אמר כי ישראל שילמה לאו"ם לפנים

⁷³ חמשת הקצינים שניהלו את התחקירים היו אל"מ איציק תורג'מן, אל"מ ארז כץ, אל"מ תמיר ידעי, אל"מ שי אלקלעי ואל"מ אדם זוסמן.

⁷⁴ "מסקנות תחקירי מבצע 'עופרת יצוקה'", הודעת דובר צה"ל, 22 באפריל 2009; וכן: משרד החוץ של ישראל, "בדיקת טענות על-ידי צה"ל", 1 בנובמבר 2009.

⁷⁵ "סיכום המזכ"ל לדו"ח צוות הבדיקה של מפקדת האו"ם לתקריות מסוימות שהתרחשו ברצועת עזה בין ה-27 בדצמבר 2008 לבין ה-19 בינואר 2009", 4 במאי 2009, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a292c8dd.html>, כניסה לאתר ב-28 בפברואר 2010.

⁷⁶ דיווח המזכ"ל על מצב יישומה של פסקה מס' 3 בהחלטת המועצה S-1/12 B, דיווח מזכ"ל האו"ם למועצת זכויות האדם במושב השלושה עשר, 19 במארס 2010, <http://unispal.un.org/UNISPAL.nsf/47D4E277B48D9D3685256DDC00612265/3F688934C5712FB8852576EF005986E7>, כניסה לאתר ב-25 במארס 2010.

משורת הדין, כלומר בהתנדבות ומבלי להכיר בכל חובה לעשות זאת.⁷⁷ ככל הידוע, חמאס לא שילם עבור הנזק שגרם לדברי צוות הבדיקה לאו"ם, ואשר הוערך ב-29 אלף דולר.

המלצה מרכזית שהציג צוות הבדיקה הייתה לקיים חקירה נרחבת יותר של מקרים שבהם אירעו לכאורה הפרות של המשפט הבינלאומי. על-פי הדו"ח, "במקרים שבהם נהרגו אזרחים וישנן טענות על הפרת המשפט ההומניטארי הבינלאומי, יש צורך בחקירות יסודיות, בהסברים מלאים, והיכן שנדרש, גם במיצוי הדין". מחברי הדו"ח המליצו שתקירות אלה "ייחקרו במסגרת בדיקה נטולת משוא פנים שלמבצעה יוענקו הסמכות והמשאבים ההולמים כדי לחקור טענות על הפרת המשפט ההומניטארי הבינלאומי ברצועת עזה ובדרום ישראל בידי צה"ל ובידי חמאס וחמושים פלשתינאים אחרים". המזכ"ל באן קי-מון דחה המלצה זו, והודיע: "אין בכונתי לפתוח כל חקירה נוספת".⁷⁸

בחודש יולי 2009 סיפרו חיילים נוספים בפומבי על הפרות שהיו עדים להן במהלך מבצע "עופרת יצוקה". הארגון הישראלי "שוברים שתיקה", שחבריו הם חיילים משוחררים ששירתו ברצועת עזה ובגדה המערבית, פרסם בעילום שם את עדויותיהם של 26 חיילים קרביים בשירות סדיר ומילואים שהשתתפו במבצע "עופרת יצוקה".⁷⁹ החיילים סיפרו על הרס רכוש פרטי ללא צורך צבאי, שימוש באזרחים פלשתינאים כמגנים אנושיים, ירי תחמושת זרחן לבן לתוך אזורים מיושבים והרג אזרחים בנשק קל. כך למשל, שני חיילים מחטיבת "גבעתי" שהוצבו בשכונת א-זייטון שבעיר עזה סיפרו על כך שחיילים ירו למוות בפלשתינאי מבוגר שהתקרב באחד הלילות לעמדת צה"ל בתוך בית. לאחר שהחיילים זיהו לראשונה את הגבר צועד ברחוב ריק עם פנס במרחק של בין 150 ל-200 מטר מהבית סירב מפקד הפלוגה, לדברי החיילים, לאשר להם לבצע ירי הרתעתי. על-פי העדות, חיילים פעלו בעקבות זאת על-פי הוראות הפתיחה באש שניתנו להם מבעוד מועד וירו באיש למוות לאחר שהגיע למרחק של פחות מ-25 מטר מהבית.

צה"ל ערער על הנאמר בדו"ח וטען כי רבות מהעדויות "מבוססות על שמועות ועדויות שמיעה".⁸⁰ אולם, הצבא מעולם לא ציין לאילו מהעדויות התכוון. משרד החוץ פנה לפחות לאחד מהגורמים המממנים את "שוברים שתיקה", ממשלת הולנד, וביקש שתפסיק לתמוך בארגון.⁸¹

---

⁷⁷ פטריק וורסניפ, "ישראל משלמת לאו"ם 10 מיליון דולר וחצי על הנזק שנגרם לו ברצועת עזה", רויטרס, 22 בינואר 2010, http://ca.news.yahoo.com/s/reuters/100122/world/international_us_israel_un_gaza_2, כניסה לאתר ב-25 בינואר 2010.

⁷⁸ מסיבת עיתונאים של מזכ"ל האו"ם באן קי-מון, ניו יורק, 5 במאי 2009.

<http://www.un.org/News/Press/docs/2009/sgsm12224.doc.htm>, כניסה לאתר ב-18 בינואר 2010.

⁷⁹ שוברים שתיקה, "חיילים מספרים על מבצע 'עופרת יצוקה'", עזה 2009, 15 ביולי 2009.

<http://www.shovrimshatika.org/oferet/booklet.asp>, כניסה לאתר ב-23 ביולי 2009. ארגון "שוברים שתיקה" גבה מאז שנת 2004 את עדויותיהם של למעלה מ-650 חיילים ששירתו בשטחים הפלשתינאים הכבושים מאז פרוץ האינתיפאדה השנייה בשנת 2000.

⁸⁰ משרד החוץ של ישראל, הודעה לעיתונות, "תגובה לדו"ח 'שוברים שתיקה' בנושא זכויות האדם", 15 ביולי 2009, http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2009/Reaction_to_Breaking_Silence_report_15_Jul_2009.htm, כניסה לאתר ב-29 ביולי 2009.

⁸¹ הרב קיינון, "ישראל מתכוננת לדו"ח גולדסטון", ג'רוזלם פוסט, 27 ביולי 2009.

<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1248277897030&pagename=JPost%2FJPArticle%2FPrinter>, כניסה לאתר ב-3 באוגוסט 2009.

ב-29 ביולי פרסם משרד החוץ את המסמך המקיף הראשון הנוגע לממצאים מהחקירות הישראליות: דו"ח המשתרע על-פני 163 עמודים שראה אור בשפה האנגלית בלבד ואשר התמקד במידה רבה בהקשר שבו התקיים המבצע ובהצדקות החוקיות של ישראל לקיומו.⁸² הדו"ח התייחס לטענות שנשמעו על התנהלות פסולה של חיילים במהלך פעולות האיבה ונאמר בו שצה"ל פתח בחקירות של כמאה תלונות, שהובילו ל-13 חקירות פליליות במשטרה הצבאית החוקרת. בדו"ח לא נכללה רשימה של מקרים אלה.

כ-80 מתוך התיקים שהוגדרו כחקירות היו למעשה "תחקירים מבצעיים". מדובר בבדיקות פנים-צבאיות המבוצעות בדרג נמוך על-ידי קצינים שהם חלק משרשרת הפיקוד של היחידה הנבדקת.⁸³ התחקיר המבצעי הוכנס לשימוש בצה"ל בחודש ספטמבר 2000 והוגדר כבדיקה הצבאית הראשונית המבוצעת כברירת מחדל לאחר התנהלות פסולה לכאורה בצה"ל. התחקירים המבצעיים אינם מנגנון מתאים לחקירת טענות על הפרת המשפט ההומניטארי הבינלאומי.⁸⁴ תחקירים מסוג זה מסתמכים בעיקר על עדויות החיילים שהיו מעורבים בתקרית הנבחנת ואינם כוללים הצהרות או ראיות מנפגעים ומעדי ראייה מחוץ לצבא. הפרקליט הצבאי הראשי בוחן את ממצאי התחקירים המבצעיים, ויש לו הסמכות להורות בעקבות זאת על פתיחת חקירה פלילית, אך ממצאי התחקיר עצמם אינם יכולים להיחשף ואינם קבילים כראיות במשפט. החלטותיו של הפרקליט הצבאי הראשי נתונות לבחינה של היועץ המשפטי לממשלה ושל בג"ץ, אך על-פי ארגונים ישראלים לזכויות האדם, ביקורת כזו מתקיימת רק לעתים רחוקות.⁸⁵

ב-17 בספטמבר 2009 פרסם משרד החוץ של ישראל "דו"ח מצב" על חקירות ישראליות על מבצע "עופרת יצוקה", אשר בו נמסרו נתונים מעודכנים. משרד החוץ טען אז כי הפרקליט הצבאי הראשי בוחן את חמשת "התחקירים הפיקודיים" שהרמטכ"ל רא"ל אשכנזי הורה על ביצועם כדי לקבוע אם יש צורך לפתוח בחקירות פליליות.⁸⁶ לדברי צה"ל, במסגרת התחקירים הנושאים הללו "נבדקו" עשרים תקריות נקודתיות, שארבע מתוכן היו עתידות להופיע מאוחר יותר בדו"ח גולדסטון, שראה אור ב-15 בספטמבר. לדברי משרד החוץ, שמונים תקריות נוספות "נחקרו", ובכלל זה ארבע תקריות נוספות שהיו עתידות להופיע בדו"ח גולדסטון. משרד החוץ טען כי מתוך כלל התחקירים, שמספרם למעלה ממאה, הפרקליט הצבאי הראשי הורה באופן מידי על פתיחתן של 15 חקירות פליליות.

⁸² משרד החוץ של ישראל, "המבצע בעזה: היבטים עובדתיים ומשפטיים", 29 ביולי 2009, http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism+Obstacle+to+Peace/Terrorism+and+Islamic+Fundamentalism-/Operation_in_Gaza-Factual_and_Legal_Aspects.htm, כניסה לאתר ב-30 ביולי 2009.

⁸³ סעיף 539(א) לחוק השיפוט הצבאי של ישראל מתאר תחקירים מבצעיים כך: "בירור שנערך בצבא, בהתאם לפקודות הצבא, בנוגע לאירוע שהתרחש במהלך אימון או פעילות מבצעית, או בקשר אליהם".

⁸⁴ לפרטים על הליקויים בשיטת התחקירים המבצעיים כמנגנון חקירה לאירועי הפרת דיני המלחמה ר' דו"ח ארגון Human Rights Watch, "יצירת אקלים של פטור מעונש: כשלון הצבא הישראלי בחקירת עברות", 21 ביוני 2005, <http://www.hrw.org/en/reports/2005/06/21/promoting-impunity>. ר' גם: יש דין, "חריגים: העמדה לדין של חיילי צה"ל באינתיפאדה השנייה ולאחריה, 2000-2007", ספטמבר 2008, <http://www.yesh-din.org/sys/images/File/Exceptions%5BHeb%5D%5B1%5D.pdf>, כניסה לאתר ב-26 בינואר 2010.

⁸⁵ כך למשל, לפי ארגון בצלם, בחינת היועץ המשפטי לממשלה את החלטת הפרקליט הצבאי הראשי היא "נדירה ותיעשה רק במקרים חריגים ביותר" (בצלם, "דו"ח ישראל לאו"ם חוטא לאמת", 4 בפברואר 2010, http://www.btselem.org/hebrew/Gaza_Strip/20100204_Israels_Report_to_UN.asp, כניסה לאתר ב-29 במרץ 2010).

⁸⁶ "חקירות ישראליות של האשמות הנוגעות למבצע ברצועת עזה – דו"ח מצב", 17 בספטמבר 2009, http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Law/Legal+Issues+and+Rulings/Israeli_investigations_Gaza_Operation-Status_Report-Sept_2009.htm, כניסה לאתר ב-7 באפריל 2010.

חקירות פליליות נפתחו מאוחר יותר, ובכלל זה חקירות שנגעו לטענות על ירי באזרחים שהחזיקו דגלים לבנים ועל ירי של תחמושת פלאשט לעבר אזרחים או אובייקטים אזרחיים. לדברי משרד החוץ, בסך הכול פתחה המשטרה הצבאית 23 חקירות פליליות על אירועים, ששבעה מתוכם נסקרו גם בדו"ח גולדסטון.

עם פרסומו של דו"ח גולדסטון ב-15 בספטמבר מתחה עליו ישראל ביקורת וטענה כי הוא "התקפה פוליטית על ישראל ועל כל מדינה הנאלצת להתמודד עם איומי הטרור".⁸⁷ כמה בכירים נקטו גישה קשה יותר: שר האוצר יובל שטייניץ למשל כינה את גולדסטון, שהנו יהודי ובעל זיקה ארוכת שנים לישראל, "אנטישמי".⁸⁸ בחודש נובמבר כינה נשיא המדינה שמעון פרס את גולדסטון "איש קטן, אדם בלי שום חוש של צדק, טכנוקרט שלא מבין במשפט".⁸⁹

ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי דנה ב-20 באוקטובר בדו"ח גולדסטון והטילה על שר המשפטים יעקב נאמן להקים יחידה לטיפול בהליכים משפטיים העשויים להתקיים בחו"ל נגד מדינת ישראל או נגד אזרחיה. ראש הממשלה נתניהו גם הנחה את משרדי הממשלה הנוגעים בדבר לבחון דרכים לשנות את דיני המלחמה לצורך "התאמתם להתפשטות הטרור בעולם".⁹⁰ נתניהו אמר על דו"ח גולדסטון כי ישראל מעוניינת:

לעשות דה-לגיטימציה לדה-לגיטימציה של מדינת ישראל, והזירה החשובה ביותר לעשות זאת היא דעת הקהל בעולם המערבי הדמוקרטי. צריך להמשיך ולנקב את השקר הזה שמתפשט בעזרת דו"ח גולדסטון.⁹¹

בישראל התפתח דיון ציבורי על התגובה הראויה לדו"ח גולדסטון. כמה גורמים בממשלה ודמויות בולטות בציבור הישראלי קראו לביצוע חקירה ישראלית עצמאית. על-פי דיווחים, הציע היועץ המשפטי לממשלה מני מזוז להקים ועדת בדיקה, וכך עשו גם סגן ראש הממשלה דן מרידור ולפחות שישה חברי כנסת. על-פי דיווחים באמצעי התקשורת, שר הביטחון אהוד ברק והרמטכ"ל אשכנזי התנגדו בחריפות לביקורת חיצונית.⁹² על-פי אחד הדיווחים, שר הביטחון ברק אמר כי "אין שום צורך בוועדת בדיקה" וכי "צה"ל יודע לבדוק את עצמו יותר טוב מכל אחד אחר".⁹³

⁸⁷ משרד החוץ של ישראל, "תגובה ראשונית לדו"ח הוועדה לבדיקת העובדות על עזה שהוקמה בעקבות החלטות 5-1/9 של מועצת זכויות האדם", 24 בספטמבר 2009, <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-Obstacle+to+Peace/Hamas+war+against+Israel/Initial-response-goldstone-report-24-Sep-2009.htm>, כניסה לאתר ב-25 בינואר 2010.

⁸⁸ סטיארט איין, "שר האוצר של ישראל: גולדסטון הוא 'אנטישמי'", Jewish Weekly, 15 בספטמבר 2009, http://www.thejewishweek.com/viewArticle/c40_a16771/News/Israel.html, כניסה לאתר ב-25 בינואר 2010.

⁸⁹ שוקי שדה, "הנשיא שמעון פרס על ריצ'רד גולדסטון: אדם קטן שבא לפגוע בישראל", הארץ, 12 בנובמבר 2009, <http://www.haaretz.com/hasite/spages/1127578.html>, כניסה לאתר ב-29 במארס 2010.

⁹⁰ משרד ראש הממשלה, "ישיבת ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי", 20 באוקטובר 2009, <http://www.pmo.gov.il/PMO/Communication/Spokesman/2009/10/spokevaada201009.htm>, כניסה לאתר ב-29 במארס 2010. ר' גם: ברק רביד ואנשיל פפר, "ראש הממשלה נתניהו: נפעל להתאים את דיני המלחמה הבינלאומיים למלחמה בטרור", הארץ, <http://www.haaretz.co.il/hasite/objects/pages/PrintArticle.jhtml?itemNo=1122523>, כניסה לאתר ב-8 באפריל 2010.

⁹¹ משרד ראש הממשלה, "ישיבת ועדת השרים לענייני ביטחון לאומי", 20 באוקטובר.

⁹² הרב קיינון, "הממשלה כנראה תבחן את תחקירי צה"ל על 'עופרת יצוקה'", ג'רוזלם פוסט, 29 בדצמבר 2009, <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1261364530815&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>, כניסה לאתר ב-20

ב-1 בנובמבר פרסם משרד החוץ עדכון נוסף על פעולות החקירה השונות שהצבא נוקט. לדברי המשרד, המשטרה הצבאית החוקרת טיפלה אותה עת ב-27 תקריות, ואילו צה"ל עדיין עסק בבדיקת 27 מקרים נוספים ברמה המבצעית. על-פי הפרסום, צה"ל השלים עד למועד האמור את ביצועם של 45 תחקירים מבצעיים וקבע כי "אין צורך באמצעים נוספים" בעניינם.⁹⁴ משרד החוץ סיפק פרטים מסוימים על צעדים משמעותיים שנקטו נגד חיילים. באחד המקרים, חייל "הועמד לדין משמעותי" בגין שימוש בלתי חוקי בנשק בעקבות ירי בלתי מורשה על שיירת האו"ם. באירוע אחר אלוף משנה וסגן-אלוף "הועמדו לדין משמעותי" באשמת ביצוע ירי ארטילרי בניגוד לפקודות הצבא (בהתקפה שבה לא נפגע איש). מאוחר יותר דיווח צה"ל כי מקרה זה נגע להפגזה הארטילרית של מפקדת אוני"א בשכונת תל אל-הווא שבעיר עזה ב-15 בינואר.⁹⁵

כמו כן, דיווח משרד החוץ כי צה"ל בודק כמאה אירועים נוספים, על יסוד תלונות שהתקבלו מארגונים לזכויות האדם ומגופים אחרים, וכי כשלושה רבעים מתוכם נבחנים ברמה המבצעית (תחקירים מבצעיים). 14 מתוך המקרים הועברו ישירות למשטרה הצבאית, ובהם "טענות על ביזה, שימוש באזרחים כמגנים אנושיים, יחס אלים לעצורים, התעללות בעצורים וחקירה שנפתחה בעקבות פרסומים הקשורים בכנס שהתקיים במכונה הקדם-צבאית על-שם רבין". שלוש מהחקירות הללו לא הניבו ממצאים כלשהם משום שהמתלוננים סרבו להעיד. תיק אחד נסגר. תיק נוסף, זה שנגע לגניבת כרטיס האשראי, הוביל להרשעה של חייל בדרגת סמל בביזה, לכליאתו למשך שבעה חודשים וחצי ולהורדתו לדרגת טוראי. מדובר בהרשעה היחידה עד כה הקשורה במבצע "עופרת יצוקה".⁹⁶

ארבעה ימים לאחר מכן, ב-5 בנובמבר, התקבלה בעצרת הכללית של האו"ם החלטה מס' 64/10, שאימצה את דו"ח גולדסטון.⁹⁷ חשיבות מיוחדת נודעה לעובדה שהחלטה כללה קריאה לישראל ו"לצד הפלשתיני" לבצע בתוך שלושה חודשים "חקירות עצמאיות ומהימנות" של הטענות על הפרת דיני המלחמה, אשר "יעלו בקנה אחד עם אמות המידה הבינלאומיות". בהחלטה אף התבקש מזכ"ל האו"ם לשוב ולדווח לעצרת הכללית בתוך שלושה חודשים על יישומה, כדי שניתן יהיה לשקול פעולות נוספות מצד מוסדות האו"ם וגופי האו"ם הנוגעים בדבר.

ארגון Human Rights Watch קרא למזכ"ל האו"ם באן קי-מון להגיש דו"ח שלא רק יצטט את טענות הצדדים אלא גם יעריך באופן עצמאי אם הם אמנם ביצעו חקירות עצמאיות ומהימנות ללא

בינואר 2010; "חברי הכנסת של קדימה קוראים לחקור את 'עופרת יצוקה'", ג'רוזלם פוסט, 18 באוקטובר 2009, <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1255694833213&pagename=JPArticle%2FShowFull>, כניסה לאתר ב-20 בינואר 2010; גידי וייץ, "סגן ראש הממשלה דן מרידור בראיון ל'הארץ': על ישראל להקים ועדה שתחקור את 'עופרת יצוקה'", הארץ, 21 באוקטובר 2009, <http://www.haaretz.com/hasite/spages/1122528.html>, כניסה לאתר ב-29 במארס 2010; וכן: טובה צימוקי ואיתמר אייכנר, "חקירה לצורכי חוץ", ידיעות אחרונות, 28 בדצמבר 2009.

⁹³ ברק רביד, "ישראל מתכוננת להילחם במשפטים על פשעי מלחמה לאחר דו"ח גולדסטון על עזה", הארץ – המהדורה האנגלית, 20 באוקטובר 2009.

⁹⁴ משרד החוץ של ישראל, "בדיקת טענות על-ידי צה"ל", 1 בנובמבר 2009.

⁹⁵ שם.

⁹⁶ החייל, ששמו פורסם רק בראשי התיבות א"ק, נעצר ב-7 במאי 2009 וב-11 באוגוסט 2009 נגזרו עליו שבעה חודשי מאסר והצי בפועל וישנתיים מאסר על תנאי. (התובע הצבאי נ' סמל א"ק, ס' 09/153, 11 באוגוסט 2009, מול השופט סא"ל ירון לוי).

⁹⁷ החלטת העצרת הכללית של האומות המאוחדות מס' 64/10,

<http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/o/CooAAE566F6F9D7485257664004CFF12>, כניסה לאתר ב-10 במארס 2010.

משוא פנים. "דו"ח שיכיל אך ורק מידע מטעם הצדדים לא יקדם דיון בנושא מכריע זה, ולא יענה על דרישת העצרת המרכזית", נכתב בפניית ארגון Human Rights Watch.⁹⁸

באותו יום פרסם משרד החוץ של ישראל מידע נוסף על חקירות צה"ל. לדברי משרד החוץ, צה"ל בדק או עודנו בודק 128 תקריות. עשרים וחמש מתוכן נבדקו במסגרת חמשת התחקירים הפיקודיים הנושאים שהוכרו על ביצועם ב-22 באפריל. תוצאותיהם של תחקירים אלה הוגשו לפרקליט הצבאי הראשי, שעמד להגיש את מסקנותיו ליועץ המשפטי לממשלה.

צה"ל סגר 48 מתוך 103 התיקים הנוספים כיוון ש"לא היה בסיס לחשוד כי בוצעו הפרות חוק". יתר האירועים עדיין נבחנו (במסגרת תחקירים מבצעיים) או הועברו למשטרה הצבאית לצורך פתיחה בחקירה פלילית. עשרים ושמונה תקריות היו עדיין בבדיקה ו-27 היו נתונות לחקירה פלילית, כאשר עד אותו שלב נרשמה הרשעה אחת.⁹⁹

ב-11 בנובמבר הודיע ארגון בצלם כי ידוע לו מהם המקרים הנחקרים במסגרת 14 מהחקירות על-ידי המשטרה הצבאית החוקרת, אף כי המשטרה הצבאית החוקרת והפרקליטות הצבאית לא מסרו את הרשימה המלאה של המקרים.¹⁰⁰ לפי נתוני בצלם, שישה מהאירועים נגעו לחיילים שירו לכאורה בפלשתינאים שאחזו בדגלים לבנים והרגו תשעה מהם; שניים מהאירועים נגעו לחיילים שירו לכאורה פגזי פלאשט על אזרחים והרגו תשעה מהם; ואירוע אחד נגע לחיילים שירו פגז זרחן לבן על בית פרטי והרגו שישה בני אדם, בהם שני קטינים. באירוע האחרון נהרגו גם שני בני משפחה נוספים מירי בנשק קל. ארגון בצלם אמר עוד כי ידוע לו על ארבע חקירות שנגעו לשימוש שצה"ל עשה לכאורה באזרחים כמגנים אנושיים.¹⁰¹

ב-30 בנובמבר אישרה קואליציה של ארגונים ישראליים לזכויות האדם כי לפחות 21 אירועים שדווחו לרשויות ישראל על-ידי ארגונים לזכויות האדם היו נתונים בחקירה. תלונות על מקרים נקודתיים הוגשו על-ידי ארגון בצלם, עמותת רופאים לזכויות אדם-ישראל ומרכז אל-מזאן לזכויות האדם.¹⁰² צה"ל חקר גם כמה מהתקריות שארגון Human Rights Watch דיווח עליהן. ב-7 באוקטובר ביקשו חוקרי המשטרה הצבאית את סיועו של ארגון Human Rights Watch ביצירת קשר עם עדי ראייה לשלושה אירועים שבהם בוצע ככל הנראה הרג בלתי חוקי, אשר תועדו שלושתם בדו"ח Human

---

⁹⁸ Human Rights Watch, "מכתב לבאן קי-מון בנושא החלטת האו"ם בדבר חקירת הפרות של המשפט הבינלאומי שתועדו בדו"ח גולדסטון", 23 בנובמבר 2009, <http://www.hrw.org/he/news/2009/11/24-4>.

⁹⁹ משרד החוץ של ישראל, "מצב חקירות צה"ל על תקריות בעזה", 5 בנובמבר 2009, http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Law/Legal+Issues+and+Rulings/Examination_allegations_by_IDF_Oct_2009.htm, כניסה לאתר ב-20 בינואר 2010.

¹⁰⁰ בצלם, "חקירות מצ"ח על פגיעה באזרחים ב'עופרת יצוקה' עוצרות בש"ג", 11 בנובמבר 2009, http://www.btselem.org/hebrew/Gaza_Strip/20091111_IMP_Investigations_of_Cast_Lead_Operation.asp, כניסה לאתר ב-29 במארס 2010.

¹⁰¹ בצלם, "חקירות הצבא על פגיעה באזרחים ב'עופרת יצוקה' עוצרות בש"ג", 4 בנובמבר 2009, http://www.btselem.org/hebrew/Press_Releases/20091104.asp, כניסה לאתר ב-29 במארס 2010.

¹⁰² מכתב לממשלת גרמניה מאת המוקד להגנת הפרט, ארגון בצלם ועמותת רופאים לזכויות אדם-ישראל, 30 בנובמבר 2009.

Rights Watch "נהרגו עם דגל לבן: מקרי הרג של אזרחים פלשתינאים במבצע 'עופרת יצוקה'"¹⁰³. לאחר התייעצות עם האנשים הנוגעים בדבר, סייע ארגון Human Rights Watch ביצירת הקשר עם העדים, ושישה מהם העידו בפני חוקרי המשטרה הצבאית במעבר ארז שבין ישראל לרצועת עזה. צה"ל לא התיר לעדי הראייה להתייצב בלוויית עורכי דין ולא אפשר להם כל ייצוג אחר במהלך מתן העדויות.

מקור בעל היכרות אישית עם חקירות המשטרה הצבאית, שביקש להישאר בעילום שם, סיפר לארגון Human Rights Watch כי בתחילת חודש אוקטובר הקימו החוקרים הפליליים של המשטרה הצבאית החוקרת צוות מיוחד ביחידת "מצ"ח דרום" כדי לטפל בטענות על הפרת דיני המלחמה מצד ישראל ברצועת עזה.¹⁰⁴ הצוות מוצב בבאר שבע ומונה למעלה מתריסר חוקרים, ובהם לפחות שישה קצינים. הצוות חולק לארבעה צוותי-משנה, ששלושה מתוכם שוחחו עם חיילים ומפקדים בצה"ל ואילו החברים בצוות-המשנה הרביעי שוחחו עם פלשתינאים שזומנו למעבר ארז. על-פי המקור, הצוות חקר 25 מקרים ואמור היה לסיים את עבודתו עד אמצע חודש דצמבר.

כשהתקרבו לקצם שלוש החודשים שנקבעו בהחלטת העצרת הכללית של האו"ם לקיום חקירות ללא משוא פנים, שבו ארגונים ישראליים לזכויות האדם והביעו את חששם שהממשלה לא תנהל חקירה רצינית. ב-26 בינואר, תשעה ארגונים מרכזיים פרסמו הצהרה משותפת שבה קראו לממשלה ליצור מנגנון חקירה עצמאי ונטול משוא פנים. במכתב ששיגרו לראש הממשלה בנימין נתניהו ולשרים בממשלתו אמרו הארגונים כי הבדיקה הפנימית של הצבא "איננה מקיימת את חובת החקירה המוטלת על ישראל".¹⁰⁵ במכתב נאמר כי הבדיקה והחקירות "בודקות חריגות מהפקודות". אולם, מרבית הפגיעות שנגרמו לאזרחים "היו תוצאה של מדיניות שנקבעה על-ידי דרגים בכירים בממשלה ובצבא, באישור הפרקליטות הצבאית".

שלושה ימים לאחר מכן, ב-29 בינואר 2010 פרסמה ישראל את המידע המפורט ביותר שסיפקה עד אותו מועד על חקירות: דו"ח המשתרע על-פני 46 עמודים ונושא את הכותרת "תחקירי המבצע בעזה: עדכון".¹⁰⁶ במחצית הדו"ח מוצגת סקירה של מערכת המשפט הצבאית בישראל והשוואה שלה למערכות מקבילות בבריטניה, בארצות הברית, באוסטרליה ובקנדה. מרבית העמודים הנותרים מוקדשים לסקירת התחקירים והחקירות השונים שבוצעו בצבא בנוגע להתנהלות בלתי חוקית לכאורה במבצע "עופרת יצוקה".

הדו"ח מספק עדכון על חמשת התחקירים הפיקודיים הנושאים שהוכרו על ביצועם ב-22 באפריל ואשר ממצאיהם נבחנו על-ידי הפרקליט הצבאי הראשי. בסך הכול נבחנו בחמשת התחקירים שלושים

¹⁰³ המקרים הם הריגתה של איבתיסאם אל-קאנוע, בת 40, הריגתה של נדא אל-מרדי, בת 5, והריגתו של איבראהים מועין ג'וחא, בן 14. ר': Human Rights Watch, "נהרגו עם דגל לבן: מקרי הרג של אזרחים פלשתינאים במבצע 'עופרת יצוקה'", <http://www.hrw.org/he/reports/2009/08/13-2>.

¹⁰⁴ ראיון שערך ארגון Human Rights Watch, ירושלים, נובמבר 2009.

¹⁰⁵ עדאלה, האגודה לזכויות האזרח בישראל, בצלם, גישה, המוקד להגנת הפרט, רופאים לזכויות אדם-ישראל, הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, יש דין, רבנים לזכויות אדם, "קהילת זכויות האדם לראש הממשלה: הזמן הולך ואוזל. הקם מנגנון חקירה עצמאי לחקירת מבצע 'עופרת יצוקה'", 26 בינואר 2010.

¹⁰⁶ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", 29 בינואר 2010, עמ' 27. <http://www.gisha.org/classPrintItem.php?intLanguage=4&intItemId=1686&intSiteSN=85>, כניסה לאתר ב-29 במרס 2010.

אירועים נקודתיים, וב-27 מתוכם הפרקליט הצבאי הראשי לא מצא כל בסיס להורות על פתיחה בחקירה פלילית.

במסגרת התחקיר על פגיעה באזרחים שלא היו מעורבים במעשי האיבה, בחן צה"ל שבעה אירועים נפרדים. בארבעה מתוכם הפרקליט הצבאי הראשי לא מצא כל בסיס להורות על פתיחה בחקירה פלילית.¹⁰⁷ בשלושה מהאירועים התחקיר טרם הושלם.¹⁰⁸

בנוגע להתקפות שבהן הצבא ירה על מתקני האו"ם, נבדקו 13 אירועים, והפרקליט הצבאי הראשי, שבחן אותם, לא מצא כל בסיס להורות על פתיחה בחקירה פלילית בעניינם. בשניים מהאירועים אישר הפרקליט הצבאי הראשי את ההחלטה לפתוח בהליכים משמעותיים נגד אנשי צבא. אחד מהאירועים האלה נגע לנזק שנגרם למפקדת אונר"א בתל אל-הווא שבעיר עזה ב-15 בינואר. בתקרית זו קצינים "ירו כמה פגזי מרגמה תוך הפרה של הוראות הפתיחה באש האוסרות על השימוש בארטילריה מסוג זה בסמוך לאזורים מאוכלסים".¹⁰⁹ קצין בדרגת תת-אלוף וקצין נוסף בדרגת אלוף משנה, שזוהו בכלי התקשורת כאייל אייזנברג ומפקד חטיבת גבעתי לשעבר אילן מלכה, ננזפו על "חריגה מסמכותם באופן המעמיד בסכנה חיי אדם".¹¹⁰

בנוגע להתקפות על צוותים רפואיים ועל מתקני רפואה, צה"ל בדק עשרה אירועים, והפרקליט הצבאי הראשי לא מצא כל בסיס להורות על פתיחה בחקירה פלילית בעניינם.

בנוגע להרס רכוש פרטי ותשתית, צה"ל בדק את הטענה הכללית ולא תקריות נקודתיות. הפרקליט הצבאי הראשי קבע כי "ממצאי התחקיר המיוחד תואמים את חובות ישראל לפי חוקי הסכסוך המזוין".¹¹¹ עם זאת, הוא ציין כי החקירה הייתה "מוגבלת בהיקפה ונגעה לנושאים כלליים" ולכן "תקריות נקודתיות שדווח עליהן לאחר השלמת התחקיר הפיקודי המיוחד הועברו לתחקירים פיקודיים פרטניים".

בנוגע לשימוש בתחמושת זרחן לבן, צה"ל בחן את השימוש בזרחן לבן בכללותו ולא תקריות נקודתיות, והפרקליט הצבאי הראשי לא מצא "כל יסוד לנקיטת אמצעים משמעותיים או אחרים בגין שימוש צה"ל בנשק שהכיל זרחן לבן, שלא היה כרוך בשום הפרה של דיני הסכסוך המזוין". עם זאת, בדו"ח צוין כי חוות דעתו של הפרקליט הצבאי הראשי "לא נגעה לכמה תלונות נקודתיות שהתקבלו לאחר שהסתיים התחקור ואשר נבדקות כעת בנפרד".¹¹²

¹⁰⁷ ארבעת המקרים שחקירתם הסתיימה הם: ההתקפה על בכיר חמאס ניזאר ריאן, שבה נהרגו על-פי הטענה 15 בני אדם נוספים; ההתקפה על מסגד א-רבאט; ההתקפה מיום 29 בדצמבר על משאית שנשאה מכלי חמצן ובה נהרגו 9 בני אדם (כפי שתועד בדו"ח ארגון Human Rights Watch "עוול מדויק"); וההתקפה על ביתו של ד"ר אבו אל-עייש, שבה נהרגו שלושה בנותיו ואחייניתו.

¹⁰⁸ שלושת המקרים שהתחקיר המבצעי בעניינם טרם הושלם הם: ההתקפה על מסגד עימאד עקל; ההתקפה על בית משפחת א-דאיה; וההתקפה על מסגד אל-מקאדמה.

¹⁰⁹ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", עמ' 31.

¹¹⁰ איזבל קרשנר, "שתי נזיפות בישראל על הפגזות מתחם האו"ם בעזה", ניו יורק טיימס, 2 בפברואר 2010, <http://www.nytimes.com/2010/02/02/world/middleeast/02mideast.html>, כניסה לאתר ב-14 בפברואר 2010.

¹¹¹ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", עמ' 32.

¹¹² משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", עמ' 33.

עדיין אין זה ברור מדוע התחקיר הפיקודי לא בדק אף אחד מששת האירועים שתועדו בדו"ח Human Rights Watch על השימוש בזרחן לבן, "גשם של אש", שראה אור ב-25 במארס 2009, כמעט חודש לפני שפורסמו תוצאות התחקיר הפיקודי. ארגון Human Rights Watch הודיע לראשונה לצה"ל על ששת האירועים ב-1 בפברואר 2009, כאשר פנה לצבא בבקשה לקבל מידע נוסף על האירועים. בפנייה זו כלל הארגון תאריכים ונקודות ציון שתועדו באמצעות מערכת איכון לוויינית (GPS).¹¹³

על יסוד ההמלצות שנכללו בממצאי חמשת התחקירים הפיקודיים, הנחה הרמטכ"ל גבי אשכנזי את צה"ל, על-פי דיווחים, "ליישם לקחים שנלמדו על קשת רחבה של נושאים, והורה שכמה פקודות קבע יודגשו ויובהרו, וקבע קווים מנחים נוספים על השימוש בסוגי תחמושת שונים, והורה לנקוט צעדים לשיפור התיאום עם ארגונים וגופים הומניטאריים".¹¹⁴ הדו"ח לא סיפק כל פרטים על שינויים קונקרטיים במדיניות צה"ל.

על-פי הדו"ח, הפרקליט הצבאי הראשי גם המליץ לרמטכ"ל להורות על ביצוע תחקיר פיקודי שישו שיבחן אירועים מסוימים שתוארו בדו"ח גולסטון. ואמנם, ב-10 בנובמבר 2009 הטיל רא"ל אשכנזי את המשימה על קצין בדרגת אלוף משנה ששמו לא פורסם ואשר לדברי צה"ל לא היה מעורב במישרין באירועים אלה. שלושה מקרים נבדקים במסגרת זו: ההתקפה על בית משפחת א-סמוני בשכונת א-זייטון שבעיר עזה ב-5 בינואר, שעל-פי דיווחים נהרגו בה למעלה מעשרים אזרחים ואשר לאחריה חסמו לכאורה כוחות ישראלים גישה של צוותי רפואה לזירת האירוע;¹¹⁵ התעללות לכאורה בעצירים פלשתינאים;¹¹⁶ וההתקפה על מסגד אל-מקאדמה.¹¹⁷ ההתקפה על בית משפחת א-סמוני הייתה מוכרת מאז ה-7 בינואר 2009, מועד שבו הצלב האדום הבינלאומי מתח בפומבי ביקורת על כך שצה"ל סירב לאפשר גישת אנשי רפואה לפצועים ולהרוגים.¹¹⁸

בנוסף, נכתב בדו"ח כי צה"ל החל לבצע תחקירים פיקודיים (תחקירים מבצעיים) בכ-90 מקרים נוספים, הנוגעים ככלל לטענות על פגיעה והרג של אזרחים ועל הרס של רכוש אזרחי.¹¹⁹ בדו"ח צוין כי עד מועד פרסומו השלים צה"ל 45 מתחקירים פיקודיים אלה. הפרקליט הצבאי הראשי הורה לפתוח חקירות פליליות בעניינם של שבעה אירועים. ב-38 אירועים נוספים, הפרקליט הצבאי הראשי

¹¹³ ר' מכתב מאת ארגון Human Rights Watch לתא"ל אבי בניהו, חטיבת דובר צה"ל, 1 בפברואר 2009, נספח לדו"ח Human Rights Watch "גשם של אש", <http://www.hrw.org/en/node/81847/section/9>.

¹¹⁴ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", עמ' 30.

¹¹⁵ "דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה", עמ' 161-162. לפי דיווחה של ישראל, "טענות נוספות" הקשורות במשפחת א-סמוני כבר הועברו עד אותה עת לחקירה פלילית. ("תחקירי המבצע בעזה: עדכון", הערת שוליים 109).

¹¹⁶ "דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה", עמ' 232-236.

¹¹⁷ "דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה", עמ' 184-185. בתחילה נקבע בתחקיר פיקודי כי צה"ל לא פגע במסגד אל-מקאדמה במהלך פעולה צבאית, אך לאחר שבחן את ממצאי התחקיר לצד דיווחים של אמצעי התקשורת ושל ארגונים לזכויות האדם המליץ הפרקליט הצבאי הראשי לבצע תחקיר פיקודי חדש.

¹¹⁸ הוועד הבינלאומי של הצלב האדום, "עזה: הצלב האדום הבינלאומי דורש בחיפוף גישה לפצועים, נוכח הימנעות הצבא הישראלי ממתן סיוע לפצועים הפלשתינאים", 8 בינואר 2009, <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng.nsf/htmlall/palestine-news-080109?opendocument>, כניסה לאתר ב-15 בפברואר 2010. לדברי הצלב האדום, כשצוותי רפואה הגיעו בסופו של דבר לבית משפחת א-סמוני, הם מצאו לפחות 12 גופות מוטלות על מזרנים, כמו-גם ארבעה ילדים קטנים ששכבו לצד גופות אמותיהם. הצלב האדום הוסיף כי "הצבא הישראלי לא עמד בחובתו לפי המשפט ההומניטארי הבינלאומי לטפל בפצועים ולפנותם".

¹¹⁹ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", עמ' 34.

לא מצא "כל חשד סביר להפרת דיני הסכסוך המזוין".¹²⁰ בדיקת צה"ל לגבי 45 האירועים הנותרים טרם הושלמה. הדו"ח לא כלל רשימה של מקרים אלה ואף לא הסבר לכך שאין בנמצא מספר מדויק של תחקירים.

על-פי הדו"ח, צה"ל פתח עד למועד פרסומו 36 חקירות פליליות. בתיקים אלה קבע הפרקליט הצבאי הראשי כי "טבעם של האירועים לכאורה ו/או חומר הראיות עורר חשד סביר לכך שלכאורה התרחשה התנהגות פלילית".¹²¹ בדו"ח לא הובאה רשימה של אירועים אלה.¹²²

מתוך 36 החקירות הפליליות שנפתחו עד מועד הפרסום, 19 נגעו לאירועים של "ירי לכאורה לעבר אזרחים". ב-12 מהאירועים הללו הורה הפרקליט הצבאי הראשי ישירות על פתיחה בחקירה פלילית, ושבעת הנותרים הופנו לחקירה פלילית רק לאחר שהפרקליט הצבאי הראשי בחן את ממצאי התחקיר המבצעי והגיע למסקנה שקיים חשד סביר לפעילות פלילית. 17 האירועים הנותרים קשורים לטענות על שימוש באזרחים כמגנים אנושיים, על התעללות בעצירים ובאזרחים וכן על ביזה וגניבה. על-פי הדו"ח, נכון למועד פרסומו, חוקרי צה"ל גבו את עדויותיהם של כמעט מאה מתלוננים ועדי ראייה פלשתינאים, נוסף על כ-500 "חיילים ומפקדים" ישראלים.

מתוך 36 החקירות הפליליות, אחת הובילה להרשעה של חייל, במקרה גניבת כרטיס האשראי. הפרקליט הצבאי הראשי גם הורה על סגירתן של שבע מהחקירות מבלי שיוגש כתב אישום כיוון ש"המתלוננים סירבו להעיד ו/או לא היו מספיק ראיות לביצוע עברה פלילית".¹²³ יתר 28 החקירות הפליליות טרם נשלמו.

ב-11 במאסר הודיעה התביעה הצבאית כי חקירות פליליות הובילו להגשת כתבי אישום נגד שני חיילים בדרגת סמל ראשון שהורו לילד פלשתינאי בן תשע לפתוח תיקים שהחיילים חשדו כי מולכדו בחומר נפץ.¹²⁴ משפטם של שני חיילי המילואים מחטיבת "גבעתי" נפתח ב-24 במאסר בבית הדין הצבאי של פיקוד הדרום.¹²⁵ דווח כי החיילים הואשמו בהתנהגות בלתי הולמת (סעיף אישום משמעותי) ובחריגה מסמכות עד כדי סיכון חיים או בריאות (עברה שדינה עד שלוש שנות מאסר).

¹²⁰ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", עמ' 35.

¹²¹ שם.

¹²² ארגון בצלם פרסם רשימה של 19 אירועים שלמיטב ידיעתו נתונים לחקירה פלילית. ר': http://www.btselem.org/hebrew/Gaza_Strip/20091227_Updated_list_of_Military_Police_investigations_into_Castlead_violations.asp, כניסה לאתר ב-30 במאסר 2010.

¹²³ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", עמ' 36.

¹²⁴ איזבל קרשנר, "שני חיילים עומדים לדין בישראל בתיק הקשור במלחמה בעזה", ניו יורק טיימס, 11 במאסר 2010, <http://www.nytimes.com/2010/03/12/world/middleeast/12israel.html>, כניסה לאתר ב-18 במאסר 2010. על-פי רשת "אל-ג'זירה", הקרבן במקרה זה היה מג'ד א-רובה משכונת תל אל-הווא שבעיר עזה והאירוע התרחש ב-15 בינואר 2009 ("תיק 'מגן אנושי' בעזה לבית המשפט", אל-ג'זירה באנגלית, 14 במאסר 2010,

<http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2010/03/201031411649825288.html>, כניסה לאתר ב-18 במאסר 2010). אתר החדשות ynet פרסם גם הוא את עדותו של הילד, שניתנת לקריאה בכתובת <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3861606,00.html>, כניסה לאתר ב-30 במאסר 2010.

¹²⁵ חנן גרינברג, "נאשם ב'נוהל ילד': בגבעתי מגבים אותי, בצה"ל לא", ynet, 24 במאסר 2010, <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3867491,00.html>, כניסה לאתר ב-30 במאסר 2010; וכן: "חיילים ישראלים לדין על התנהגות פסולה במלחמת עזה", AFP, 24 במאסר 2010.

הדו"ח התייחס גם ל-36 האירועים שלגביהם הועלו בדו"ח גולדסטון טענות על התנהלות בלתי חוקית לכאורה של צה"ל. על-פי דו"ח משרד החוץ, במועד פרסומו של דו"ח גולדסטון צה"ל כבר עסק בחקירת 22 מהאירועים הללו. עם פרסומו של דו"ח גולדסטון הורה הפרקליט הצבאי הראשי לערוך תחקירים מבצעיים בעניינם של 12 המקרים הנוספים.¹²⁶

על-פי דו"ח משרד החוץ, בעניינם של אחד עשר מהאירועים שהוזכרו בדו"ח גולדסטון עדיין מתקיימת חקירה פלילית. חקירתם של שני מקרים אחרים כבר נסגרה מבלי שיימצא חשד להתנהגות פלילית. שבעה אירועים נבדקו במסגרת חמשת התחקירים הפיקודיים, ויתר התקריות נבחנו במסגרת תחקירים מבצעיים.

דו"ח משרד החוץ הדגיש ארבעה מהמקרים שהופיעו בדו"ח גולדסטון וטען כי בדיקת אירועים אלה לא העלתה כל בסיס לפתיחה בחקירה פלילית.¹²⁷ ארגון Human Rights Watch לא פרסם ממצאים על ארבעת המקרים הללו, אך באחד מהם נראה כי התחקיר הצבאי החמיץ פריט חשוב בחומר הראיות: שיירים של פצצה שהוטלה מהאוויר אשר נמצאו בטחנת הקמח אל-באדר שמחוץ לג'באליא. שיירים אלה סותרים את טענת ישראל כי צה"ל התקיף את הטחנה רק בפגזי טנק ולא מהאוויר.

על-פי דו"ח גולדסטון, צה"ל הפציץ את טחנת הקמח מהאוויר בניסיון מכוון להסב נזק לתשתית האזרחית. ישראל טענה כי חקירתה הובילה למסקנה שהטחנה הייתה בגדר מטרה צבאית לגיטימית בשל פעילותו של חמאס באזור. התחקיר הישראלי העלה כי טחנת הקמח "הותקפה בפגזי טנק תוך כדי הקרבות", אך לא "הותקפה מהאוויר באמצעות תחמושת מדויקת". בדו"ח משרד החוץ נטען כי בתמונות שצולמו לאחר האירוע "לא ניכר נזק מבני התואם התקפה אווירית".¹²⁸

אולם, בסרט וידאו שצילמו בעלי טחנת הקמח לאחר ההתקפה ואשר הגיע לידי ארגון Human Rights Watch תועד בטחנה שניזוקה מה שנראה כשיירים של פצצת סימן 82 שמשקלה 500 ליברות (MK-82) המוטלת מהאוויר.¹²⁹ יתר על כן, אנשי האו"ם האמונים על פינוי מוקשים מסרו לארגון Human Rights Watch כי ביקרו בטחנה ב-11 בפברואר 2009 ומצאו באחת הקומות העליונות את חציה הקדמי של פצצת סימן 82 במשקל 500 ליברות המוטלת ממטוס.¹³⁰

הדו"ח הישראלי לא התייחס ליתר שלושים האירועים שתועדו בדו"ח גולדסטון.

ב-4 בפברואר 2010, יום לפני המועד האחרון שקבעה העצרת הכללית של האו"ם, נפגשו נציגי הפרקליטות הצבאית הראשית עם ארגון Human Rights Watch. עורכי הדין של צה"ל חזרו על

¹²⁶ על-פי דו"ח משרד החוץ, ישראל הצליחה לזהות רק 34 מהאירועים שהוזכרו בדו"ח האו"ם. (משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", הערת שוליים 114).

¹²⁷ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", עמ' 37.

¹²⁸ משרד החוץ של ישראל, "תחקירי המבצע בעזה: עדכון", עמ' 43.

¹²⁹ בצילומי הווידאו של הפצצה המוטלת מהאוויר ניתן לצפות בכתובת <http://www.hrw.org/he/news/2010/02/06>. ר' גם: רורי מקארתי, "ממצא האו"ם קורא תיגר על הגרסה הישראלית על התקפה על מבנה אזרחי במלחמת עזה", גארדיאן, 1 בפברואר 2010, <http://www.guardian.co.uk/world/2010/feb/01/gaza-war-report-accuses-israel>, כניסה לאתר ב-14 בפברואר 2010.

¹³⁰ הודעת דואר אלקטרוני לארגון Human Rights Watch מאת צוות פעולת המוקשים של האו"ם, 1 בפברואר 2010.

הכתוב בדו"ח האחרון של ממשלת ישראל וסירבו לספק פרטים על המקרים. עם זאת, הם סיפקו מעט מידע חדש.

לפי צה"ל, 36 החקירות הפליליות יושלמו רק בעוד כמה חודשים. עורכי הדין לא סיפקו פרטים על שבע החקירות הפליליות שנסגרו עד כה, אך שתיים מהן נסגרו משום שהנפגע לכאורה לא הסכים להתייצב להעיד במעבר ארז, הנשלט בידי ישראל.¹³¹ אחד האירועים הללו נגע לשימוש לכאורה באזרח בג'באליא כמגן אנושי, ואירוע נוסף, שאופיו המדויק אינו ידוע, נגע ליחס פסול כלפי אזרח. אחד משבעת התיקים שנסגרו נגע לתקריות שהוזכרו בפי חיילים בוגרי המכינה הקדם-צבאית על-שם יצחק רבין בכנס שנערך בפברואר 2009.

לדברי עורכי הדין, כל האירועים שתועדו בדוחות ארגון Human Rights Watch על רצועת עזה נבדקו בצה"ל במסגרת תחקירים מבצעיים או במסגרת חקירה פלילית. בנוגע לשימוש בתחמושת זרחן לבן שתועד בדו"ח "גשם של אש", נפתחו בצה"ל חקירה פלילית אחת וחמישה תחקירים פיקודיים. בנוגע לחקירה הפלילית אמרו עורכי הדין כי היא קשורה גם למקרה של דגל לבן. משמעות הדבר היא כי מדובר בהתקפה שבוצעה ב-4 בינואר על בית משפחת אבו חלימה בכפר סאיאפא, שבה נהרגו שישה מבני המשפחה, ארבעה נפצעו, ושניים נוספים נורו למוות כאשר ניסו לעזוב את האזור לאחר שצה"ל העניק להם אישור לעשות זאת.¹³²

עורכי הדין נשאלו מדוע צה"ל השתמש בתחמושת זרחן לבן בפעם הראשונה ברצועת עזה. לדבריהם, הייתה זו החלטה מבצעית שנבעה מאופייה של הלחימה ומגישה כללית של "מזעור סיכונים". נימוק זה ניתן גם כהסבר לחידוש השימוש בארטילריה כבדה ברצועת עזה לאחר השעיה בפועל שנמשכה שנתיים.

בנוסף, עורכי הדין של צה"ל אמרו כי כל שבעת האירועים שתועדו בדו"ח Human Rights Watch "נהרגו עם דגל לבן" ושבהם נורו אזרחים בשעה שהיו בתוך קבוצות שנופפו בדגלים לבנים נבדקים במסגרת חקירות פליליות. בשבעה אירועים אלה נהרגו 11 אזרחים, ובהם חמש נשים וארבעה ילדים.

לדברי עורכי הדין, כל ששת האירועים שהופיעו בדו"ח Human Rights Watch על שיגור טילים ממל"טים, "עוול מדויק", נבדקו בצה"ל במסגרת תחקירים מבצעיים. אחד מהתיקים הללו כבר נסגר: ההתקפה האווירית שבוצעה ב-29 בדצמבר על "טנדר" שצה"ל סבר כי הוא נושא טילי גראד. תשעה אזרחים נהרגו בהתקפה זו, שלושה מהם ילדים. בתחקיר שערך ארגון Human Rights Watch נמצא כי כוחות ישראלים לא נקטו את כל אמצעי הזהירות האפשריים בבואם לקבוע אם המשאית הייתה מטרה צבאית תקפה.¹³³

¹³¹ מעבר ארז, הממוקם בגבולה הצפוני של רצועת עזה עם ישראל, הוא נקודת המעבר היחידה המיועדת לאנשים. המעבר נשלט בידי הצבא הישראלי ויש בו מתקני חקירה המשמשים את גופי המודיעין.

¹³² Human Rights Watch, "גשם של אש", 25 במארס 2009, וכן "נהרגו עם דגל לבן", 13 באוגוסט 2009. בדו"ח "גשם של אש" מופיעה רשימה של חמישה מבני משפחת אבו חלימה שנהרגו וחמישה שנפצעו בהתקפת זרחן לבן על ביתם, אך אחת מהפצועים, ראדה בת ה-21, מתה ב-29 במארס 2009 (ר' בצלם, "עדות: בית משפחת אבו חלימה עלה באש כתוצאה מהפגזה ובני משפחה נשרפו למוות", 3 בינואר 2009, http://www.btselem.org/hebrew/testimonies/20090104_abu_halima_home_set_on_fire_by_shelling.as, כניסה לאתר ב-30 במארס 2010).

¹³³ Human Rights Watch, "עוול מדויק", 30 ביוני 2009, <http://www.hrw.org/he/reports/2009/06/29-o>.

בנוגע להרס רכוש אזרחי, עורכי הדין של צה"ל הזכירו כמה אירועים שעדיין נמצאים בבדיקה: מפעל הבטון אבו ג'ובה; מפעל המזון אל-ואדייה; שכונת ח'וזאעה הסמוכה לח'אן יונס; אזור א-סמוני שבשכונת א-זייטון ואזור עבד רבו שבגיבאליא. בנוגע לסרטון הווידאו ולראיות המצולמות המעידות על כך שצה"ל הטיל פצצה על טחנת הקמח אל-באדר, עורכי הדין ציינו כי בידם לפתוח מחדש את החקירה אם יוצגו בפניהם ראיות חדשות.

ב-26 בפברואר 2010 התכנסה שוב העצרת הכללית של האו"ם לדון בדו"ח גולדסטון, ובמיוחד במידה שבה עמדו ישראל וחמאס בחובה לחקור את האירועים ביסודיות וללא משוא פנים, כפי שנקראו לעשות בהחלטת העצרת הכללית מחודש נובמבר 2009. קודם לכן, ב-4 בפברואר, הודיע מזכ"ל האו"ם באן קי-מון לעצרת הכללית כי היות שהחקירות הישראליות והפלשתיניות טרם הסתיימו, "לא ניתן לקבוע דבר על יישום ההחלטה בידי הצדדים".¹³⁴

העצרת הכללית הצביעה בעד חזרה על קריאתה לקיים חקירות מהימנות על-ידי הצדדים, והפעם העניקה לישראל ולחמאס ארכה של חמישה חודשים להיענות לקריאה.¹³⁵ ראוי לציין כי 16 מתוך 27 המדינות החברות באיחוד האירופי הצביעו בעד ההחלטה, ובהן בריטניה וצרפת שהן חברות קבועות במועצת הביטחון.¹³⁶ תמיכתן של מדינות האיחוד האירופי בהחלטה גדלה באופן משמעותי מאז ההצבעה שהתקיימה בחודש נובמבר. אז, הצביעו רק חמש מהמדינות הללו בעד ההחלטה. בחודש פברואר נמנו ארצות הברית וקנדה עם שבע המדינות שהצביעו נגד ההחלטה.

ב-10 במארכ 2010 תמך הפרלמנט האירופי בקריאת העצרת הכללית ואישר החלטה שהאיצה בשני הצדדים "לבצע בתוך חמישה חודשים חקירות העומדות באמות המידה הנוגעות לעצמאות, היעדר משוא פנים, שקיפות, מהירות ויעילות".¹³⁷

ב-22 במארכ 2010 אישרה מועצת זכויות האדם של האו"ם החלטה נוספת שנגעה למעקב בנושא דו"ח גולדסטון. המועצה הקימה ועדה של מומחים עצמאיים שיפקחו וידווחו על החקירות שכל אחד משני הצדדים מנהל, ובכלל זה על "העצמאיות, היעילות, הכנות של חקירות אלה ועמידתן באמות המידה הבינלאומיות".¹³⁸ הוועדה, שתמונה על-ידי נציבות זכויות האדם של האו"ם, אמורה לדווח למועצת זכויות האדם במושב החמישה עשר שיתכנס בחודש ספטמבר 2010.

---

¹³⁴ דו"ח המזכיר הכללי, "מעקב בעניין דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה", 4 בפברואר 2010, <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/5ba47a5c6cef541b802563e000493b8c/5e96a25e79e3c35c852576c1004e5c30?OpenDoc>, כניסה לאתר ב-28 בפברואר 2010.

¹³⁵ החלטת העצרת הכללית של האומות המאוחדות מס' A/64/L. 48, <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/o/9E2DC74F7AAED8A4852576D5004E7C68>, כניסה לאתר ב-28 בפברואר 2010.

¹³⁶ לפירוט ההצבעות של המדינות השונות ולהערותיהן של המדינות ר': "העצרת הכללית ביקשה מהמזכיר הכללי להגיש דו"ח נוסף על חקירת הפרות שבוצעו במהלך העימות בעזה", 26 בפברואר 2010, <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/ga10917.doc.htm>, כניסה לאתר ב-28 בפברואר 2010.

¹³⁷ הודעה לעיתונות של הפרלמנט האירופי, "העימות בעזה: יישום המלצות גולדסטון", 10 במארכ 2010, http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/030-70271-067-03-11-903-20100309IPR70270-08-03-2010-2010-false/default_en.htm, כניסה לאתר ב-18 במארכ 2010.

¹³⁸ החלטת מועצת זכויות האדם של האו"ם מס' A/HRC/13/L.30, "מעקב בנושא דו"ח ועדת האו"ם העצמאית לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה", 22 במארכ 2010, http://ap.ohchr.org/documents/sdpage_e.aspx?b=10&se=104&t=4, כניסה לאתר ב-25 במארכ 2010.

נכון ל-7 באפריל 2010 לפחות תשעה ארגונים ישראליים ופלשתיניים לזכויות האדם הגישו לצה"ל תלונות בשמם של נפגעים מרצועת עזה.¹³⁹ אחת מהתלונות הללו הובילה להגשת כתב אישום ולמשפט – המקרה של שני החיילים שלכאורה הכריחו ילד פלשתינאי לפתוח תיקים שנחשדו כממולכדים בחומר נפץ.¹⁴⁰ לפחות 27 אירועים נוספים נבדקים כעת במסגרת חקירות פליליות.

המרכז הפלשתיני לזכויות האדם הגיש את המספר הרב ביותר של תלונות על מעשים פליליים. המרכז הגיש לפרקליט הצבאי הראשי תיעוד על 450 תקריות שבהן נפגעו 941 פלשתינאים. לפי נתוני המרכז, 15 מהתקריות הללו נתונות בחקירה פלילית.¹⁴¹ ארגון בצלם הגיש עשרים תלונות הנוגעות למותם של 95 אזרחים פלשתינאים ולפציעתם של 21 נוספים.¹⁴² לפי נתוני בצלם, שמונה מאירועים אלה נבדקים כעת במסגרת חקירה פלילית (שניים מהמקרים חופפים למקרים של המרכז הפלשתיני לזכויות האדם). ארגון "עדאלה", שמושבו בחיפה, הגיש לפרקליט הצבאי הראשי תלונות על עשרה מקרים הנוגעים למותם של עשרים פלשתינאים; בעניינם של שישה מאירועים אלה נפתחו חקירות פליליות, שאחת מהם כבר נסגרה.¹⁴³

בנוסף, הגיש המרכז הפלשתיני לזכויות האדם למשרד הביטחון של ישראל 1,028 תובענות פיצויים. לפי נתוני המרכז, נכון ל-11 בפברואר 2010, משרד הביטחון אישר את עצם קבלתן של שבע מתוכן בלבד.¹⁴⁴

---

¹³⁹ הארגונים שהגישו תלונות על אירועים הם המרכז הפלשתיני לזכויות האדם, בצלם, מרכז אל-מזאן לזכויות האדם, אל-חק, Defense for Children International – סניף ישראל, עדאלה, הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל, רופאים לזכויות אדם-ישראל וא-דמיר. עמותת רופאים לזכויות אדם הגישה לפרקליט הצבאי הראשי תלונה אחת הנוגעת לנסיבות מותם של שני אזרחים פלשתינאים; לא ידוע היכן עומד הטיפול במקרה. א-דמיר הגיש תלונה אחת הנוגעת לאזרח פלשתינאי אחד; צה"ל סגר את החקירה לאחר שהנפגע סרב להעיד. הוועד נגד עינויים בישראל הגיש שלוש תלונות לפצ"ר ושתיים ליועץ המשפטי לממשלה על פציעות שנגרמו לארבעה פלשתינאים; אף לא אחד ממקרים אלה נבדק במסגרת חקירה פלילית. הסניף הישראלי של Defense for Children International הגיש לפרקליט הצבאי הראשי תלונה אחת הנוגעת לשימוש שנעשה לכאורה בילד פלשתינאי כדי לפתוח תיקים שנחשדו כממולכדים בחומר נפץ, ובעניין זה מתנהל משפט פלילי.

¹⁴⁰ התלונה על המקרה הוגשה על-ידי הסניף הישראלי של Defense for Children International (הודעת דואר אלקטרוני מהסניף הישראלי של Defense for Children International לארגון Human Rights Watch, 11 במאָרס 2010).

¹⁴¹ המרכז הפלשתיני לזכויות האדם, "אי-נכונות אמיתית", פברואר 2010, <http://www.pchrgaza.org/files/2010/israeli-inve-%20english.pdf>, כניסה לאתר ב-1 במאָרס 2010.

¹⁴² ראיון שערך ארגון Human Rights Watch עם נועה טל, ירושלים, 3 בדצמבר 2009, והודעת דואר אלקטרוני שהתקבלה ב-17 בפברואר 2010.

¹⁴³ עדאלה, "תדרוך: התחקירים והחקירות של הצבא הישראלי לא עומדים באמות המידה הבינלאומיות", ינואר 2010, עמ' 6-7, <http://www.adalah.org/newsletter/ara/jan10/paper.pdf>, כניסה לאתר ב-29 בינואר 2010. בחודש פברואר 2010 הודיע הפרקליט הצבאי הראשי כי סגר את החקירה בעניין השימוש לכאורה בפלשתינאי עבאס חלאוה כמגן אנושי. ארגון עדאלה התלונן על כך שהנפגע ובא כוחו למדו על ההחלטה מכלי התקשורת ולא קיבלו כל הסבר לסגירת התיק. בה בעת, סגר הפרקליט הצבאי הראשי את החקירה בעניין השימוש שנעשה לכאורה במחמוד אל-עג'רמי כמגן אנושי, שתלונה בעניינו הוגשה על-ידי המרכז הפלשתיני לזכויות האדם (עדאלה), "הפרקליטות הצבאית סגרה שני תיקי חקירה בנוגע לשימוש באזרחים כ'מגן אנושי' במלחמה בעזה בלי להודיע לקרבנות", 25 בפברואר 2010, http://www.adalah.org/heb/pressreleases.php?pr=25_02_10_2, כניסה לאתר ב-21 במאָרס 2010).

¹⁴⁴ חוק הנזיקים האזרחיים (אחריות המדינה), התשי"ב-1952 מונע הגשת תביעות נגד ישראל בגין נזק שנגרם בידי צה"ל במהלך "פעולה מלחמתית" (סעיף 5), המוגדרות כך: "כל פעולה של לחימה בטרור, במעשי איבה או בהתקוממות, וכן פעולה לשם מניעתם של טרור, מעשי איבה או התקוממות שנעשתה בנסיבות של סיכון לחיים או לגוף" (סעיף 1). הנוסח המשולב בחוק, הכולל את התיקונים שהוכנסו בו בשנת 2005, זמין בכתובת: <http://www.hamoked.org.il/items/310.htm>, כניסה לאתר ב-30 במאָרס 2010. כדי לקבל פיצויים, פלשתינאים שאיבדו את יקיריהם צריכים להגיש תובענה במשרד הביטחון. זה מצדו מחליט אם ועדה

חובת החקירה

המשפט הבינלאומי מטיל על מדינות חובה לחקור טענות מהימנות על פשעי מלחמה שביצעו אזרחיהן וחברים בכוחות המזוינים שלהן, וכן אנשים אחרים הנתונים לסמכותן השיפוטית, ולהעמיד לדין באורח נאות את מי שיימצא אחראי לפשעים אלה.¹⁴⁵

פשעי מלחמה הם הפרות קשות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי המבוצעות בזדון – כלומר במכוון או בפזיזות – ומבצעהן נושאים באחריות פלילית אישית.¹⁴⁶ פשעים אלה כוללים התקפות מכוונות, התקפות חסרות הבחנה והתקפות בלתי מידתיות על אזרחים או על אובייקטים אזרחיים, שימוש במגנים אנושיים וכן הרס בלתי מוצדק של רכוש אזרחי. אנשים עלולים לשאת באחריות פלילית על כך שביצעו במישרין פשעי מלחמה או בגין פשעי מלחמה שבוצעו בפקודתם, אם למשל הורו לכוון התקפה על אזרחים.¹⁴⁷ כמו כן עלולים אנשים לשאת באחריות פלילית על ניסיון לבצע פשעי מלחמה, וכן על הסתה ועל הענקת סיוע או עידוד לביצוע פשעי מלחמה.¹⁴⁸

מפקדים ומנהיגים אזרחיים עלולים להיות מועמדים לדין על פשעי מלחמה, בשל אחריותם הפיקודית לביצועם, במקרים שבהם ידעו או צריכים היו לדעת על ביצועם של פשעים מסוג זה, ולא נקטו אמצעים מספיקים כדי למנוע אותם או להעניש את האחראים להם.¹⁴⁹

אין בנמצא מערכת יחידה של אמות מידה לניהול חקירות בנוגע לפשעי מלחמה. עם זאת, המשפט הבינלאומי קובע עקרונות יסוד המהווים מרכיבים חיוניים בכל חקירה פלילית – כלומר, שעל החקירה להיות מהירה, יסודית ונטולת משוא פנים. מוסדות שונים של האו"ם, ובכלל זה העצרת הכללית,¹⁵⁰ נציבות זכויות האדם,¹⁵¹ גופים הפועלים מכוח אמנות,¹⁵² ושליחים מיוחדים לנושא זכויות

ממונה תבחן את המקרה (ר' סעיף 85, וכן: המרכז הפלשטיני לזכויות האדם, "אי-נכונות אמיתית", פברואר 2010, <http://www.pchrgaza.org/files/2010/israeli-inve-%20english.pdf>, כניסה לאתר ב-1 במארכ 2010).

¹⁴⁵ ר' לדוגמה, אמנת ג'נבה הרביעית, סעיף 146 ("כל אחד מבעלי האמנה יהא מחויב לחפש את האנשים שלפי הטענה ביצעו – או ציוו לבצע – את ההפרות החמורות האלה, ויעמיד אנשים כאלה לדין בפני בתי המשפט שלו ללא התחשבות באזרחותם"). ר' הוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC), Customary International Humanitarian Law ("המשפט ההומניטארי הבינלאומי המנהגי") (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), כלל מס' 158; ר' גם: חוקת רומא של בית הדין הפלילי הבינלאומי, A/CONF.183/9, 17 ביולי 1998, נכנסה לתוקף ב-1 ביולי 2002, סעיף 21, מבוא (במקום זה נקבע כי "חובתה של כל מדינה להפעיל את הסמכות השיפוטית הפלילית שלה על אלה האחראים לפשעים בינלאומיים"), <http://untreaty.un.org/cod/icc/index.html>.

¹⁴⁶ ר' הוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC), Customary International Humanitarian Law, עמ' 74-568.

¹⁴⁷ שם, עמ' 556.

¹⁴⁸ שם, עמ' 554.

¹⁴⁹ שם, כלל 153.

¹⁵⁰ ר' למשל, העצרת הכללית של האו"ם, החלטה מס' 111/55, 4 בדצמבר 2000, פסקה 6 (בנוגע ל"חובת כל הממשלות לקיים חקירות ממצות ונטולות משוא פנים" בנוגע לכל המקרים שקיים בהם חשד להרג בלתי חוקי).

¹⁵¹ ר' למשל, נציבות האו"ם לזכויות האדם, החלטה מס' 62/2001, 25 באפריל 2001, פסקה 6 (טענות על עינויים והתעללות "צריכות להיבחן במהירות ובאורח נטול פניות בידי הרשות הלאומית הכשירה לכך").

¹⁵² ר' למשל, ועדת האו"ם לזכויות האדם, החלטה מיום 13 בנובמבר 1995, הודעה מס' 1993/563, במקרה של נידיה אריקה באוטסיטה (קולומביה), UN doc. CCPR/C/55/D/563/1993, פסקה 8.6 (על מדינות שהן צד לאמנה מוטלת "חובה לחקור ביסודיות

האדם הצהירו על עקרונות אלה.¹⁵³ כמו כן, נקבעו עקרונות אלה גם על-ידי מנגנונים אזוריים בתחום זכויות האדם כגון בית המשפט האירופי לזכויות האדם,¹⁵⁴ ובית המשפט הבין-אמריקני לזכויות האדם.¹⁵⁵

להלן מפורטים מרכיבים ספציפיים החיוניים לקיום חקירות מהירות, יסודיות ונטולות משוא פנים שבתי המשפט הבינלאומיים הצביעו עליהם וכן אמות מידה לביצוען. רשימה זו כוללת רק חלק מהמרכיבים ואמות המידה הללו:

- יש לוודא כי הממצאים יכולים להוביל לזיהוי האחראים ולהעמדתם לדין ולהעניק לקרבנות סעד יעיל תוך שמירה על שקיפות;¹⁵⁶
- יש להבטיח כי לא יחולו עיכובים לא מוצדקים בגביית הצהרותיהם של העדים ובפתיחה בהליכי החקירה, וכן שלא תהיה הימנעות לא מוסברת מהתקדמות בחקירה בחלוף פרק זמן סביר;¹⁵⁷
- יש להגן על מתלוננים, עדים, בני משפחות וחוקרים מפני מעשי אלימות או הפחדה;¹⁵⁸
- במקרים שבהם המידע לגבי האירועים שהתרחשו מצוי ברשותן הבלעדית של הרשויות, בין במידה רבה ובין לחלוטין, מוטלת עליהן האחריות לספק הסברים מספקים ומשכנעים לגבי אירועים אלה;¹⁵⁹
- יש לערוך בכתב דו"ח מפורט על שיטות החקירה וממצאיה ולתת לו פומבי בתוך פרק זמן סביר;¹⁶⁰

טענות על הפרות של זכויות האדם"); מסקנות והמלצות של הוועדה נגד עינויים: הפרציה הרוסית, UN Doc. CAT/C/RUS/CO/4, 6 בפברואר 2007, פסקה 12.

¹⁵³ ר' למשל, דווח האו"ם המיוחד לנושא הוצאות להורג מהירות ושרירותיות ללא משפט, דו"ח הדווח המיוחד, פיליפ אלסטון, 8 במארס 2006, E/CN.4/2006/53, סעיף 36 ("סכסוך מזוין וכיבוש אינם פוטרים את המדינה מחובתה לחקור הפרות של זכויות האדם ולהעמיד לדין בגינן... מדינות גם נדרשות לעמוד באמות המידה של בדיקת נאותות בעת סכסוכים מזוינים כמו-גם בעת שלום").

¹⁵⁴ ר' למשל בית המשפט האירופי לזכויות האדם, פסק דין בתיק אקסוי נ' תורכיה, 18 בדצמבר 1996, פנייה מס' 93/00021987, פסקה 98.

¹⁵⁵ ר' בית המשפט הבין-אמריקני לזכויות האדם, פסק דין מ-29 ביולי 1988, סעיף 174 (ל"מדינה יש חובה משפטית... להשתמש באמצעים העומדים לרשותה לביצוע חקירה רצינית").

¹⁵⁶ ר' בית המשפט האירופי לזכויות האדם, פסק דין, יו ג'ורדן נ' בריטניה, 4 במאי 2001, פנייה מס' 94/24746, פסקה 109.

¹⁵⁷ ר' בית המשפט האירופי לזכויות האדם, פסק דין, באתי ואח' נ' תורכיה, 3 בספטמבר 2004, פניות מס' 96/33097 ו-00/57834 ("אף שייחכנו מכשולים או קשיים המונעים התקדמות בחקירה במצב מסוים, ניתן ככלל להניח כי חיוני שהרשויות יפתחו בחקירה באורח מידי כדי לשמר את אמון הציבור בציותן לשלטון החוק ולמנוע כל מראית עין של קנוניה או נכונות לסבול מעשים בלתי חוקיים") סעיף 136. עיכובים בחקירות עלולים להימשך בין שנה לחמש שנים, ופיגורים בגביית הצהרותיהם של העדים עלולים להימשך בין ארבעה חודשים לכמה שנים. לתקציר המקרים ר': C. Buckley, Turkey and the European Convention on Human Rights, A report on the Litigation Programme of the Kurdish Human Rights Project, לונדון, יולי 2000, עמ' 143, הערה 781.

¹⁵⁸ עקרונות בנוגע למניעה וחקירה יעילות של הוצאות להורג מהירות ושרירותיות ללא משפט, E.S.C. res. 1989/65, annex, 1989, U.N. ESCOR Supp. (No. 1) at 52, U.N. Doc. E/1989/89 (1989).

¹⁵⁹ ר' בית המשפט האירופי לזכויות האדם, פסק דין, יו ג'ורדן נ' בריטניה, 4 במאי 2001, פנייה מס' 94/24746, פסקה 103.

¹⁶⁰ עקרונות בנוגע למניעה וחקירה יעילות של הוצאות להורג מהירות ושרירותיות ללא משפט, שם.

- במקרים שבהם הליכי החקירה הרגילים אינם הולמים בשל חוסר מומחיות או בשל משוא פנים, יש להקים ועדת חקירה עצמאית.¹⁶¹

כל הערכה של החקירות שמקיימים ישראל וחמאס צריכה להתבסס על העקרונות שפורטו לעיל.

---

¹⁶¹ ש.ם.

המלצות

לישראל

- לחקור ביסודיות וללא משוא פנים את כל הטענות על הפרת דיני המלחמה בידי הכוחות הישראליים במהלך הלחימה ברצועת עזה בחודשים דצמבר 2008 וינואר 2009. לתת פומבי לממצאי החקירות ולהעמיד לדין את האחראים לפשעי מלחמה במסגרת הליכים משפטיים שיעמדו באמות המידה הבינלאומיות. לצד בחינתן של תקריות ספציפיות, יש לחקור גם החלטות שהתוו דפוסי מדיניות, ובכלל זה את ההחלטות הנוגעות להיבטים אלה: (1) פגיעה מכוונת בתשתית הפוליטית של חמאס; (2) פגיעה מכוונת במשטרת עזה; (3) שימוש בארטילריה כבדה באזורים מיושבים בצפיפות; (4) ירי זרחן לבן באמצעים ארטילריים אל אזורים מיושבים; (5) שימוש באזרחים פלשתינאים לצורך חיפוש בבתים או כמגנים אנושיים; (6) הוראות הפתיחה באש שניתנו למפעילי המל"טים ולכוחות הקרקע; וכן (7) הרס של תשתית אזרחית.
- לתת פומבי לסרטונים שצולמו במצלמות שהותקנו על כלי הנשק בכל התקפות המל"טים שבהן נהרגו אזרחים כדי להבהיר את סוגיית בחירת המטרות של צה"ל.
- להעניק לאלתר פיצוי נאות לקרבנותיהן של הפרות דיני המלחמה ברצועת עזה.
- להפסיק להסתמך בראש ובראשונה על תחקירים מבצעיים של טענות על הפרת דיני המלחמה על-ידי כוחות צבא לצורך ההחלטה אם יש צורך בחקירה פלילית.
- להקים גוף עצמאי שיקבל תלונות על הפרת דיני המלחמה על-ידי חיילי צה"ל ברצועת עזה ובמקומות אחרים ויפקח על חקירות ממשלתיות.

לחמאס

- לחקור ביסודיות וללא משוא פנים את כל הטענות על הפרת דיני המלחמה בידי הכוחות המזוינים של חמאס ושל ארגונים פלשתיניים חמושים אחרים במהלך הלחימה ברצועת עזה ובישראל בחודשים דצמבר 2008 וינואר 2009. לתת פומבי לממצאי החקירות ולהעמיד לדין את האחראים לפשעי מלחמה במסגרת הליכים משפטיים שיעמדו באמות המידה הבינלאומיות.
- לקיים בחינה עצמאית של ההחלטה לירות, כמדיניות, רקטות קסאם וגראד לתוך אזורים אזרחיים בישראל ולפרסם את ממצאיה ברבים.
- להעניק לאלתר פיצוי נאות לקרבנותיהן של הפרות של דיני המלחמה בישראל וברצועת עזה.
- ליצור מנגנון ברור שיחקור כוחות מזוינים של חמאס ושל ארגונים פלשתיניים חמושים אחרים המפרים את דיני המלחמה ויבטיח כי האחראים להפרות ייתנו עליהן את הדין, וכן לתת לכך פומבי.
- לקבוע קווים מנחים ברורים למפקדים וללוחמים ולהכשירם כך שיובטח שיצייתו לדיני המלחמה האוסרים לכוון התקפות על אזרחים ולבצע התקפות שפוגעות באזרחים ללא הבחנה.

למזכ"ל האו"ם

- לפקח על חקירות שהצדדים לעימות מנהלים, ולדווח עליהן לעצרת הכללית של האו"ם בתוך חמישה חודשים (עד ה-26 ביולי 2010), כנדרש בהחלטת העצרת הכללית מס' A/64/L.48, ובכלל זה להעריך באיזו מידה האמצעים שננקטו עומדים באמות המידה הבינלאומיות שלפיהן יש לבצע את החקירות במהירות, ביסודיות וללא משוא פנים.
- אם יתברר כי ישראל וחמאס עדיין אינן מבצעות חקירות יסודיות ללא משוא פנים, כנדרש באמות המידה הבינלאומיות, להפנות את דו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בכל הנוגע לעימות ברצועת עזה (דו"ח גולדסטון) למועצת הביטחון של האו"ם בהתאם לסעיף 99 למגילת האו"ם.
- להמשיך ולהדגיש את החשיבות של מתן דין וחשבון ושל מיצוי הדין ליישובו בדרכי שלום של הסכסוך הישראלי-פלשתיני.

למועצת הביטחון של האו"ם

- לקרוא לישראל ולחמאס, כפי שעשתה מועצת הביטחון בנוגע לעימותים אחרים, לחקור ללא משוא פנים וביסודיות את הטענות על הפרת דיני המלחמה, כל אחד מהצדדים בידי כוחותיו שלו, להעמיד לדין את האחראים להפרות קשות ולפצות את הקרבנות.
- להמתין לצעדים הבאים שתנקוט העצרת הכללית של האו"ם, ובמקרה שהצדדים ימשיכו להימנע מקיום חקירות ומהעמדה לדין ללא משוא פנים, להקים ועדת מומחים עצמאית כדי לפקח ולדווח על האמצעים שהצדדים נוקטים כדי לחקור ללא משוא פנים וביסודיות את הטענות על הפרת דיני המלחמה.
- אם הצדדים ימשיכו להימנע מקיום חקירות יסודיות ונטולות משוא פנים על-פי אמות המידה הבינלאומיות, להפנות את העימות ברצועת עזה לטיפולו של התובע בבית הדין הפלילי הבינלאומי.

לעצרת הכללית של האו"ם

- לבחון את דו"ח מזכ"ל האו"ם שיוגש, בהתאם להחלטת העצרת הכללית מס' A/64/L.48, עד ה-26 ביולי 2010. במקרה שהצדדים ימשיכו להימנע מקיום חקירות ללא משוא פנים ומהעמדה לדין של האחראים להפרות קשות של דיני המלחמה, להפנות את העניין לטיפולו של מועצת הביטחון.

למועצת האו"ם לזכויות האדם

- להמשיך לבחון כיצד הצדדים לעימות ומוסדות האו"ם מיישמים את ההמלצות שהובאו בדו"ח גולדסטון.

לארצות הברית ולמדינות החברות באיחוד האירופי

- להאיץ בצדדים לעימות ברצועת עזה לקיים ללא דיחוי נוסף וללא משוא פנים חקירות יסודיות שיעמדו באמות המידה הבינלאומיות בנוגע לטענות על הפרת דיני המלחמה, להעמיד

- לדין את מבצעי ההפרות ולפצות את הקרבנות. על החקירות לכלול בחינה של החלטות שהתוו דפוסי מדיניות, כגון בחירת המטרות וכלי הנשק.
- להדגיש בכל הפורומים הרלוונטיים את החשיבות העליונה של ההגנה על אזרחים בכל סכסוך מזוין וכי החובה להגן על אזרחים מוטלת במלואה על כל הצדדים לעימות.
- להצהיר בבירור בכל הפורומים הרלוונטיים כי על-פי המשפט הבינלאומי מדינות שהן צד לעימות מזוין חייבות לחקור טענות מהימנות על הפרת דיני המלחמה, להעמיד לדין את מבצעי ההפרות ולפצות את הקרבנות.
- לעמוד בתוקף בפני כל הפורומים הרלוונטיים על כך שדיני המלחמה חלים באורח מלא על הסכסוך הישראלי-פלשתיני יהיו אשר יהיו המניעים להחלטה להשתמש בנשק: מאבק באיומי הטרור, הגנה על אזרחים מפני התקפות או התנגדות לכיבוש.
- לעמוד בתוקף בפני כל הפורומים הרלוונטיים על כך שהפסקת ההימנעות מענישת מבצעי הפרות קשות של דיני המלחמה במסגרת הסכסוך הישראלי-פלשתיני חשובה לא פחות מהפסקתה במסגרת סכסוכים אחרים ועל כך שהקרבנות זכאים לכך שהצדק ייעשה ושיינתנו להם פיצויים.
- לכלול מנגנונים למתן דין וחשבון ולעשיית הצדק כמרכיב יסודי בתיווך במשא ומתן הישראלי-פלשתיני.
- להצהיר בבירור, תוך הכרה בהתחייבויותיהם של ישראל וחמאס ובאמצעי החקירה שנקטו לחקירת טענות על הפרת דיני המלחמה במהלך העימות ברצועת עזה, כי האמצעים שנקטו עד כה לא עמדו באמות המידה הבינלאומיות המחייבות כי החקירות יהיו יסודיות ונטולות משוא פנים.

למדינות ערב, לליגה הערבית ולארגון המדינות האסלאמיות

- להאיץ בצדדים לעימות ברצועת עזה לקיים ללא דיחוי נוסף וללא משוא פנים חקירות יסודיות שיעמדו באמות המידה הבינלאומיות בנוגע לטענות על הפרת דיני המלחמה, להעמיד לדין את מבצעי ההפרות ולפצות את הקרבנות. על החקירות לכלול בחינה של החלטות שהתוו דפוסי מדיניות, כגון בחירת המטרות וכלי הנשק.
- להדגיש בכל הפורומים הרלוונטיים את החשיבות העליונה של ההגנה על אזרחים בכל סכסוך מזוין וכי החובה להגן על אזרחים מוטלת במלואה על כל הצדדים לעימות.
- להצהיר בבירור בכל הפורומים הרלוונטיים כי על-פי המשפט הבינלאומי מדינות שהן צד לעימות מזוין חייבות לחקור טענות מהימנות על הפרת דיני המלחמה, להעמיד לדין את מבצעי ההפרות ולפצות את הקרבנות.
- לעמוד בתוקף בפני כל הפורומים הרלוונטיים על כך שדיני המלחמה חלים באורח מלא על הסכסוך הישראלי-פלשתיני יהיו אשר יהיו המניעים להחלטה להשתמש בנשק: מאבק באיומי הטרור, הגנה על אזרחים מפני התקפות או התנגדות לכיבוש.
- לעמוד בתוקף בפני כל הפורומים הרלוונטיים על כך שהפסקת ההימנעות מענישת מבצעי הפרות קשות של דיני המלחמה במסגרת הסכסוך הישראלי-פלשתיני חשובה לא פחות מאשר במסגרת סכסוכים אחרים ועל כך שהקרבנות זכאים לכך שהצדק ייעשה ושיינתנו להם פיצויים.

- לכלול מנגנונים למתן דין וחשבון ולעשיית הצדק כמרכיב יסודי בתיווך במשא ומתן הישראלי-פלשתיני.
- להצהיר בבירור, תוך הכרה בהתחייבויותיהם של ישראל וחמאס ובאמצעי החקירה שנקטו לחקירת טענות על הפרת דיני המלחמה במהלך העימות ברצועת עזה, כי האמצעים שנקטו עד כה לא עמדו באמות המידה הבינלאומיות המחייבות כי החקירות יהיו יסודיות ונטולות משוא פנים.

תודות

עבודת המחקר לדו"ח זה וכתובתו בוצעו על-ידי פרד אברהמס, חוקר בכיר למצבי חירום, וארזו יאזד, עמיתת מחקר בארגון Human Rights Watch, בסיועם של ביל ואן אסוולד, חוקר, פארס אל-ריוול, יועץ מחקר, נגה מלכין, יועצת מחקר, ולארה חדאד, מתמחה משפטית. הדו"ח נערך על-ידי ג'ו סטורק, סגן מנהל חטיבת המזרח התיכון וצפון אפריקה, ג'יימס רוס, מנהל לענייני משפט ומדיניות, ואיאן לוין, מנהל התכניות. שירלי ערן ואופיר פוירשטיין תרגמו את הדו"ח לשפה העברית.

ארגון Human Rights Watch מבקש להודות לאנשים ולגופים הרבים שסייעו בהכנת דו"ח זה, ובייחוד לארגונים הישראליים והפלשתיניים לזכויות האדם הפועלים בשני הצדדים למען אזרחים שנפגעו ולקידום שלטון החוק.

נספחים

20 באוקטובר 2009

איסמאעיל הנייה
ראש הממשלה
רצועת עזה

כבוד ראש הממשלה,

אנו פונים אליך נוכח החלטת מועצת זכויות האדם של האו"ם מהשבוע שעבר לאמץ את דו"ח הוועדה לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה. אנו רואים בדו"ח שהכינה הוועדה בראשותו של השופט גולדסטון צעד משמעותי העשוי להבטיח שהקרבות האזרחיים של המלחמה ברצועת עזה, מכל הצדדים, יזכו לכך שיינתן דין וחשבון בעניינם. מרכיב מרכזי בדו"ח הוא הקריאה לכל הצדדים לעימות לנהל חקירות מהימנות בתוך שישה חודשים.

אנו מקדמים בברכה את הצהרת משרד החוץ שלך מיום 15 באוקטובר שלפיה תקיימו חקירות בדבר הטענות נגד הזרוע הצבאית של חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים. לפיכך אנו קוראים לחמאס לקיים ללא משוא פנים חקירות יסודיות ועצמאיות בנוגע להפרות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי שבוצעו כביכול בידי חברי גדודי עז א-דין אל-קסאם ובידי ארגונים חמושים אחרים ברצועת עזה, ולהעמיד לדין בהתאם לכללי המשפט ההוגן הבינלאומיים את האנשים שיימצאו אחראים להתקפות רקטות שכוונו על ריכוזי אוכלוסייה ישראלים, בהתאם להמלצות שהובאו בדו"ח גולדסטון.

ארגון Human Rights Watch מכיר בכך שהנזק הכולל שהסבו הפעולות הצבאיות של צה"ל לחיי אדם ולרכוש במהלך העימות בחודשים דצמבר-ינואר היה גדול לאין ערוך מזה שנגרם מפעולותיהם של ארגונים פלשתיניים חמושים. העימות התאפיין בפער ניכר בין העצמות הצבאיות של כל אחד מהצדדים, וארגון Human Rights Watch תיעד הפרות קשות של דיני המלחמה שביצעו הכוחות הישראליים, ובכלל זה שימוש בלתי חוקי בזרחן לבן, הרג אזרחים באמצעות טילים ששוגרו ממל"טים והרג אזרחים שהניפו דגלים לבנים.

עם זאת, הפרות אלה ומספרם הגבוה של ההרוגים ברצועת עזה אינם גורעים מן הצורך לבחון הפרות קשות של דיני המלחמה בידי כל הצדדים ואין בהם כדי להצדיק הפרות שביצע חמאס. הפרות של דיני המלחמה אינן נמדדות במספר הנפגעים האזרחיים, אלא במידה שבה כל אחד מהצדדים נוקט את כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי למזער אבדן של חיי אזרחים. שימוש בנשק לא מתוחכם אינו מצדיק הימנעות מכיבודם של דיני המלחמה, ובדומה לכך, גם העובדה שהיריב משתמש בנשק מתוחכם אין בה כדי להתיר לצד שמנגד להתעלם מכללים אלה. ניתן למזער אבדן מיותר של חיי אדם רק כאשר שני הצדדים מכירים בחובתם לציית לדיני המלחמה ומכבדים אותה, יהיו אמצעי הלחימה העומדים לרשותם אשר יהיו.

ארגון Human Rights Watch מעוניין גם לבקש הבהרות בנוגע להצהרות שהשמיעו לאחרונה דוברים מטעם חמאס, ולפיהן התקפות רקטות של חמאס על דרום ישראל נועדו לפגוע בבסיסי צבא ישראלים אך לא באזרחים ישראלים. מהצהרות קודמות שהשמיעו מנהיגים של חמאס, כמו-גם מהמחקר שערכנו אנו, עולה כי התקפות רקטות של חמאס ושל ארגונים פלשתיניים חמושים אחרים כווננו על אזרחים ישראלים או שוגרו אל ריכוזי אוכלוסייה ישראלים ללא הבחנה. ועדת גולדסטון הגיעה למסקנה כי בכל הנוגע להתקפות רקטות שכווננו נגד אזרחים ישראלים חמאס נושא באחריות להפרות קשות של דיני המלחמה, כולל פשעי מלחמה וייתכן שאף פשעים נגד האנושות.

בראיון לסוכנות הידיעות מען ב-1 באוקטובר, אחמד יוסף, יועץ במשרד החוץ שלך, אמר כי: "חמאס אמר כל העת כי הוא מכוון את התקפותיו אל בסיסים צבאיים. אולי משום שאלה כלי נשק פרימיטיביים – הרקטות, היות שהן תוצרת בית – אולי חלק מהרקטות האלה החטיאו את המטרות שלהן, חלק מהן לא הגיעו למטרה". לדברי שירות החדשות "מדיה ליין" השמיע יוסף הערות דומות גם ב-21 בספטמבר: "בחמאס אמרנו שאף פעם לא התכוונו לירות על אזרחים בזמן המלחמה. אלה רקטות מתוצרת בית והן כווננו אל בסיסים צבאיים, אבל ייתכן שחלק מהן החטיאו את המטרות וגרמו [למותם] של שלושה ישראלים ולפציעה של כמה".

בעבר ביטאו מנהיגים של חמאס ושל ארגונים חמושים אחרים בפומבי את כוונתם לפגוע באזרחים ישראלים, וניסו להצדיק את התקפותיהם בטענה שהן מעשי תגמול חוקיים על התקפות ישראליות על אזרחים פלשתינאים. כך למשל, אדם בשם אבו עוביידה, שהזדהה כדובר גדודי עז א-דין אל-קסאם, אמר בקטע וידאו שהוקלט מראש והופץ ב-5 בינואר 2009, כי "אם הפלישה תימשך זה רק יגרום לנו להגדיל את טווח הרקטות שלנו... אנחנו נכפיל את מספר הישראלים שנמצאים תחת אש". אבו עוביידה לא הבחין כלל בין אזרחים לבין כוחות צבאיים. בנאום ששודר באותו יום אמר מחמוד א-זהאר: "האויב הישראלי... הפגיו את כולם בעזה. הם הפגיו ילדים ובתי חולים ומסגדים, וכשהם עשו זאת, הם נתנו לנו לגיטימציה לתקוף אותם באותה דרך". על-פי דיני המלחמה, מעשי תגמול נגד אזרחים הם אסורים.

בנוסף, נראה כי מנהיגי חמאס טענו שהתקפות רקטות נגד אזרחים ישראלים מוצדקות כחלק מטקטיקות ההתנגדות שלהם לכיבוש הישראלי. בראיון שפורסם ב-5 במאי הודה במשתמע ראש הלשכה המדינית של חמאס, ח'אלד משעל, בכך שהתקפות הרקטות של חמאס פוגעות במכוון באזרחים ישראלים. כך הסביר משעל מדוע החליט חמאס להפסיק את ירי הרקטות לתקופה מסוימת:

"אי-תקיפת אזרחים היא חלק מהערכה שהתנועה [מקיימת] כדי לשרת את האינטרס של העם. שיגור הרקטות האלה הוא אמצעי ולא מטרה. הזכות להתנגד לכיבוש היא זכות לגיטימית, אבל על יישום הזכות מחליטה ההנהגה בתוך התנועה".

כל צד למעשי האיבה, יהא אשר יהא הבסיס שלו להילחם, חייב לציית לדיני המלחמה. בדינים אלה נקבע כי אזרחים מוגנים מפני התקפה ונאסר לכוון התקפות על אובייקטים אזרחיים ולבצע התקפות שפגיעתן באובייקטים אזרחיים תהיה חסרת הבחנה או בלתי מידתית. על-פי אתר האינטרנט של גדודי עז א-דין אל-קסאם (www.alqassam.ps), בין ה-27 בדצמבר 2008 ל-18 בדצמבר 2009 ירה הארגון 345 רקטות קסאם, 213 רקטות גראד, וכן פגזי מרגמה ותחמושת אחרת. באתר האינטרנט שלהם מקבלים על עצמם גדודי עז א-דין אל-קסאם את האחריות לכל אחד

משלושת האירועים שבהם נהרגו אזרחים ישראלים מירי רקטות בשלהי חודש דצמבר 2008, אשר נחקרו על-ידי ארגון Human Rights Watch.

גם הצהרות קודמות של גדודי עז א-דין אל-קסאם מלמדות על כוונה לפגוע באזורים אזרחיים. בהצהרה של גדודי עז א-דין אל-קסאם מיום 11 ביוני 2006 נאמר כי בתגובה להתקפה ישראלית שפגעה בקבוצת לוחמים ביצע הארגון התקפת רקטות על שדרות והוא ימשיך לתקוף את שדרות "עד שתושביה יימלטו בפיחד. אנו נהפוך את שדרות לעיר רפאים".

העובדה שאין באזור שנפגע מהרקטות שום בסיס של כוחות הצבא הישראליים מלמדת כי רבות מההתקפות הללו נועדו לפגוע באזרחים ישראלים ובמבנים אזרחיים.

בנוסף לכך, את הרקטות שירו חמאס וארגונים חמושים אחרים לא ניתן לכוון במדויק. על המבנים האזרחיים שניזוקו בישראל החל ב-23 בדצמבר 2008 נמנו גן ילדים, בית כנסת ובתי מגורים. היות שלא ניתן לכוון רקטות אלה במידת דיוק כלשהי, הן פגעו גם באזורים שבתוך רצועת עזה: ב-26 בדצמבר 2008 פגעה רקטה פלשתינית בבית פרטי בעיירה בית לאהיה, ומפגיעתה נהרגו שני ילדות פלשתיניות, בנות 5 ו-12. במשפט ההומניטארי הבינלאומי החל על העימות, נשק מסוג זה נחשב לחסר הבחנה מטבעו כאשר מכוונים אותו על אזורים מאוכלסים.

חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים הפרו את דיני המלחמה גם בכך שירו רקטות מתוך אזורים מאוכלסים. אף שלחימה בשטח עירוני אינה אסורה על-פי דיני המלחמה, ירי רקטות מתוך אזורים מאוכלסים או מקרבתם חושף אזרחים פלשתינאים לסכנה חמורה של התקפות-נגד ישראליות, ומפר את החובה שמטילים דיני המלחמה לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי להימנע ממיקום מטרות צבאיות בתוך אזורים מיושבים בצפיפות או בקרבתם במטרה להגן על האוכלוסייה האזרחית מפני הסכנות הנובעות מפעולות צבאיות.

המלצות דו"ח גולדסטון הן הזדמנות עבור הרשויות ברצועת עזה להתנער מהתקפות בלתי חוקיות על אזרחים ישראלים בעתיד, ולמלא את חובתן על-פי המשפט הבינלאומי לחקור ולהעמיד לדין את האחראים להתקפות כאלה בעבר. לארגון Human Rights Watch לא ידוע על חקירות כלשהן שניהלו הרשויות ברצועת עזה בעבר בנוגע להתקפות כאלה, ואנו מפצירים בך לקיים חקירות יסודיות בדחיפות וללא משוא פנים.

בברכה,

שרה לאה ויטסטון
מנכ"ל, חטיבת המזרח התיכון וצפון אפריקה

תא"ל מנדלבלית הנכבד,

אני פונה אליך כדי לבקש מידע לצורך דו"ח שארגון Human Rights Watch עומד לפרסם. אנו חוקרים את האמצעים שהרשויות בישראל (וברצועת עזה) נוקטות כדי לחקור טענות מהימנות בדבר ביצוע הפרות של דיני המלחמה בידי כוחותיהן במהלך העימות המזוין האחרון ברצועת עזה ובדרום ישראל.

נודה לך מאוד אם משרדך יוכל לספק לנו תשובות לשאלות המפורטות להלן, המתייחסות לטענות בדבר ביצוע הפרות של דיני המלחמה בידי צה"ל במהלך מבצע "עופרת יצוקה". אנו מבינים כי נכון ל-5 בנובמבר צה"ל חקר או עודנו חוקר 128 תקריות שהתרחשו במהלך מבצע "עופרת יצוקה". אנו מעוניינים במידע ספציפי יותר בנוגע לתקריות אלה ולהתקדמות החקירות בעניינן.

חלק ראשון – שאלות כלליות:

1. עבור כל אחת מ-128 התקריות שצה"ל חקר או עודנו חוקר, האם תוכל למסור לנו בבקשה את המידע הבא:

- א. התאריך השעה והמקום שבהם אירעה התקרית;
  - ב. ההתנהגות האסורה לכאורה שבגינה נפתחה החקירה;
  - ג. סוג החקירה שהתקיימה או שעודנה מתקיימת;
  - ד. הגוף המופקד על החקירה (מצ"ח לדוגמה) ומספר אנשי הצוות המעורבים בה;
  - ה. הסיבות שהביאו לפתיחה בחקירה (לדוגמה, עקב תחקיר מבצעיים, תלונות של ארגונים לא ממשלתיים, מידע שהוצג בדו"ח ועדת האו"ם לבדיקת העובדות בנוגע לעימות ברצועת עזה, וכו');;
  - ו. תאריך פתיחת החקירה;
  - ז. מעמדו הנוכחי של תיק החקירה (לדוגמה פתוח, סגור, הועבר לחקירה נוספת);
  - ח. מספר הקרבנות או עדי הראייה הפלסטיניים שצה"ל ראיין במסגרת החקירה;
  - ט. תוצאות החקירה או ממצאיה;
  - י. אם התקרית הועברה לחקירה נוספת, תאריך העברת החקירה והאדם או המשרד שאליו הועברה כמו-גם כל החלטה שהתקבלה בתיק לאחר מכן.
2. האם צה"ל פתח בהליכים משמעותיים נגד חיילים או מפקדים כלשהם בגין אירועים הקשורים במבצע "עופרת יצוקה", בנוסף ל-128 התקריות האמורות? אם כן, נגד מי, מתי ובגין אילו מעשים? מהו מעמדם של הליכים אלה כיום?

3. האם תוכל בבקשה ליידע אותנו על כל מקרה שבו פתח צה"ל בהליכים פליליים נגד אנשי הצבא בגין מעשים שבוצעו במהלך מבצע "עופרת יצוקה" ולמסור לנו את הפרטים הבאים לגביהם: תאריך, מקום ונסיבות האירוע; דרגתו של כל אחד מהחיילים שנחקרו; נגד אילו חיילים הוגש כתב אישום, וככל שזה רלוונטי, מה היה העונש שהוטל עליהם?
4. האם יפורסמו הממצאים המלאים של כל החקירות? אם כן, באיזה שלב של החקירה יפורסמו הממצאים?

חלק שני – שאלות הנוגעות לתקריות ספציפיות:

בהזדמנות זו ברצוננו לבקש מידע גם בנוגע לשאלות שהצגנו לדובר צה"ל במהלך המחקר שערכנו במסגרת הכנת דוחות הנוגעים למבצע "עופרת יצוקה", כיוון שלא קיבלנו מענה על שאלותינו.

1. בנוגע לשימוש בתחמושת זרחן לבן: ב-1 בפברואר פנה ארגון Human Rights Watch לחטיבת דובר צה"ל בנוגע לשישה מקרים שבהם תיעדנו שימוש בזרחן לבן בהתקפות שגרמו להרג אזרחים או לפציעתם, וביקש מידע נוסף בנוגע לתקריות אלה. מצ"ב העתק של מכתבנו. שאלותינו נותרו ללא מענה.

אילו תקריות ספציפיות הקשורות לשימוש בזרחן לבן נחקרו? על-פי דו"ח שפרסם משרד החוץ ב-29 ביולי, אף שצה"ל השלים את התחקירים המבצעיים בנוגע לשימוש בזרחן לבן, "שלבם נוספים של הבחינה טרם הסתיימו". מהו מעמדן של חקירות אלה? האם תקריות כלשהן הועברו לטיפול של המשטרה הצבאית? אם כן, מי מנהל חקירות אלה ומהם תחומי סמכותו?

2. תקריות שבהן נהרגו אזרחים שנשאו דגלים לבנים: ב-11 בפברואר 2009 דיווח ארגון Human Rights Watch לחטיבת דובר צה"ל על שמונה מקרים שבהם תיעדנו התקפות שבהן נהרגו אזרחים שהחזיקו דגלים לבנים, וביקשנו מידע נוסף בנוגע לתקריות אלה. מצ"ב העתק של המכתב. לא קיבלנו תגובה כלשהי, אך צה"ל יצר עמנו קשר בנוגע לחמישה מן המקרים שתיעדנו. ידוע לנו כי הצבא חקר 21 עדים במעבר הגבול ארז.

על-פי דו"ח משרד החוץ מיום 29 ביולי, למעלה מ-21 תקריות ממתיונות לביצוע תחקירים מבצעיים, ובכלל זה חמש תקריות שבהן נהרגו אזרחים שאחזו בדגלים לבנים. בדו"ח משרד החוץ לא נמסר מידע ברור וספציפי על המועדים, המיקומים ומספר ההרוגים והפצועים בתקריות אלה. מהו מעמדן הנוכחי של התקריות הקשורות בדגלים לבנים? בעניינן של אילו תקריות עדיין טרם בוצע תחקיר? האם תקריות כלשהן הועברו לטיפול של המשטרה הצבאית? אם כן, מי מבצע את החקירה ומהם תחומי סמכותו?

3. תקריות שבהן נהרגו אזרחים מטילים ששוגרו ממל"ט: ב-12 במארס 2009 דיווח ארגון Human Rights Watch לחטיבת דובר צה"ל על שבעה מקרים שבהם תיעדנו התקפות שבוצעו באמצעות שיגור טילים ממל"טים ואשר הביאו למותם או לפציעתם של 29 אזרחים. בפנייתנו ביקשנו לקבל לידינו מידע נוסף על תקריות אלה. מצ"ב העתק של מכתבנו. עד כה לא התקבל מענה לפנייתנו. האם נפתחו חקירות בעניינן של תקריות כלשהן מתוך שבעת המקרים? אם כן, באילו מקרים?

א. ב-27 בדצמבר, מל"ט צה"לי שיגר טיל על קבוצה של אזרחים וסטודנטים פלשתינאים שהמתינו לאוטובוס של האו"ם. 12 בני אדם נהרגו.

על-פי דו"ח משרד החוץ מיום 29 ביולי, "תחקיר מבצעי מתבצע" בנוגע לתקרית זו. מה מעמדה של החקירה? האם תקרית זו הועברה לטיפול של המשטרה הצבאית? אם כן, מי מבצע את החקירה ומהם תחומי סמכותו?

ב. תיעדנו חמש תקריות נוספות של שיגור טילים ממל"טים ואשר נהרגו בהן אזרחים (פלשתינאים: 1) ב-29 בדצמבר, מל"ט ישראלי שיגר טיל על משאית שהועמסה אותה שעה בבלוני חמצן. בהתקפה נהרגו עשרה בני אדם, בהם שישה ילדים. 2) ב-4 בינואר, מל"ט ישראלי שיגר טיל על שני ילדים ששיחקו על אחד הגגות בעיר עזה. שניהם נהרגו. 3) ב-4 בינואר שוגר טיל על בית משפחת אל-הבאש בעיר עזה. בהתקפה זו נהרגו שני ילדים ונפצעו שלושה אחרים. 4) ב-5 בינואר, טיל נוסף פגע בילד והרג אותו על גג של בית, הפעם בשכונת א-שעף שבעיר עזה. 5) ב-5 בינואר, מל"ט צה"ל שיגר טיל על בית הספר היסודי "אסמא" המופעל על-ידי אונר"א. בהתקפה זו נהרגו שלושה בני אדם.

על-פי דו"ח משרד החוץ מיום 29 ביולי, בוצעו תחקירים מבצעיים בנוגע לכל אחת מהתקריות הללו, אך הפרקליט הצבאי הראשי טרם קיבל החלטה בנוגע לאפשרות לפתוח בחקירה נוספת בעניינן. מהו מעמדן של חקירות אלה? האם תקרית כלשהי הועברה לטיפול של המשטרה הצבאית? אם כן, מי מבצע את החקירה ומהם תחומי סמכותו?

4. ב-7 בינואר 2009 הודענו למשרדך כי מר אכרם אל-ריוול ומחמוד סאלח אחמד אל-ריוול, אביו ובן דודו של עוזר מחקר של ארגון Human Rights Watch בשם פארס אכרם אל-ריוול, נהרגו ב-3 בינואר 2009 בהתקפה על חוותם שבצפון רצועת עזה. לא קיבלנו תשובה לפנייה זו.

האם נפתחה חקירה כלשהו בעניין מותם של השניים? אם כן, מהו מעמדה של החקירה?

5. ב-21 באוגוסט 2009 דיווח ארגון Human Rights Watch לחטיבת דובר צה"ל על תשעה מקרים שבהם תיעדנו הרס של רכוש אזרחי, ככל הנראה ללא כל צורך צבאי. בפנייתנו ביקשנו לקבל לידינו מידע נוסף על תקריות אלה. מצ"ב העתק של מכתבנו. ב-6 בספטמבר קיבלנו מכתב תשובה ובו לא ניתן מענה לשאלותינו בדבר תקריות ספציפיות.

האם תקריות כלשהן מתוך אלה נחקרו? מהו מעמדן של החקירות? האם תקרית כלשהי הועברה לטיפול של המשטרה הצבאית? אם כן, מי מבצע את החקירה ומהם תחומי סמכותו?

אני מודה לך מראש על תשומת הלב שתקדיש לפנייה זו. נעריך זאת מאוד אם תואיל לענות עד ה-30 בנובמבר 2009.

בכבוד רב,

ג'ור סטוריק

סגן מנהל

החטיבה לענייני המזרח התיכון וצפון אפריקה

23 בנובמבר 2009

איסמאעיל הנייה
ראש הממשלה
רצועת עזה

כבוד ראש הממשלה,

אני פונה אליך כדי לבקש מידע לצורך דו"ח שארגון Human Rights Watch עומד לפרסם. אני חוקרים את האמצעים שהרשויות ברצועת עזה (ובישראל) נוקטות כדי לחקור טענות מהימנות בדבר ביצוע הפרות של דיני המלחמה בידי כוחותיהן במהלך העימות המזוין האחרון ברצועת עזה ובדרום ישראל.

נודה לך מאוד אם משרדך יוכל לספק לנו תשובות לשאלות המפורטות להלן, הנוגעות לטענות בדבר ביצוע הפרות של דיני המלחמה בידי חמאס וארגונים פלשתיניים חמושים אחרים במהלך מעשי האיבה בחודשים דצמבר 2008 – ינואר 2009.

אני מודה לך מראש על תשומת הלב שתקדיש לטיפול בפנייה זו. נעריך זאת מאוד אם תשיב לנו עד 4 בדצמבר 2009.

בכבוד רב,

ג'ו סטורק

סגן מנהל

החטיבה לענייני המזרח התיכון וצפון אפריקה

שאלות לממשלתו של איסמאעיל הנייה

1. ב-15 באוקטובר 2009 הצהיר משרד החוץ בעזה: "אף שאיננו מסכימים עם היבטים מסוימים של הדו"ח שלו [של גולדסטון], בכוונתנו לפעול בהתאם להמלצותיו ולבצע חקירות משלנו בנוגע לכל פשע שבוצע לכאורה בידי חברים בתנועות ההתנגדות ברצועת עזה". האם הרשויות פתחו בחקירות כלשהן? אם כן, כמה חקירות נפתחו ובנוגע לאילו מקרים? מי מנהל את החקירות ומתי הנך מצפה כי הן יושלמו? האם תוצאותיהן יפורסמו?
2. ב-19 באוקטובר 2009 פנינו אליך במכתב וביקשנו הבהרות בנוגע לעמדת חמאס בנושא התקפות מכוונות על אזרחים. הצהרות חוזרות ונשנות של גורמים רשמיים בחמאס ושל לוחמי חמאס מלמדות על כוונה לשגר רקטות על מטרות ישראליות אזרחיות, אך לאחרונה אמר לפחות גורם רשמי בכיר אחד, אחמד יוסף, כי חמאס כיוון את התקפותיו רק על מטרות ישראליות צבאיות ולא על אזרחים, וכי ייתכן שרקטות מסוימות החטיאו את מטרותיהן כיוון שהן "כלי נשק פרימיטיביים". האם תוכל להבהיר סתירה גלויה זו?

3. ב-29 בדצמבר 2008 פגעה רקטה מסוג גראד בעיר אשקלון, כ-16 קילומטרים מצפון לגבול בין רצועת עזה לישראל, הרגה את האני אל-מהדי, פועל בניין בן 27 מהכפר הבדואי ערוער, ופצעה שבעה אנשים נוספים. האם ממשלתך פתחה בחקירה בנוגע לתקרית זו? אם כן, מהו סוג החקירה ומי מבצע אותה?
4. באותו יום, 29 בדצמבר 2008, פגעה רקטה שנורתה מרצועת עזה במכונית בעיר אשדוד, הרגה את אירית שטרית, מזכירת בית ספר בת 39, ופצעה את אחותה. גדודי עז א-דין אל-קסאם קיבלו על עצמם את האחריות להתקפה באתר האינטרנט שלהם (<http://www.alqassam.ps/arabic/statments1.php?id=4098>). האם ממשלתך פתחה בחקירה בנוגע לתקרית זו? אם כן, מהו סוג החקירה ומי מבצע אותה?
5. ב-27 בדצמבר 2008 נהרג בנתיבות בבר ועקנין, מתקין חלונות בן 58, מפגיעת רקטה שנורתה מרצועת עזה. האם ממשלתך פתחה בחקירה בנוגע לתקרית זו? אם כן, מהו סוג החקירה ומי מבצע אותה?
6. ב-26 בדצמבר 2008 פגעה רקטה שנורתה מרצועת עזה בבית בבית לאהיה, הרגה שתי ילדות, סבאח אבו חיוסא, בת 12 וחנין עלי אבו חיוסא, בת 5, ופצעה ילדה נוספת. האם ממשלתך פתחה בחקירה בנוגע לתקרית זו? אם כן, מהו סוג החקירה ומי מבצע אותה?
7. האם ממשלתך פתחה בחקירות כלשהן בנוגע לטענות שלפיהן אנשים הקשורים לכוחות הביטחון של חמאס היו אחראים למעשי הוצאה להורג ללא משפט במהלך מעשי האיבה בחודשים דצמבר 2008 – ינואר 2009, ובכלל זה הוצאתם להורג של אנשים שנחשדו בשיתוף פעולה עם ישראל ואשר הוחזקו בכלא המרכזי של עזה אך נמלטו ממנו כאשר מטוסי קרב ישראלים הפציצו מתקן זה ב-28 בדצמבר 2008? אם כן, האם תוכל למסור לנו אילו מעשי הרג נחקרו ומה היו תוצאותיהן של חקירות אלה?
8. ב-29 בדצמבר 2008, לאחר שכוחות ישראליים הפציצו את בית הכלא המרכזי בעזה, נלקח סלאח חגיוג' לבית החולים א-שיפאא בעיר עזה. אבו חגיוג' נחטף מבית החולים בידי קבוצת אנשים ונורה בעורפו. האם ממשלתך פתחה בחקירה בנוגע לתקרית זו? אם כן, מהו סוג החקירה ומי מבצע אותה?
9. האם ממשלתך קיימה חקירות כלשהן בנוגע לירי שביצעו רעולי פנים חמושים במהלך הפעולות הצבאיות הישראליות ומיד לאחריהן, ואשר גרם להרג או לפציעה של בני אדם? האם הממשלה חקרה תקריות כלשהן מן התקריות הרבות שבהן דווח על ירי שנועד להטיל בבני אדם מום, כגון ירי ברגליהם של אנשים התומכים בפתח או שנחשדו בתמיכה בארגון זה? אם כן, האם תוכל למסור לנו אילו תקריות ירי נחקרו ומה היו תוצאותיהן של חקירות אלה?
10. לארגון Human Rights Watch יש מידע הנוגע למותם של זאהר אחמד א-זענין (40), ג'מיל שאקורה (51), ניהאד סעדי א-דבאכה (47), עטא יוסף עבד אל-והאב אל-בורעי, שמותם נגרם ככל הנראה בעינויים לאחר שנעצרו או נחטפו בידי אנשים שטענו כי הם עובדים עבור כוח ביטחון הפנים או כוחות ביטחון אחרים של חמאס. האם חקרה ממשלתך חקרה את הנסיבות שבהן אירעו מקרים כלשהם ממקרי המוות הללו? אם כן, האם תוכל למסור לנו מידע בנוגע לתוצאות החקירות? האם הרשויות עצרו אדם כלשהו החשוד באחריות למקרה כלשהו ממקרי המוות הללו?